

TURYSTYKA W LASACH PAŃSTWOWYCH

Tom V

OBOZOWISKA HARCERSKIE NA TERENACH LASÓW PAŃSTWOWYCH

Wydawca

Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu

Nowy Bedoń 2024

**Wykonano na zlecenie
Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych (DGLP)
przez Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu
(ORWLP w Bedoniu)**

Redaktor: dr Wioletta Kacprzyk (Wydział Społecznych Funkcji Lasu DGLP)

Autorzy:

Anna Malinowska – rozdział 3

Marek Gajdziński – rozdziały: 1, 2, 7

Wioletta Kacprzyk – rozdziały: wstęp, 7, 8, 14, zakończenie

Rafał Zubkowicz – rozdziały: 5, 14, zakończenie

Agnieszka Macura – rozdziały: 4, 6

Maciej Krzak – rozdziały: terminologia obozowa, 7, 8, 9, 10

Mikołaj Pawełczyk – rozdział 11

Marta Paul-Lis i Natalia Lange – rozdział 12

Robert Kopacz – rozdział 13

Korekta merytoryczna:

Rafał Zubkowicz (Wydział Społecznych Funkcji Lasu DGLP)

Olga Junkuszew (Rzeczniczka prasowa ZHP)

Recenzje:

dr Ewa Palamer-Kabacińska

Hubert Kniż

Rysunki: ArtKleszcz – Tomasz Kleszcz (<https://kleszcz.art>)

Projekt okładki: Monika Buczyńska-Lewandowska

Korekta językowa i formatowanie: Aleksandra Okuljar

Skład, łamanie, druk i oprawa:

Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu

Nowy Bedoń, ul. Sienkiewicza 19, 95-020 Andrespol

e-mail: orwlp@bedon.lasy.gov.pl

www.bedon.lasy.gov.pl

tel.: 42 677 25 00; faks: 42 677 25 02

Wydanie I

ISBN 978-83-972809-2-2

UWAGI od Redakcji

Rysunki mają charakter ideowy, a nie instruktażowy. Wygląd harcerzy może różnić się w zależności od organizacji, do której należą.

1. Dokładność i odpowiedzialność

Wydawca dołożył wszelkich starań, aby informacje zawarte w tej książce były rzetelne i aktualne na moment publikacji. Niemniej jednak, autorzy, redaktorzy oraz wydawca nie ponoszą odpowiedzialności za ewentualne błędy, nieścisłości, pominięcia ani szkody wynikłe z wykorzystania treści zawartych w książce.

2. Treść merytoryczna

Opinie i poglądy wyrażone w książce są wyłącznie poglądami autorów i nie muszą odzwierciedlać stanowiska wydawcy. Wszelkie cytaty, odniesienia do innych publikacji oraz prace pochodzące z innych źródeł zostały wykorzystane zgodnie z obowiązującymi zasadami cytowania i ochrony praw autorskich.

3. Prawa autorskie

Wszystkie prawa do treści tej książki, w tym prawa autorskie, są zastrzeżone. Żadna część książki nie może być reprodukowana, przetwarzana ani rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie bez pisemnej zgody wydawcy i autora, z wyjątkiem sytuacji dozwolonych przez prawo.

4. Zmiany w treści książki

Wydawca zastrzega sobie prawo do wprowadzania zmian w treści książki, takich jak korekta błędów typograficznych, edytorskich, a także aktualizacja niektórych informacji w przypadku nowych wydań.

5. Odpowiedzialność za zawartość

Wydawca nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek straty lub szkody wynikłe z korzystania z treści zawartych w książce, w tym za decyzje podejmowane na podstawie jej zawartości.

6. Zakaz kopiowania

Zabrania się kopiowania całości lub części książki, jej dystrybucji oraz jakiegokolwiek formy adaptacji, tłumaczenia, przetwarzania bez uprzedniej pisemnej zgody wydawcy.

Słownik skrótów

DGLP – Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych

ORWLP – Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych

PGL LP – Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe

RDLP – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych

Nadleśnictwo – jednostka organizacyjna PGL LP zarządzająca lasami w danym regionie

HAL – Harcerska Akcja Letnia

HAZ – Harcerska Akcja Zimowa

KRS – Krajowy Rejestr Sądowy

ZHP – Związek Harcerstwa Polskiego

ZHR – Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej

SH – Stowarzyszenie Harcerskie

SHK – Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego

FSE – Federacja Skautingu Europejskiego

PSP – Państwowa Straż Pożarna

PGW Wody Polskie – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

Sanepid – Państwowa Inspekcja Sanitarna

RCZK – Regionalne Centrum Zarządzania Kryzysowego

PPOŻ – ochrona przeciwpożarowa

ULP – uproszczony plan urządzenia lasu

j.o. – jednostka organizacyjna

Spis treści

WSTĘP	7
--------------------	----------

TERMINOLOGIA OBOZOWA

CZĘŚĆ I – IDEA I ZAŁOŻENIA HARCERSTWA – PERSPEKTYWA ORGANIZATORA OBOZÓW

1. Harcerstwo w Polsce	15
1.1. Założenia ideowe harcerstwa	16
1.2. Harcerska metoda wychowawcza	18
1.3. Program działania	22
2. Rola lasu i obozownictwa w wychowaniu harcerskim	26
2.1. Kształtowanie postawy ekologicznej	26
2.2. Rozwijanie zaradności, przedsiębiorczości i samodzielności życiowej	31
2.3. Wzmacnianie sprawności i tężyzny fizycznej	33
2.4. Rozwój duchowy	34
3. Największe organizacje harcerskie i skautowe oraz modele obozowania	36
3.1. Organizacje harcerskie i skautowe	36
3.2. Modele obozowania w lasach	46
4. Ogólne podstawy prawne organizacji obozów harcerskich	50
5. Dostęp organizacji harcerskich do drewna	55

CZĘŚĆ II – PERSPEKTYWA PAŃSTWOWEGO GOSPODARSTWA LEŚNEGO LASY PAŃSTWOWE

6. Podstawy prawne wyznaczania i organizacji obozów harcerskich i skautowych w lasach	59
6.1. Ogólne podstawy udostępniania gruntów leśnych	59
6.2. Formy udostępniania gruntów	61
6.3. Odpowiedzialność karna i cywilna udostępniającego teren oraz odpowiedzialność organizatora obozów harcerskich	64
6.4. Dodatkowe kwestie formalne	66
7. Optymalne warunki terenowe na obóz harcerski w lasach	68
7.1. Ogólne cechy terenu pod lokalizację obozowiska	69
7.2. Cechy drzewostanu	70
7.3. Cechy podłoża	72
7.4. Dostępność komunikacyjna	73
7.5. Lokalizacja względem innych obszarów i terenów	74
7.6. Dostęp do infrastruktury, sprzętu, materiałów i inne kwestie organizacyjne	75
8. Dwa rodzaje obozowisk harcerskich w lasach	78
8.1. Stałe obozowiska harcerskie	79
8.2. Tymczasowe obozowiska harcerskie	81
9. Obozy harcerskie – aspekt formalny	84
9.1. Zadania jednostek organizacyjnych PGL LP	84
9.2. Zadania organizatorów obozów harcerskich	87
10. Obozy harcerskie – aspekt techniczny	89

CZĘŚĆ III – PERSPEKTYWA INNYCH INSTYTUCJI PUBLICZNYCH

11. Państwowa Straż Pożarna – wytyczne z perspektywy ochrony przeciwpożarowej.....	93
11.1. Szczegółowe podstawy prawne	93
11.2. Etap planowania obozu – wytyczne dla udostępniającego teren z perspektywy przepisów PPOŻ	97
11.3. Etap organizacji i funkcjonowania obozów harcerskich – z perspektywy udostępniającego teren.....	98
12. Państwowa Inspekcja Sanitarna – wytyczne z perspektywy ochrony sanitarnej	100
12.1. Zasady organizacji i zagospodarowania obozu.....	101
12.2. Gospodarka odpadami w trakcie obozu harcerskiego pod namiotami	104
12.3. Opieka medyczna w trakcie obozu harcerskiego pod namiotami.....	104
12.4. Żywnienie w trakcie obozu harcerskiego pod namiotami	105
12.5. Woda przeznaczona do spożycia.....	107
12.6. Kąpieliska oraz miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpieli.....	108
13. Policja – wytyczne z perspektywy ochrony bezpieczeństwa osób i mienia.....	109
14. Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie – wytyczne z perspektywy korzystania i ochrony obiektów wodnych.....	113
15. Zakończenie.....	118
16. Załączniki	122
16.1. Protokół uzgodnień z dnia 19 czerwca 2019 r.....	127
16.2. Porozumienie o współpracy z dnia 24 czerwca 2019 r.....	127
16.3. Wzór umowy dzierżawy	131
16.4. Wzór protokołu Z-O	138
16.5. Propozycja regulaminu obozowiska	139
16.6. Wzór Wniosku o rezerwację terenu obozowiska	141
16.7. Wzór pisma o rezerwację terenu obozowiska	142
16.8. Propozycja dodatkowych treści regulaminowych organizatora wypoczynku	143
16.9. Propozycja wzoru oświadczenia organizatora wypoczynku	145
16.10. Wyciąg z Wytycznych Komendy Głównej PSP	146
16.11. Spis regulacji formalnych i aktów prawnych.....	152

WSTĘP

Autor: Wioletta Kacprzyk

Las od wieków pełni wiele ważnych funkcji, nie tylko przyrodniczych, ale i społecznych. Dla jednych jest on miejscem zbierania runa leśnego i krótkich wycieczek turystycznych, dla drugih – przestrzenią do dłuższego wypoczynku na łonie natury, który może trwać nawet kilkanaście dni i nocy. Różne są też potrzeby, jeśli chodzi o nocleg w lesie. Jedni wolą prostsze, bardziej survivalowe warunki, drudzy preferują wygodniejsze opcje, jak domki na kółkach. Dla jednych pobyt w lesie jest wyzwaniem i okazją do wyznaczania sobie nowych celów, dla drugih to sposób na odpoczynek od miejskiego zgiełku.

Obozy harcerskie są tradycyjną formą wielodniowego pobytu w lesie połączoną z rozwojem wiedzy, umiejętności oraz samodzielności dzieci i młodzieży. W otoczeniu drzew, śpiewu ptaków i szumu wiatru uczestnicy obozów zyskują szansę na odkrycie piękna przyrody, ale i samych siebie. Tu, w sercu natury, harcerze uczą się współpracy i solidarności, samodyscypliny i odpowiedzialności. Wspólne ogniska, zajęcia terenowe, wędrowki i bezpośredni kontakt z przyrodą są doskonałą okazją do integracji młodych ludzi, ale również do nabywania nowych, praktycznych umiejętności oraz szacunku do otaczającego świata. Obozy to niezapomniany czas pełen przygód, który na długo pozostaje w pamięci młodych ludzi biorących w nim udział.

Organizacją obozów harcerskich zajmują się różne organizacje i stowarzyszenia harcerskie, które różnią się między sobą nie tylko historią i wielkością, ale przede wszystkim ideami i celami. Poprzez różnorodne metody wychowawcze kształtują charakter oraz postawy harcerzy i skautów, a także wszechstronnie ich rozwijają – intelektualnie, społecznie, duchowo, emocjonalnie i fizycznie. Wszystkie organizacje i stowarzyszenia łączy jedno – szacunek do przyrody oraz jej ochrona, co realizują w środowisku leśnym. Las jest zatem kluczowy dla funkcjonowania harcerstwa w Polsce.

i na świecie. Należy jednak pamiętać, że tak jak różne są cele poszczególnych organizacji i stowarzyszeń, tak również różne są ich potrzeby względem specyfiki terenu oraz warunków technicznych danego miejsca. Obozy harcerskie powinny być zatem zlokalizowane na terenach leśnych, w miejscach atrakcyjnych i edukacyjnie wartościowych.

Organizacja obozów harcerskich to nie tylko kwestie techniczne, ale także szereg kwestii formalno-prawnych. Wymagają one współpracy z wieloma instytucjami, które w swoim zakresie obowiązków mają za zadanie wspieranie organizacji i stowarzyszeń harcerskich pod względem bezpieczeństwa wypoczynku dzieci i młodzieży. Oprócz Lasów Państwowych, w działania te zaangażowane są także Straż Pożarna, Policja, Sanepid czy Wody Polskie.

Trzeba również pamiętać, że działalność harcerska opiera się na wolontariacie. Czas poświęcony na spotkania z drużynami w trakcie zbiórek czy na obozach harcerskich to prywatny czas pasjonatów idei harcerstwa i przyrody, którzy angażują się w opiekę i wspieranie wychowania dzieci. Pomimo licznych regulacji formalno-prawnych narzucanych organizatorom przez prawodawstwo oraz ogromnej odpowiedzialności, harcerze z oddaniem troszczą się o bezpieczeństwo młodych uczestników obozów. Warto pamiętać, że niekiedy osoby organizujące obóz harcerski czynią to po raz pierwszy, a zatem jest to dla nich nie lada wyzwanie, aby odnaleźć się w gąszczu zasad, praw i obowiązków. Starajmy się mieć to na uwadze, gdy zgłoszą się do nas młodzi ludzie organizujący obóz. Mają prawo być nieorientowani, mogą nie znać procedur i nie wiedzieć, według jakich reguł działa organizacja. Życzliwe przyjęcie i wsparcie będzie piękną wizytówką naszej instytucji.

Zachęcamy do wspierania harcerstwa, zarówno poprzez zrozumienie jego specyficznych potrzeb, jak i lekturę tego poradnika. Publikacja skierowana jest do pracowników Służby Leśnej Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP), w tym osób odpowiedzialnych za koordynację działań z zakresu udostępniania lasu, oraz innych instytucji zainteresowanych wspieraniem rozwoju harcerstwa w Polsce. Ma ona charakter poradnika a nie stricte publikacji naukowej. Z tej przyczyny niektóre informacje mogą się powtarzać lub być przedstawione z różnych perspektyw uwzględniających specyfikę poszczególnych podmiotów.

Głównym celem publikacji było zebranie w jednym miejscu kluczowych informacji z uwzględnieniem specyfiki różnych organizacji harcerskich oraz roli instytucji publicznych zaangażowanych w organizację obozów harcerskich w Polsce. Przedstawiono zasady funkcjonowania obiektów służących za obozowiska harcerskie, które mogą być pomocne na różnych etapach – od analizy potencjału miejsca, przez jego projektowanie i realizację, aż po eksploatację obiektu. Choć poradnik nie wyczerpuje tematu, jest cennym źródłem wiedzy na temat organizacji obozów harcerskich w Polsce, szczególnie dla osób i podmiotów, które nie miały dotychczas doświadczenia w tym temacie.

Zapraszamy Państwa do lektury, szczególnie jeśli leży Państwu na sercu wspieranie rozwoju idei harcerstwa i tworzenie możliwości dla dzieci i młodzieży do odkrywania piękna przyrody poprzez możliwość uczestnictwa w wielodniowych pobytach w polskich lasach.

TERMINOLOGIA OBOZOWA

Autor: Maciej Krzak

Podział wiekowy w organizacjach harcerskich:

Dzieci: zuchy (ZHP, ZHR), ew. Wilczki (SHK) – dzieci (6-11 lat) należące do gromad zuchowych (wilczących).

Młodzież: harcerze/skauci – młodsza młodzież (10-14 lat) należąca do drużyn harcerskich i skautowych oraz harcerze starsi – obejmuje nastolatków (13-16 lat) skupionych w drużynach starszoharcerskich.

Wędrownicy – starsza młodzież (najczęściej od 15 do 21 r. ż.) skupiona w drużynach lub kręgach wędrowniczych.

Kadra instruktorska – osoby najczęściej pełnoletnie¹, przygotowane np. przez przynajmniej trzyletnią służbę w organizacji podczas prowadzenia swoich własnych drużyn, uczestniczące w różnego rodzaju formach aktywności wewnątrz organizacji oraz szkoleniach zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, przygotowujących do pełnienia roli kierowniczej.

¹ Osoby należące do kadry instruktorskiej nie muszą być pełnoletnie. W ZHP są to dla przykładu osoby powyżej 16 roku życia. Pojęcia tego nie wolno natomiast mylić z opiekunem, który musi być osobą pełnoletnią.

Osoba będąca instruktorem harcerskim w stopniu co najmniej przewodnika lub równoważnym (...) ² ukończyła kurs na wychowawcę wypoczynku. Natomiast osoba, która posiada stopień co najmniej podharcemistrza lub równoważny (...) ³ posiada uprawnienia tożsame z ukończeniem kursu na kierownika wypoczynku.

Podział organizacyjny w organizacjach harcerskich:

Zastęp – grupa licząca od 7 do 10 osób, prowadzona przez jednego zastępowego. Zastępowym jest często osoba, która jest rówieśnikiem osób będących w zastępie.

Drużyna – to zorganizowany zespół kilku zastępów, prowadzony przez drużynowego w stopniu instruktorskim. Drużyny wyróżniają się różnymi cechami, takimi jak:

- lokalizacja (miasto, dzielnica, gmina),
- specjalizacja (drużyny wodne, alpinistyczne, ratownicze, survivalowe, militarne itp.),
- płeć (męskie, żeńskie, mieszane).

Szczep – to jednostka harcerska zrzeszająca drużyny harcerskie na różnych poziomach metodycznych, mająca zapewnić ciąg wychowawczy od 6 do 21 roku życia. Szczepy najczęściej działają na terenie jednej szkoły, miasta, dzielnicy lub w podobnym środowisku. Jest to nowsza forma organizacji, wprowadzona po wojnie, szczególnie w okresie umasowienia harcerstwa w latach 70. XX wieku.

Hufiec – to struktura lokalna obejmująca swoim zasięgiem dzielnicę dużego miasta, miasto, gminę, nie więcej niż powiat. Podobnie jak szczep, jest to podstawowa jednostka organizacyjna, posiadająca na swym czele osobę w stopniu instruktorskim i pełniącą jednocześnie funkcję lidera.

Chorągiew – struktura regionalna zrzeszająca hufce najczęściej obejmująca obszar jednego województwa.

Szczebel krajowy – odpowiada za organizację na poziomie ogólnopolskim ⁴. Jego przedstawiciele są wpisani do KRS jako członkowie zarządu organizacji z możliwością udzielania pełnomocnictw na niższych szczeblach, choć nie jest to regułą.

Formy organizacji wypoczynku:

Biwak – krótka forma wypoczynku, najczęściej trwająca 2-3 dni, organizowana przez zastęp, kilka zastępów z jednej lub kilku drużyn lub przez drużynę. Odbywa się najczęściej na terenach otwartych, nadrzecznych oraz zalesionych.

Złot, złaz – podobna do biwaku forma odpoczynku, wykorzystująca tereny leśne, otwarte, infrastrukturę stałych obozowisk harcerskich lub placówek oświatowych.

² Nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w Rzeczypospolitej Polskiej albo w stopniu równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej:

<https://www.gov.pl/web/edukacja/pytania-i-odpowiedzi-w-sprawie-organizacji-wypoczynku-dzieci-i-młodzieży>
³j.w.

⁴ W ZHR organizatorami obozów są okręgi (często posiadają własny KRS), a w ZHP chorągwie, również z własnym KRS.

Obóz stały – organizowana przeważnie przez hufiec lub szczerp forma letniego lub zimowego (zimowisko) wypoczynku dzieci i młodzieży. Klasyczną formą obozu harcerskiego, istniejącą od początku ruchu (czyli od ponad 110 lat), jest obóz drużyny. W ostatnich dekadach ze względu na trudności formalne i kadrowe coraz częściej organizowane są większe obozy – w ZHP przez hufce, a w ZHR przez szczepy.

Zdarzają się także obozy zorganizowane wspólnie przez 2 lub 3 drużyny. Liczebność obozowiczów jest różna. W przypadku ZHP przeważnie nie przekracza ona 200 osób na jednym turnusie, jednak podczas całej Harcerskiej Akcji Letniej (HAL) liczba uczestników może wynosić kilka tysięcy. Turnusy trwają zazwyczaj 1-2 tygodnie w zależności od możliwości organizacyjnych i finansowych.

Obozy wędrowne – forma, w której uczestnicy noszą cały swój ekwipunek w plecaku, a część infrastruktury przewożona jest na kolejne miejsca obozowania. Obozy wędrowne organizowane są też w formule mieszanej, to znaczy częściowo wykorzystują stałe obozowiska harcerskie, schroniska młodzieżowe i ekwipunek osobisty (namioty, hamaki). Z uwagi na trudności organizacyjne ta forma obozów preferowana jest jedynie przez sprawnie działające jednostki. Liczba uczestników obozów wędrownych zwykle nie przekracza 50 osób.

Modelowy skład personalny kadry obozu:

Komenda obozu – to osoby odpowiedzialne za jego organizację. Z prawnego punktu widzenia komendę obozu tworzą komendant i kwatermistrz, którzy są instruktorami.

Komendant obozu – odpowiada za nadzór nad obozem i jego organizację. To właśnie on, najczęściej ze swoim zastępcą, nawiązuje kontakt z nadleśnictwem w sprawach związanych z organizacją wypoczynku, zawarciem umowy dzierżawy czy uzgodnieniami dotyczącymi szczegółów organizacji obozu.

Zastępca komendanta – częściowo pełni obowiązki Komendanta obozu, ale przede wszystkim jest odpowiedzialny za kadrę instruktorską oraz organizację zajęć w trakcie trwania obozu. Nie jest to jednak regułą. Czasami role są odwrócone – Komendant odpowiada za organizację zajęć, a Zastępca za sprawy formalne, finansowe, logistykę itp. Jest to wyłącznie wewnętrzny podział obowiązków.

Kwatermistrz (logistyk) – zajmuje się zaopatrzeniem i sprawami technicznymi związanymi z funkcjonowaniem obozu.

Kadra instruktorska – (krąg instruktorski, wychowawcy) w zależności od charakteru obozu i organizacji składa się z osób wykwalifikowanych do prowadzenia drużyn. Przeważnie są to drużynowi, którzy pracują z drużynami przez cały rok i w charakterze podsumowania wyjeżdżają z nimi na obóz. Instruktorami mogą być też osoby cywilne i harcerze spoza drużyny, jednak posiadający odpowiednie kwalifikacje do opiekowania się grupą.

Kadra obozowa – obejmuje wszystkie wyżej wymienione osoby oraz innych pracowników obozu, takich jak personel kuchni, ratownik wodny, pielęgniarka obozowa, księgowa itp. Liczba i skład kadry obozowej może się różnić w zależności od organizacji harcerskiej i sposobu organizacji obozu.

Inne terminy związane z obozami harcerskimi:

Harcerska Akcja Letnia (HAL) – coroczna inicjatywa organizacji harcerskich rozpoczynająca się po zakończeniu roku szkolnego i trwająca przez cały okres wakacyjny.

HAL można podzielić na dwa etapy. Pierwszy, trwający do końca lipca, to czas, gdy wyższe szczeble organizacji harcerskich organizują obozy dla swoich podopiecznych. W drugim etapie odbywają się kursy doszkalające i podsumowujące dla instruktorów i przyszłych instruktorów.

Harcerska Akcja Zimowa (HAZ) – to drugi okres w roku, podczas którego harcerze biorą udział w zorganizowanym wypoczynku, trwającym znacznie krócej niż latem – w okresie ferii zimowych.

Drużyny przeważnie wyjeżdżają na zimowiska do schronisk młodzieżowych, a także organizowane są zloty w szkołach, parafiach lub ośrodkach wypoczynkowych dostępnych w tym czasie. Zimowiska mogą odbywać się także w terenie pod namiotami, jednak taka forma organizacji wymaga posiadania odpowiedniego przygotowania instruktorów oraz zaplecza sprzętowego.

Kwaterka – termin posiada dwojakie znaczenie. W ten sposób określa się etap przygotowania do obozu i jego zamknięcie (złożenie). Kwaterką nazywa się również osoby zajmujące się tymi czynnościami.

W zależności od tego, czy chodzi o etap przygotowania do obozu, czy o jego zakończenie mówi się o kwaterce „rozkładającej” lub „rozwijającej” oraz o „składającej” lub „zwijającej”. Kwaterka rozwijająca rozpoczyna się na kilka dni przed obozem właściwym i jej zadaniem jest przygotowanie terenu przyszłego obozowiska na przyjazd uczestników. Wtedy pojawiają się pierwsze namioty, powstaje podstawowa infrastruktura obozowa (kuchnia, sanitariaty, palenisko, kąpielisko itp.). Natomiast kwaterka zwijająca ma za zadanie przede wszystkim uprzątnięcie terenu i przywrócenie mu jego pierwotnego stanu sprzed rozpoczęcia kwaterek rozwijających.

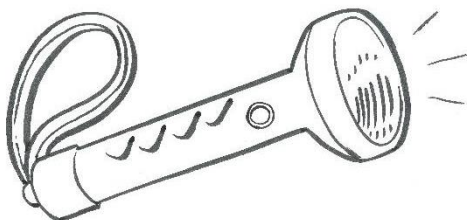
Drugie znaczenie tego słowa odnosi się do osób, które biorą udział w tych pracach i podlegają bezpośrednio kwatermistrzowi. W skład tej grupy wchodzi członkowie komendy obozu (kwatermistrz), czasami instruktorzy oraz kilku starszych harcerzy podlegających pod kwatermistrza. Część z nich pozostaje na obozie jako tzw. zaplecze techniczne obozu, a część go opuszcza.

Kadrówka – miejsce spotkań i odpraw kadry, zazwyczaj namiot lub pawilon namiotowy położony w centrum obozu. To właśnie tam prowadzi się codzienne ustalenia programowe, omawia najważniejsze kwestie związane z organizacją obozu, prowadzi się spotkania z gośćmi. W kadrówce, lub w jej pobliżu, najczęściej znajduje się punkt komunikacyjny z radiostacją lub telefonem służbowym. Tam także pełni swój dyżur jeden z instruktorów, który w danym dniu ma służbę.

Służba obozowa – to system, w którym każdy zastęp, podobóz czy grupa uczestników pomaga kadrze obozowej w wykonywaniu różnych prac. Organizacje harcerskie różnie

podchodzą do podziału obowiązków. Przeważnie jeden zastęp pełni dyżur w kuchni, wartę na bramie czy bramach w ciągu dnia oraz pilnuje terenu obozu w nocy.

Podobozy – to wydzielone części obozu, przeważnie przez ustawienie namiotów w oddzielnym kręgu, oddalonym od innych. Zapewniają one odrębność poszczególnym drużynom, które korzystają ze wspólnego zaplecza kuchennego i sanitarnego. Podobozy mogą być wyodrębnione w zależności od płci, wieku czy składu drużyn.

Latryna – ubikacja, ustronne miejsce służące do załatwiania potrzeb fizjologicznych uczestników obozu. Zlokalizowana jest przy granicy obozowiska, zgodnie z wymaganiami sanitarnymi stawianymi przez inspektorat sanitarny.

Więcej terminologii dot. harcerstwa znajduje się w broszurze pt. „Harcerstwo w lesie” przygotowanej pod redakcją Kamy Bokackiej w 2023 roku w międzyorganizacyjnym zespole ds. Harcerskiej Akcji Letniej i Zimowej:

https://calymzyciem.pl/wp-content/uploads/2024/02/Broszura_Harcerstwo_w_lesie.pdf.

CZĘŚĆ I – IDEA I ZAŁOŻENIA HARCERSTWA – PERSPEKTYWA ORGANIZATORA OBOZÓW

1. Harcerstwo w Polsce

Autor: Marek Gajdziński

Harcerstwo jest ruchem społeczno-wychowawczym, którego celem jest wspieranie wychowania młodzieży. W chwili obecnej ruch ten jest zorganizowany w sposób pluralistyczny. Istnieje wiele organizacji harcerskich i skautowych. Część z nich – te które kierują się zasadami zawartymi w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim oraz działają nieprzerwanie co najmniej 5 lat – objęta jest Honorowym Protektoratem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej⁵.

⁵ Historia Honorowego Protektoratu, sprawowanego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej nad ruchem harcerskim, sięga pierwszych lat istnienia odrodzonego w 1918 roku państwa polskiego. (...) W grudniu 1920 roku po raz pierwszy w historii Marszałek Józef Piłsudski jako Naczelnik Państwa objął Honorowy Protektorat nad harcerstwem, oddając w ten sposób hołd harcerzom walczącym o suwerenność Polski. Zwyczaj obejmowania polskiego harcerstwa Honorowym Protektoratem podtrzymany był przez prezydentów II Rzeczypospolitej i później przez polskie władze emigracyjne w Londynie, a następnie kontynuowany przez demokratycznie wybranych prezydentów III Rzeczypospolitej. (...)

Należą do nich:

- Związek Harcerstwa Polskiego,
- Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej,
- Stowarzyszenie Harcerskie,
- Związek Harcerstwa Polskiego działający poza granicami Kraju,
- Związek Harcerstwa Polskiego na Litwie,
- Harcerstwo Polskie na Ukrainie,
- Republikańskie Społeczne Zjednoczenie „Harcerstwo” na Białorusi,
- Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej,
- Royal Rangers Polska,
- Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkoła”,
- Skauci Europy Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego,
- Stowarzyszenie „Skauci Króla”.

Poza wymienionymi, w Polsce działa kilkadziesiąt mniejszych organizacji harcerskich lub skautowych, które nie ubiegają się o objęcie Honorowym Protektoratem Prezydenta RP lub nie są w stanie spełnić wymaganych warunków. Są to małe organizacje o lokalnym zasięgu.

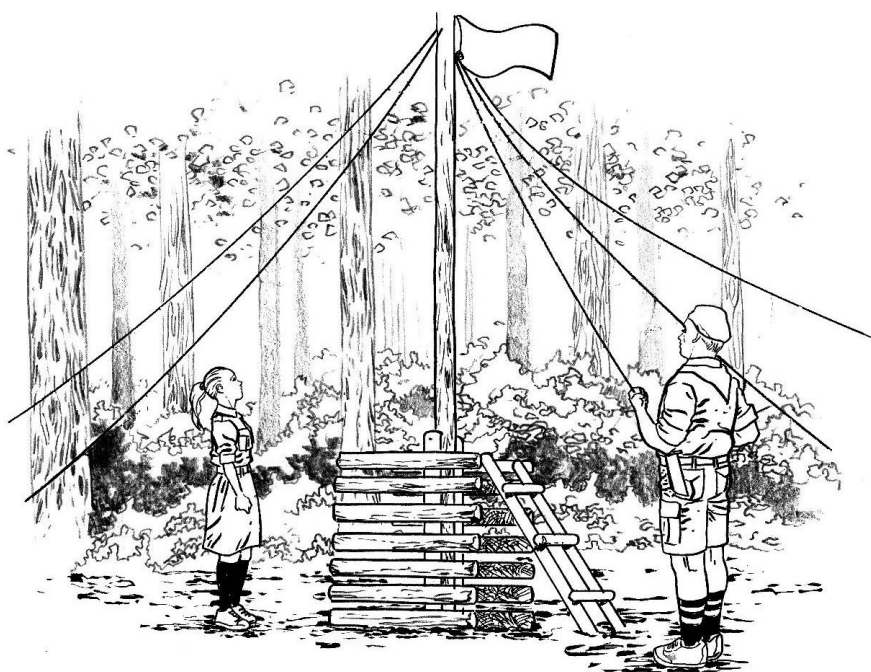
1.1. Założenia ideowe harcerstwa

Założenia ideowe wszystkich organizacji harcerskich objętych Honorowym Protektoratem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, czyli cele wychowania, są w większości obszarów zbieżne. Można je streścić za pomocą trzech haseł:

- **Służba** – aktywna postawa obywatelska przejawiająca się gotowością do podejmowania bezinteresownej służby na rzecz Ojczyzny i państwa polskiego, urzeczywistnienia ważnych dla danego człowieka idei oraz na rzecz konkretnych ludzi i środowisk.

- **Braterstwo** – otwartość na drugiego człowieka, tolerancja, empatia, życzliwość, uczynność, gotowość do niesienia pomocy potrzebującym.
- **Praca nad sobą** – gotowość i zdolność do ustawicznego rozwoju osobistego w sferze duchowej, psychicznej i fizycznej. Harcerstwo jest w zasadzie ruchem samowychowawczym, zachęcającym swoich członków do kształtowania własnych postaw, światopoglądu, charakteru i nawyków, w szczególności: zainteresowań, samodzielności i zaradności życiowej, słowności, odpowiedzialności, a także sprawności fizycznej, wolności od nałogów i wszelkich innych współczesnych uzależnień.

Warto jednak wiedzieć, że poszczególne ww. organizacje różnią się między sobą w kwestii podejścia do wychowania religijnego. I te właśnie różnice uzasadniają pluralizm w ruchu harcerskim.

W całym światowym ruchu skautowym i w polskim harcerstwie także, przyjęła się specyficzna forma deklarowania celów wychowania przyświecających poszczególnym organizacjom. Deklaracja ta ma formę Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego (Skautowego). Przyrzeczenie takie składa każda harcerka i skautka, każdy harcerz i skaut oraz instruktorki i instruktorzy, a więc wszyscy członkowie organizacji. Ma ono formę dobrowolnego oświadczenia woli przestrzegania Prawa. Prawo jest niczym innym jak drogowskazem ideowym – zbiorem sformułowań określających ideały, do których każdy zobowiązuje się dążyć tak długo, dopóki czuć będzie przynależność do ruchu harcerskiego. Przy czym nie chodzi tu tylko o formalną przynależność do organizacji. W tym znaczeniu harcerzem można być całe życie, jeśli tylko nadal ma się szczerą chęć przestrzegania Prawa Harcerskiego.

Z punktu widzenia tego opracowania, ważne jest podkreślenie, że każda z organizacji ma identyczne cele wychowania w zakresie kształtowania stosunku do przyrody i postawy ekologicznej.

1.2. Harcerska metoda wychowawcza

Wszystkie organizacje harcerskie i skautowe wychowują młodzież, stosując podobną metodę wychowawczą. Można ją scharakteryzować, wymieniając kilka zasad oddziaływania, które często nazywa się **zasadami kardynalnymi**.

Zasada oddziaływania pozytywnego

Harcerstwo różnymi sposobami zachęca do pracy nad sobą ukierunkowanej na dążenie do ideałów wskazanych w Prawie Harcerskim. Efektywność metody harcerskiej polega właśnie na skuteczności stosowanych zachęt i na tym, że owe ideały są naprawdę wysokie i jest ich wiele. Dzięki takiemu podejściu do samowychowania każdy ma prawo sam wybierać właściwe dla siebie priorytety w pracy nad sobą, przykładając stosowną wagę do rozwijania tych obszarów osobowości, które są dla niego bardziej istotne. W ten sposób harcerstwo rozwija indywidualność i wzbogaca różnorodność społeczeństwa. Unika przy tym pułapki, w jaką wpadają systemy wychowawcze oparte na oddziaływaniach negatywnych – pułapki polegającej na przycinaniu osobowości wychowanków do jednego, ściśle obowiązującego wzorca i w efekcie do ujednolicenia społeczeństwa⁶. Harcerstwo ma znacznie większe aspiracje wychowawcze i dlatego całkowicie zrezygnowało z negatywnych środków oddziaływania, a skupia się na pozytywnych.

⁶ Do takich skutków prowadzą metody wychowawcze oparte na stosowaniu zakazów i kar. W ten sposób można tylko wymusić przestrzeganie pewnych minimalnych standardów życia społecznego.

Zasada oddziaływania od wewnątrz

Przymusem można byłoby zmusić młodego człowieka tylko do respektowania zakazów. I to tylko do chwili, kiedy ten przymus działa. Jeśli chcemy, aby harcerze sami sobie stawiali wysokie wymagania dotyczące wszelkich obszarów ich życia, i to nie tylko wtedy, gdy są w mundurach harcerskich i ktoś ich kontroluje, to należy sprawić, aby motywacja do tego wypływała całkowicie od wewnątrz. Realizacja tego postulatu wymaga spełnienia dwóch warunków.

- Pierwszy – przynależność do harcerstwa musi być dobrowolna. Młody człowiek zostaje harcerzem dlatego, że chce nim zostać, a nie dlatego, że jest do tego nakłaniany przez dorosłych – rodziców, nauczycieli czy duchownych. **Harcerstwo wyklucza wszelkie formy przymusu przynależności do niego.** To implikuje konieczność starań, aby życie harcerskie było atrakcyjne dla młodych ludzi. Inaczej nikt nie chciałby wstępować do organizacji, która wymaga od swoich członków pokonywania wielu trudów oraz zaangażowanej i aktywnej postawy. Warto w tym miejscu podkreślić, że **bardzo ważna jest rola życia na łonie natury, wycieczkowania i obozowania, co stanowi jeden z najsilniejszych czynników atrakcyjności harcerstwa.**
- Drugi – konieczność ukształtowania w harcerzach adekwatnego do ich wieku poziomu świadomości ideowej. **Powinni chcieć być w harcerstwie i rozumieć, jakie w związku z tym przyjmują na siebie dodatkowe obowiązki – zwłaszcza obowiązek służby i pracy nad sobą w myśl Prawa Harcerskiego.** W praktyce metodycznej harcerstwa znajduje się wiele środków pomagających tego typu świadomość wytworzyć.

Dopiero spełnienie tych dwóch warunków sprawia, że harcerze sami z siebie, bez żadnej zewnętrznej presji, chcą aktywnie uczestniczyć w życiu swoich drużyn, wymagać sami od siebie i żyć według wskazań Prawa.

Zasada oddziaływania wzajemnego

Wychowanie spełniające dwie powyższe zasady wymaga stworzenia zdrowego środowiska wychowawczego. Rolę takiego środowiska pełni w harcerstwie drużyna. Dzięki rygorystycznemu stosowaniu zasady oddziaływania od wewnątrz środowisko takie składa się wyłącznie z dziewcząt i chłopców, którzy chcą być w harcerstwie, przyjmują jego zasady za swoje i chcą im sprostać. Dzięki temu w harcerstwie rzadko występują zjawiska łatwe do zaobserwowania w przeciętnej klasie szkolnej, gdzie są zarówno uczniowie, którzy chcą się uczyć, jak i ci, którym na tym nie zależy. Ci ostatni osłabiają motywację tych pierwszych. **W drużynie harcerskiej wszyscy chcą i starają się żyć ideałami harcerskimi, a więc wszyscy wzajemnie wzmacniają swoją motywację do tego.** Można powiedzieć, że drużyna jest tym, o czym marzą rodzice dla swoich dzieci – dobrym towarzystwem.

Harcerstwo wypracowało wiele różnych środków metodycznych, które spajają wspólnotę i dzięki temu wzmacniają dobroczynne oddziaływania wzajemne. Ponadto na czele drużyny harcerskiej stawia się zawsze kogoś, kto potrafi uprawiać harcerstwo, charakteryzuje się wysokimi wartościami moralnymi i kto jednocześnie uznawany jest przez

młodych ludzi za ich naturalnego lidera i przywódcę. Ktoś taki ma ogromną szansę własnym przykładem oddziaływać na atmosferę panującą w środowisku wychowawczym i być autentycznym wzorem postaw życiowych dla tworzących drużynę harcerzy.

Zasada oddziaływania naturalnego

Harcerstwo unika wszelkich sztucznych dla młodego człowieka przejawów aktywności, zwłaszcza kojarzących się ze szkołą, dla której ma być pożyteczną odskocznią. Opiera się całkowicie na takich sposobach działania, które są naturalne dla młodych ludzi. Najogólniej rzecz ujmując – dla najmłodszych zuchów (dzieci w wieku 6-10 lat) jest to zabawa, dla harcerzy (młodzi nastolatki zwykle w wieku 10-15 lat) jest to przygoda i gra, a więc wszelkie formy zawierające mechanizmy rywalizacji i współzawodnictwa oraz aktywne życie na łonie natury. Dla nastolatków (13-16 lat) sposobem na działanie jest poszukiwanie – odkrywają oni różne pola działania, nowe pasje i zainteresowania w poszukiwaniu własnej drogi. Dla najstarszych wędrowników (starsi nastolatki w wieku powyżej 15 lat) są to wszelkie aktywności mające charakter wyczynu w zakresie wędrówek, specjalizacji, różnorodnych form kulturalnego życia towarzyskiego i bezinteresownej służby na rzecz innych.

Zajęcia harcerskie składają się z takich działań, jakie młodzież podejmowałaby, gdyby mogła spontanicznie decydować o tym, co chce robić. Dzięki takiemu podejściu harcerstwo może być atrakcyjne, co niejako automatycznie zapewnia możliwość spełnienia warunku dobrowolności udziału. Ale jest też inny, równie ważny walor takiego sposobu wychowywania. Otóż harcerstwo doskonale wpisuje się w potrzeby i możliwości rozwojowe swoich członków. Nie nagina ich natury do jakichś sprzecznych z nią konieczności wynikających z założeń metodycznych (jak choćby przymus siedzenia na lekcji przez 45 minut wynikający z metody szkolnej), lecz tę naturę wykorzystuje do wzmacniania naturalnych procesów rozwojowych.

Zasada oddziaływania pośredniego

Wszelkie aktywności harcerskie dobiera się i organizuje w taki sposób, aby były atrakcyjne, i jeszcze niosły ze sobą przesłanie wychowawcze związane z kształtowaniem postaw i charakteru oraz z powiększaniem zasobu wiedzy i umiejętności. Innymi słowy każde (dosłownie każde) zaplanowane działanie harcerskie musi być pomyślane tak, aby zapewniało konkretne walory wychowawcze.

Z powiązania zasad oddziaływania naturalnego i pośredniego wynika charakterystyczny rys wychowania harcerskiego. Nie dokonuje się ono poprzez wykłady, kazania czy pogawędki umoralniające, ale poprzez naturalne aktywności: zabawę, grę, przygodę, wędrówkę, próbę, służbę itp. **Kształtujemy samodzielność i zaradność życiową poprzez survival, obozownictwo i wędrowanie.** Rozwijamy przedsiębiorczość poprzez różne formy zarobkowania. Wychowujemy do niesienia wsparcia i pomocy innym oraz do przyszłej aktywności obywatelskiej poprzez służbę. Rozbudzamy potrzebę ustawicznej pracy nad sobą poprzez zdobywanie stopni i sprawności harcerskich. Można powiedzieć, że harcerki i harcerze są zachęceni do ciągłej atrakcyjnej dla nich aktywności, która jest jednocześnie pożyteczna dla nich samych i dla ich otoczenia.

Wyżej wymienione zasady łączą metody wychowawcze stosowane we wszystkich organizacjach harcerskich w Polsce, a także w całym światowym ruchu skautowym. Pomiedzy organizacjami występują jednak pewne różnice.

Jedną z bardziej istotnych jest kwestia wychowania zróżnicowanego. W klasycznej metodzie harcerskiej, która podlega zasadzie oddziaływania naturalnego, uwzględnia się fakt, że chłopcy i dziewczęta mają na tych samych etapach dojrzałości zróżnicowane potrzeby i możliwości rozwojowe. Wynika to z odmienności przebiegu biologicznych procesów rozwojowych. Najbardziej chyba widoczną różnicą jest ta, że dziewczęta osiągają dojrzałość płciową znacznie wcześniej niż chłopcy. Ale oczywiście różnic tych jest znacznie więcej i dotyczą one nie tylko fizycznego obszaru rozwoju, ale też emocjonalnego, społecznego, wolitywnego i umysłowego. Objawia się to na wiele sposobów. Na przykład poprzez odmienne typy zainteresowań i preferowanych spontanicznych aktywności, jakie obserwuje się u chłopców i dziewcząt w podobnym wieku. Dlatego niektóre organizacje harcerskie prowadzą wychowanie harcerskie oddzielnie dla chłopców i dziewcząt, które posługują się odmiennymi, dostosowanymi do specyfiki płci narzędziami metodycznymi i programami działania. W tych organizacjach, niezależnie od przyjętych form organizacyjnych mamy więc do czynienia z harcerstwem męskim i żeńskim. Wychowania zróżnicowanego nie stosuje się jedynie w ZHP i w Royal Rangers Polska, które dopuszczają istnienie drużyn koedukacyjnych.

Inne różnice pomiędzy organizacjami w stosowaniu metody dotyczą w zasadzie tylko kwestii drugorzędnych, takich jak konkretne rozwiązania metodyczne na poziomie narzędziowym i preferowane formy pracy. Do takich różnic należą między innymi **odmienne praktyki obozowania** (więcej – rozdział 3.2).

1.3. Program działania

Nie istnieje nic takiego jak centralny program działania harcerstwa, nawet na poziomie poszczególnych organizacji. Wręcz przeciwnie, harcerstwo jest pod tym względem całkowicie zdecentralizowane. **Każda drużyna tworzy własny program dostosowany do specyficznych potrzeb wychowawczych jej członków i środowiska społecznego, w jakim działa.** Wynika to wprost z zasad oddziaływania naturalnego i pośredniego.

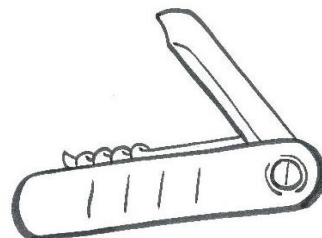

Aby ułatwić orientację w tej ogromnej różnorodności, można wymienić kilka „składników”, z jakich najczęściej tworzony jest program drużyny. Nazywa się je **środkami programowymi**. Należą do nich między innymi:

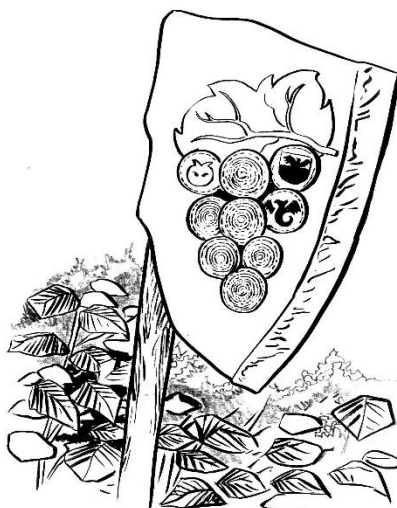
- **Kontakt z przyrodą** – rozumiany jako organizowanie zajęć harcerskich na łonie natury w harmonii z nią i w poszanowaniu zasad jej ochrony, co niesie ze sobą walor kształtowania postaw ekologicznych, ale też szeroko rozumianego rozwoju duchowego. Warto wspomnieć, że kontakt z przyrodą umiejscawia się na pierwszym miejscu listy harcerskich środków programowych, bowiem właśnie on jest główną podstawą wszelkiej działalności harcerskiej i skautowej w Polsce i na świecie. To, dlatego harcerstwu tak bardzo zależy na obecności w lesie.

- Techniki harcerskie** – składające się z umiejętności, które obecnie określa się mianem surwiwalu (z wyjątkiem technik polowania). Do technik harcerskich zalicza się: przyrodoznawstwo, terenoznawstwo, łączność i sygnalizację, samarytankę (pierwszą pomoc), pionierkę i obozownictwo, zwiady i podchody. Rozwijanie tych umiejętności ma na celu kształtowanie samodzielności i zaradności życiowej. Harcerz ma być człowiekiem, który nie poddaje się żadnym przeciwnościom losu, zawsze szuka rozwiązania problemu i „bierze się z życiem za bary”. Do kształtowania tych umiejętności konieczna jest możliwość organizowania życia harcerskiego na łonie natury, a w szczególności w lesie.
- Sport i kultura fizyczna** – ma na celu kształtowanie sprawności i tężyzny fizycznej, co jest ogromną potrzebą rozwojową młodzieży, zwłaszcza w obecnych warunkach cywilizacyjnych. Ale nie tylko. W myśl hasła „w zdrowym ciele zdrowy duch”, harcerstwo zachęca młodzież do zdrowego stylu życia, co przekłada się na wszelkie obszary rozwoju i jest jednym z warunków pomyślności życiowej.
- Krajoznawstwo** – jest środkiem programowym mającym na celu przede wszystkim kształtowanie postaw patriotycznych. Nie można pokochać czegoś, czego się nie zna. Dlatego programy harcerskie wypełnione są zwykle różnego rodzaju wyprawami w ciekawe zakątki Polski, gdzie harcerze odkrywają piękno przyrody i krajobrazu, zabytki i współczesne obiekty, a przede wszystkim poznają ludzi, zwłaszcza rówieśników.
- Poznanie historii i kultywowanie tradycji** – to środek służący rozwojowi postaw patriotycznych i obywatelskich, przede wszystkim poprzez wzmacnianie tożsamości, nie tylko narodowej. Wychowanie harcerskie kładzie również duży nacisk na wzmacnianie tożsamości lokalnej, która ma związek z pojęciem małej ojczyzny oraz tożsamości rodzinnej. Programy harcerskie są zwykle wypełnione działaniami mającymi na celu aktywne poznanie historii i kształtowanie emocjonalnego stosunku do niej. Innym tego efektem jest budowanie świadomości obywatelskiej. Znajomość historii i umiejętność wyciągania z niej wniosków ma bardzo duże znaczenie dla uzyskania przez młodych ludzi w niedalekiej przyszłości możliwości świadomego i aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym.
- Uczestnictwo w kulturze i rozwijanie zainteresowań** – to środek programowy obejmujący wszelkie działania mające na celu osadzenie młodych ludzi w kulturze, w formie aktywnej i o ile to możliwe, także twórczej. Przy czym pojęcie kultury jest tu rozumiane szeroko jako całokształt dorobku cywilizacyjnego ludzkości. Wiąże się to z niezwykle ważnym dla wychowania zagadnieniem identyfikowania własnych uzdolnień i rozwijania zainteresowań. Harcerstwo dysponuje wieloma skutecznymi formami wykorzystania tego środka. Najbardziej jest znana jest **zdobywanie sprawności harcerskich**.

- **Gospodarka drużyny i przedsiębiorczość** – obejmuje wszelkie działania mające na celu rozwój zaradności ekonomicznej harcerzy. Chodzi tu o przekonanie ich, że warto liczyć na własne siły i warto samemu zabiegać o pomyślność ekonomiczną. Dlatego w harcerstwie kładzie się duży nacisk na zarobkowanie – na przykład samodzielne zbieranie środków na pokrycie kosztów obozu. Inną formą zastosowania tego środka jest dbanie o dobro wspólne, jakim jest majątek drużyny, na przykład harcówka (pomieszczenie, gdzie odbywają się zbiórki), namioty, sprzęt pionierski i kuchenny itd. Kluczowym momentem gospodarowania wspólnym majątkiem jest obóz harcerski, podczas którego wykorzystywany jest praktycznie cały sprzęt drużyny i przykładą się wielką wagę do jego naprawiania i konserwowania.
- **Życie towarzyskie** – to potrzeba zwłaszcza starszej młodzieży, a harcerstwo dostarcza jej wielu różnorodnych okazji spotykania się i uczy jednocześnie kulturalnych i pożytecznych form spędzania wolnego czasu.

- **Szukanie przyjaciół** – przejawia się w nawiązywaniu przez harcerzy różnego rodzaju współpracy z młodymi ludźmi, nie tylko w Polsce, ale na całym świecie – z przedstawicielami różnych ras, narodowości, kultur, religii itp. Wspólne wykonywanie zadań powinno ich zbliżać, a może nawet owocować przyjaźniami. Jest to środek, który sprzyja przełamywaniu stereotypów, wzajemnemu zrozumieniu i tolerancji. W zamierzeniach twórców skautingu miało to zapobiegać wojnom i innego rodzaju konfliktom. Do dziś ruch skautowy na całym świecie przykładą ogromną wagę do organizowania kontaktów młodzieży skautowej.
- **Służba** – to środek programowy, który ma dostarczyć wartościowych doświadczeń i rozsmakować młodych ludzi w życiu pożytecznym oraz wszelkiej działalności podejmowanej na rzecz potrzebujących i dla dobra wspólnego. Wychowanie do służby realizuje się w realnych działaniach podejmowanych już teraz – w harcerstwie, oczywiście na miarę indywidualnych możliwości wynikających z wieku i dojrzałości poszczególnych harcerzy. Program każdej drużyny zawiera zwykle wiele zadań, które młodzież decyduje się wykonywać na rzecz innych ludzi lub w jakiejś istotnej dla nich sprawie.

- **Praca nad sobą** – jest istotą harcerstwa, które jest w zasadzie ruchem samowychowawczym. W harcerstwie każdy młody człowiek ma swój własny program rozwoju osobistego, realizowany poprzez próby na stopnie i sprawności harcerskie. Warto podkreślić, że każdy harcerz sam sobie układa program pracy nad sobą i systematycznie go uaktualnia, korzystając na początku z pomocy instruktorów i starszych przyjaciół, a następnie robi to stopniowo coraz bardziej samodzielnie. Efektem ma być osiągnięcie zdolności do ustawicznego i w pełni samodzielnego kierowania własnym rozwojem w całym dalszym życiu, już poza harcerstwem.

Program drużyny można sobie wyobrazić jako „zupę”, którą przygotowuje się z wymienionych tu składników, mieszając je w różnych proporcjach i doprawiając tak, aby była pożywna i smakowała tym, którzy będą ją spożywać. Zatem **każda drużyna układa sobie i realizuje inny, własny program działania**. To samo dotyczy programowania obozów harcerskich.

2. Rola lasu i obozownictwa w wychowaniu harcerskim

Autor: Marek Gajdziński

Różnorodność programowa harcerstwa znajduje odzwierciedlenie w różnych sposobach korzystania z lasu i często odmiennych formach obozowania. Pod względem programowym nie znajdzie się dwóch identycznych obozów. Warto to uszanować, bowiem owa różnorodność programowa wynikająca z chęci dostosowania się do potrzeb wychowawczych jest jednym z czynników skuteczności wychowania harcerskiego i atrakcyjności tego ruchu wśród młodzieży. Jednak niezależnie od tych różnic **las zawsze służy harcerstwu do tego samego – do kształtowania silnego charakteru i wartościowych postaw harcerek i harcerzy w myśl ideałów harcerskich.**

2.1. Kształtowanie postawy ekologicznej

Na każdą postawę, także ekologiczną, składają się trzy komponenty: poznawczy, emocjonalny i behawioralny. Szkoła i inne instytucje edukacyjne najczęściej ograniczają się do przekazywania wiedzy z zakresu biologii i ekologii, rozwijając tym samym komponent poznawczy. Ale to nie wystarcza do zbudowania silnie ugruntowanej postawy. Do tego konieczne jest też wzmocnienie dwóch pozostałych komponentów. I tutaj ujawnia się niezastąpiona rola harcerstwa.

Nie ma lepszego sposobu na kształtowanie postawy ekologicznej w aspekcie emocjonalnym i behawioralnym niż umożliwienie młodzieży praktykowania zachowań ekologicznych i czerpania z tego satysfakcji. Idealną do tego okazją jest pobyt w lesie

– krótki, w formie dwudniowego biwaku i dłuższy – na kilkutygodniowym obozie. Oczywiście dotyczy to pobytu, który jest odpowiednio zorganizowany. Powinien umożliwić młodym ludziom realizację pożądanых zachowań i motywować do nich, a także stwarzać liczne okazje do emocjonalnego wiązania się zarówno z przedmiotami postaw jednostkowych, jak i z zasadami życia mającymi na celu ich ochronę. W harcerstwie sposób ten nazywamy „puszczaństwem”. **Polega on na takiej organizacji pobytu harcerzy w lesie, aby maksymalnie wtopić się w otaczającą przyrodę, pozostawiając po sobie możliwie najmniejszy ślad, a jeśli to możliwe, to nawet poprawić jej stan.**

Są cztery najważniejsze zasady puszcząńskiego bytowania, które każda jednostka harcerska znajdująca się w lesie powinna praktykować. Wynikają one nie tylko z uwarunkowań formalno-prawnych, ale z powodów *stricto* wychowawczych.

- **Estetyka obozu** – to nie przypadek, że harcerze starają się, aby ich namioty miały barwę zieleni (lub przynajmniej kolorów ziemi) i były wykonane z płótna, a nie z plastiku. Do budowy urządzeń obozowych wykorzystuje się naturalne drewno, kamienie, glinę itp. Podobnie jest ze zdobnictwem. Często harcerze stawiają przed namiotami totemy, budują bramy do obozu, drogowaskazy i inne elementy mające nadać ich leśnej siedzibie specyficzny wygląd i charakter. Również do tego celu powinno się używać materiałów naturalnych: gałęzi i korzeni, piasku, szyszek, zeschłej trawy itp. Chodzi o możliwie jak najpełniejsze wtopienie się obozowiska w wizualną estetykę przestrzeni lasu. Jednym z celów tak pojmowanego puszcząństwa jest kształtowanie gustów estetycznych młodzieży, których wyznacznikiem jest harmonia z przyrodą. To oczywiście tworzy komponent emocjonalny postawy ekologicznej. Praktykowanie puszcząństwa służy też wytwarzaniu nawyków polegających

na powstrzymaniu się od nieuzasadnionej ingerencji w otoczenie przyrodnicze, przynajmniej na tyle, na ile jest to możliwe.

- **Wiedza przyrodnicza** – w każdej organizacji istnieje pewien zakres wiedzy i zestaw umiejętności, które powinien posiadać każdy harcerz. Jest to niezbędne do tego, aby mógł w sposób efektywny i zarazem bezpieczny brać udział w zajęciach harcerskich, zwłaszcza w zajęciach polowych. Umiejętności te nazywamy technikami harcerskimi. Najczęściej stanowią one część obowiązkowych wymagań na kolejne stopnie harcerskie. Jedną z takich technik jest przyrodoznawstwo. Każdy harcerz powinien umieć rozpoznawać najczęściej spotykane w Polsce drzewa, rośliny i zwierzęta. Zwłaszcza zaś zwierzęta i rośliny podlegające ochronie. Znając już specyfikę metody harcerskiej, nietrudno się domyśleć, że wiedzy tej harcerze nie zdobywają z książek i nie jest ona sprawdzana przy tablicy. Tego typu kompetencje można skutecznie nabyć tylko poprzez poznanie przyrody w tzw. realu, czyli na jej łonie. Obok wymagań na stopnie istnieje też wiele sprawności harcerskich, rozszerzających podstawowy zasób kompetencji przyrodoznawczych o umiejętności takie jak rozpoznawanie roślin jadalnych i umiejętność ich wykorzystywania, tropienie i podpatrywanie zwierząt, budowanie budek lęgowych i wiele innych. Harcerze zachęceni są do zdobywania jak największej liczby sprawności, które sami sobie wybierają. Jest oczywiste, że im więcej czasu spędzają w lesie, tym więcej mają okazji do zdobywania sprawności związanych ze znajomością lasu i tym chętniej je wybierają.

Obóz w lesie jest zatem najlepszą z możliwych opcji do poszerzania zakresu wiedzy przyrodniczej, co wzbogaca aspekt poznawczy postawy ekologicznej. Warto podkreślić, że sposób zdobywania tej wiedzy, wymagający aktywności, zaangażowania i często dostarczający silnych wrażeń (na przykład bezkrwawe łowy z aparatem fotograficznym) kształtuje też komponenty emocjonalne i behawioralne tej postawy. Tego waloru brakuje w nauczaniu szkolnym, które ogranicza się do przekazywania wiedzy, często w mało atrakcyjnej formie.

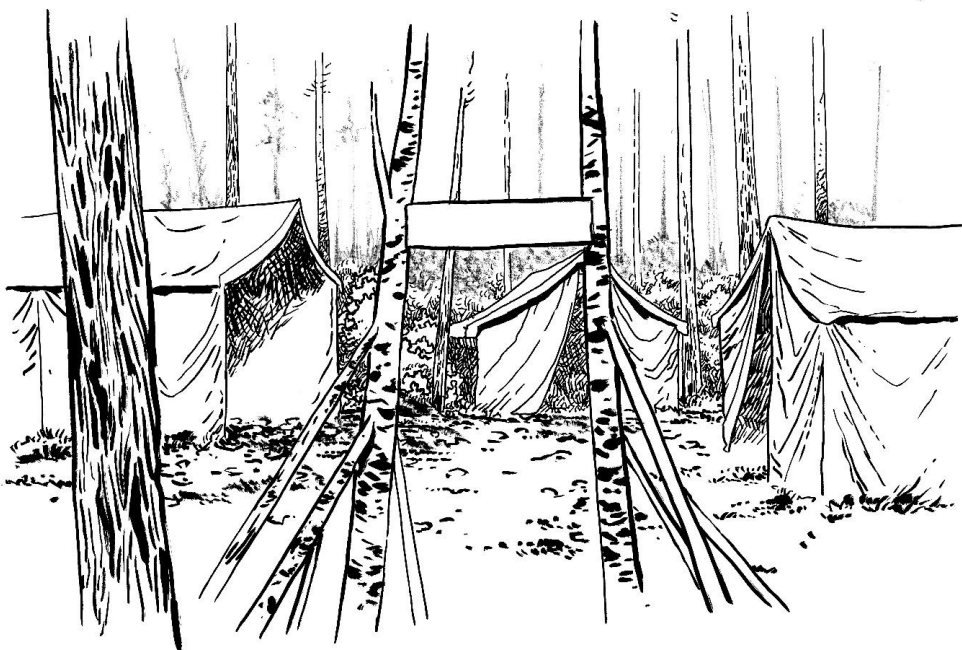
- **Praktykowanie zasad ochrony przyrody** – obóz harcerski jest doskonałą okazją do codziennego praktykowania zachowań ekologicznych. Ambicją harcerstwa jest, aby jak mawiano dawniej, „weszyły one w krew”, a mówiąc językiem współczesnej pedagogiki, przekształciły się w zachowania nawykowe. Odnosząc to do teorii postaw, chodzi oczywiście o rozwój i odpowiednie ukształtowanie komponentu behawioralnego. Istnieje wiele zasad harcerskiego obozowania, które skłaniają harcerzy do tego typu zachowań. Warto wymienić kilka z nich:

- **Harcerze starają się chronić wodę w rzece lub w jeziorze, nad którym obozują.** Jeszcze kilkadziesiąt lat temu uczestnicy obozu myli się bezpośrednio w rzece bądź w jeziorze. Tam też myto wszelki sprzęt wykorzystywany w kuchni i menażki używane osobiście przez harcerzy. Od wielu lat praktyka ta ulega zmianie i dziś powszechnie stosuje się do tego celu mniej lub bardziej zaawansowane umywalnie polowe. Nawet jeśli są to umywalnie bardzo prowizoryczne, to brudna woda zawierająca chemię zlewana jest najpierw do odstojników lub dołów chłonnych, a dopiero po odstaniu się i przefiltrowaniu przez warstwy ziemi trafia z powrotem do ekosystemu. Choć rodzi to wiele nieznanych wcześniej trudności organizacyjnych, zwłaszcza na obozach organizowanych w miejscach nieposiadających stałej infrastruktury, to właśnie pokonywanie tych trudności jest czynnikiem kształtującym

postawy. Harcerze muszą sobie bowiem sami wybudować odpowiednie urządzenia (umywalnie, zmywalnie naczyń itp.), a następnie rygorystycznie przestrzegać zasad korzystania z nich. Niesie to ze sobą znacznie więcej walorów wychowawczych niż gdyby korzystali z miejsc obozowych wyposażonych w kanalizację i odpowiednie, profesjonalne urządzenia sanitarne. Wtedy bowiem, tak jak w domach, wykonywanie codziennych czynności nie dawałoby materiału do przemyśleń. Tymczasem dopiero odpowiednia refleksja i codzienne w pełni świadome starania o ochronę przyrody dają efekt w postaci kształtowania postaw, o jakie nam chodzi.

- **Segregowanie śmieci** jest dziś standardem obowiązującym na obozach harcerskich. Obóz grupujący od kilkunastu do kilkuset harcerzy produkuje „góry” śmieci – głównie plastikowych, szklanych, metalowych i papierowych opakowań. Harcerze to widzą, bowiem każdy z nich codziennie obok tego składowiska przechodzi, a nie rzadko sam z niego korzysta, choćby w ramach pełnionych służb porządkowych lub kuchennych. To każdemu uświadamia naocznie, z jakiego typu problemem mierzy się nasza cywilizacja. Nie każdy młody człowiek ma okazję na własnej skórze przekonać się, jaka jest skala tego problemu. Na obozach harcerskich obowiązują ściśle zasady segregowania śmieci. Ze względów wychowawczych obowiązywałyby one nawet wtedy, gdyby nie wymuszała tego umowa z firmą, która je odbiera i wywozi. Chodzi bowiem o to, aby harcerze nie tylko uświadomili sobie skalę problemu, ale też zaczęli osobiście praktykować metody radzenia sobie z nim. Zachowania te powinny być na tyle częste, żeby mogły przerodzić się w nawyk.
- **Uprzątnięcie i maskowanie terenu po obozie** jest normą wywodzącą się z odległej historii i tradycji harcerskiej. Każda szanująca się drużyna po zwinięciu obozu dokłada wszelkich starań, by pozostawić po sobie teren w takim stanie, aby trudno się było domyśleć, że jeszcze wczoraj stały na nim namioty i kwitło życie obozowe. Zatem likwiduje się wszelkie zbudowane urządzenia obozowe, a materiał użyty do ich budowy gromadzi w jednym miejscu, skąd zostanie zabrany i wywieziony z lasu. Wyrównuje się wszystkie doły i maskuje się miejsce po nich. Najlepsze drużyny (a każda ma zwykle ambicję za taką uchodzić) maskują dosłownie wszelkie ślady po namiotach, wydeptany plac apelowy, a nawet ścieżki – jeśli oczywiście warunki na to pozwalają. Kluczowy jest efekt wychowawczy. Drzewa i tak zrzucą kolejne igły i liście, trawa odrośnie i za kilka miesięcy przyroda sama zakryje ślady bytności harcerzy w tym miejscu. Ale trud włożony w uprzątnięcie miejsca po sobie uczy ich postępować w podobny sposób w każdych okolicznościach, niekoniecznie tylko harcerskich i leśnych.

Istnieje wiele zwyczajów harcerskich związanych z ochroną przyrody, które przekazywane są przez harcerzy z pokolenia na pokolenie. Można tu wskazać na zasadę, którą zna niemal każdy harcerz: „nie rzuca się nożem w drzewo ani nie wbija weń gwoździ”. W wielu drużynach ogradza się nawet samosiejki rosnące na terenie obozu w miejscach uczęszczanych przez harcerzy po to, aby nie zostały zadeptane. To nie ma wielkiego znaczenia praktycznego dla gospodarki leśnej, ale w sposób szczególny uwarściwia harcerzy na konieczność ochrony przyrody.

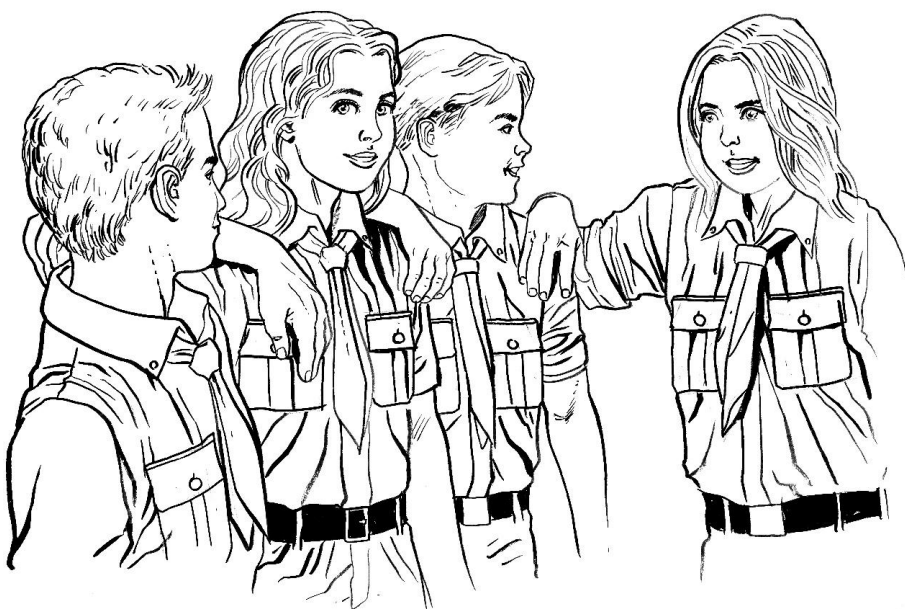
- **Służba na rzecz lasu** – powinna stanowić stały element życia obozowego, realizowany przez harcerzy. W tym zakresie konieczna jest współpraca komendy obozu z administracją leśną. Praca, jaką wykonują harcerze, musi być z jednej strony naprawdę potrzebna przyrodzie, a z drugiej nie może wyręczać nikogo, kto otrzyma wynagrodzenie za to, co wykonają harcerze, ani też pozbawiać kogokolwiek pracy. Uzgodnienie tego nie powinno nastroczać wielu trudności. Planując takie prace należy pamiętać, że harcerstwo podejmuje tego rodzaju służbę ze względów wychowawczych. Najmłodszy nawet harcerz powinien zdawać sobie sprawę, że obozowanie w lesie, nawet jeśli dokłada się najlepszych starań, zawsze prowadzi do niewielkich szkód. Nie da się ich uniknąć, ale można je w inny sposób zrekompensować środowisku naturalnemu.

Zaprezentowano tu tylko wybrane elementy proekologicznych działań programowych w harcerstwie, mających miejsce w trakcie trwania obozów harcerskich. Jest ich znacznie więcej – w tej publikacji nie ma miejsca na to, by je choćby lakonicznie omówić. Wszystkie one mają na celu kształtowanie postaw ekologicznych harcerzy. Nie można jednak prowadzić tego rodzaju wychowania bez możliwości aktywnego harcowania w lesie.

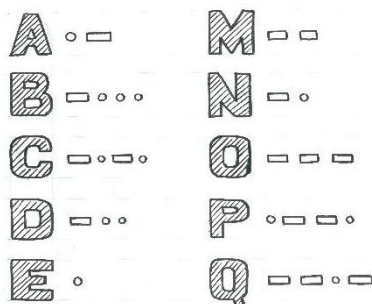
2.2. Rozwijanie zaradności, przedsiębiorczości i samodzielności życiowej

Obóz harcerski to miejsce, w którym młodzież rozwija swój potencjał do radzenia sobie w życiu. Odbyna się to na wiele różnych sposobów. Warto wymienić kilka z nich:

- **Klasyczny obóz harcerski** – organizowany jest w ten sposób, że młodzież harcerska przyjeżdża na polanę w lesie i tam własnymi rękoma stawia namioty, a następnie, przy użyciu najprostszych narzędzi (łopat, pił, siekier i młotków) buduje z drewna wszelkie przydatne do bytowania urządzenia, takie jak prycze, półki w namiotach, magazyn, ziemiankę, kuchnię, stołówkę, latrynę, umywalnię, zmywalnię naczyń itp. Jest to niezwykle istotne z perspektywy wychowawczej. Chodzi o realizację pewnej znanej prawdy życiowej: „jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz”. Choć jej znajomość jest powszechna, to nie każdy młody człowiek ma okazję przekonać się o jej prawdziwości na własnej skórze. Szansę tę mają harcerze. Dzięki takiej, a nie innej formule obozu każdy harcerz przekonuje się, że warto być zapobiegliwym, warto przykładać się do tego, aby zbudować potrzebne urządzenia porządnie. W tym kontekście często pojawia się pytanie, czy nie szkoda drewna na budowanie czegoś, co będzie służyło zaledwie przez kilkanaście dni, po czym zostanie zdemontowane? Zdaniem harcerstwa warto ponieść ten koszt po to, aby jakaś część polskiej młodzieży była na tyle samodzielna i zaradna, że będzie dawała sobie radę w życiu nawet w obliczu poważnych wyzwań. Takim wyzwaniem jest dla każdego harcerza budowa obozu i każdy przekonuje się, że można temu wyzwaniu podołać. Zresztą ten koszt nie jest zbyt wygórowany. Harcerzom nie potrzeba do budowy obozu cennego drewna, które może być użyte do bardziej niezbędnych zastosowań. Harcerze potrzebują tylko cienkich żerdzi sosnowych, pozyskiwanych w wyniku czyszczeń i trzebieży dokonywanych w młodnikach. W dodatku ze względów wychowawczych byłoby najlepiej, gdyby harcerze mogli je sami pozyskać. Oczywiście jest to zadanie dla najstarszych harcerzy, a nie dla dzieci. Nie tyle chodzi tu o nabycie jakichś konkretnych umiejętności, ile o świadomość tego, jak cennym materiałem jest drewno, ile lat musi rosnąć drzewo, aby można było je użyć choćby do prostych zastosowań.

- **Samodzielność** – inną klasyczną regułą organizacji obozu harcerskiego jest ta, że harcerze sami siebie obsługują – sami dostarczają zaopatrzenie, sami gotują, sami sprzątają, sami pilnują obozu i sami organizują sobie wszelkie zajęcia. To bardzo obniża koszt obozu, co jest ważne dla rodziców. Ale nie to jest powodem, dla którego obozy harcerskie mają taki, a nie inny charakter. Powód jest oczywiście wychowawczy. Chodzi o ten sam efekt, co w przypadku budowy obozu. Ma to ogromne znaczenie zwłaszcza w obecnych czasach, gdy młodzież w bardzo wielu domach nie ma okazji do nauczenia się tak prostych czynności jak choćby obieranie ziemniaków, gotowanie posiłków, pranie ubrania, ślanie łóżka itp. Młodzi ludzie wracają z obozu harcerskiego z tymi umiejętnościami oraz z poczuciem, że osiągnęli wyższy poziom samodzielności i że mogą pomóc swoim rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Wbrew pozorom ma to duży wpływ na ich przyszłe dorosłe życie.
- **Harce** – kolejnym sposobem rozwijania samodzielności i zaradności harcerzy są tak zwane harce. Mogą to być gry lub próby (wyzwania do pokonania), które wymagają wykazania się odpowiednią postawą, ale tak naprawdę służą temu, aby te postawy wzmacniać. Klasycznym harcem jest na przykład podchodzenie obozu. Innym przykładem jest zdobywanie sprawności „Trzech piór”, w ramach której jedna z trzech prób polega na spędzeniu 24 godzin w lesie, w samotności i tak, aby przez nikogo nie być zauważonym. Harców tego typu jest zwykle w programie obozu wiele, a każdy jest pomyślany w ten sposób, aby po jego zakończeniu harcerki i harcerze bardziej wierzyli we własne siły, nie bali się stawiać czoła trudnościom i przeciwnościom losu.

2.3. Wzmacnianie sprawności i tężyzny fizycznej

Okazuje się, że w XXI wieku młodzież ma bardzo mało okazji do ruchu, co przekłada się na stosunkowo niską sprawność fizyczną i większe ryzyko zapadania na choroby cywilizacyjne.

Jednym z celów harcerstwa jest poprawa stanu zdrowia młodzieży poprzez tworzenie licznych okazji i silnych zachęt do ruchu i ogólnie do praktykowania zdrowego stylu życia. Jedną z najlepszych ku temu okazji jest obóz harcerski. Nawet nie uwzględniając zajęć sportowych, gier terenowych, harców, biegów harcerskich, zwiadów, wędrówek i innych tego typu zajęć ruchowych, którymi zwykle wypełnione są programy obozów, już sam fakt bytowania w lesie zmusza do ciągłego przemieszczania się pomiędzy oddalonymi od siebie częściami obozu (namioty, umywalnie, kąpielisko, kuchnia, stołówka, latryny itp.). Samo to sprawia, że młodzi ludzie pokonują codziennie dystans o długości co najmniej 10 tysięcy kroków. A gdy doliczy się do tego ruchowe zajęcia programowe, daje to potężną, codzienną dawkę ruchu.

Nie ma w tej publikacji dość miejsca, by szerzej scharakteryzować choćby tylko podstawowe formy pracy harcerskiej oparte na ruchu na świeżym powietrzu i kształtujące tężyznę fizyczną. Do najbardziej charakterystycznych form należą:

- **Zwiad harcerski** – zastęp udaje się na całodniową wycieczkę pieszą do miejscowości oddalonej ok. 10 km od obozu, by tam zdobyć ciekawe informacje, którymi można się podzielić z resztą drużyny podczas wieczornego ogniska.
- **Bieg harcerski** – terenowy sprawdzian umiejętności harcerskich, postaw i charakteru polegający na samotnym przebyciu trasy biegu (od 5 do 15 km), odnalezieniu przeszkód (punktów kontrolnych) i wykonaniu różnorodnych zadań wymagających hartu ducha i odpowiednich umiejętności. Rywalizacja polega na zdobyciu jak największej liczby punktów, jakimi sędziowie oceniają wykonane zadania.
- **Gra terenowa** – gra taktyczna rozgrywana pomiędzy dwoma lub więcej zespołami (najczęściej zastępami) na oznaczonym terenie o powierzchni od kilkuset metrów kwadratowych do nawet kilku kilometrów. Najczęściej polega na tym, że każdy zespół musi osiągnąć wyznaczony cel np. odnaleźć jakiś przedmiot i sprowadzić go do swojej bazy, podczas gdy inny zespół ma mu w tym przeszkodzić. Wszyscy muszą przestrzegać wcześniej ustalonych reguł gry. Gra może trwać od kilku godzin do kilku dni, co wymaga nie tylko działań zmierzających do osiągnięcia wyznaczonego celu, ale także zorganizowania sobie bytowania.

Oprócz typowo harcerskich form zajęć ruchowych, programy obozów zwykle nasycone są zajęciami *stricte* sportowymi (pływanie, wiosłowanie, bieganie, skoki, gry zespołowe itp., nie mówiąc już o codziennej gimnastyce porannej wzorowanej na żołnierskiej zaprawie). To wszystko nie byłoby jednak możliwe, gdyby harcerze nie mieli możliwości obozowania w lesie.

2.4. Rozwój duchowy

Bytowanie w lesie stwarza liczne okazje do dostrzegania piękna i doskonałości natury. Jest to szczególnie ważne dla środowisk harcerskich, które w swoich deklaracjach ideowych i praktyce działania mocno akcentują rozwój duchowy i wychowanie religijne. Już w założeniach twórców skautingu bezpośrednie i osobiste obcowanie z naturą było pomyślane jako atrakcyjna forma rozwoju duchowego i religijnego. Współcześnie te elementy wychowania są dla większości organizacji harcerskich coraz ważniejsze, co ma związek z ogólnymi zmianami, jakie zachodzą w kręgu cywilizacji europejskiej. Jest to kolejny powód, dla którego harcerstwu zależy na organizowaniu obozów w lesie, gdzie młodzi ludzie mają możliwość doświadczyć niezwykle intensywnego kontaktu z przyrodą, który wspomaga rozwój duchowy i religijny

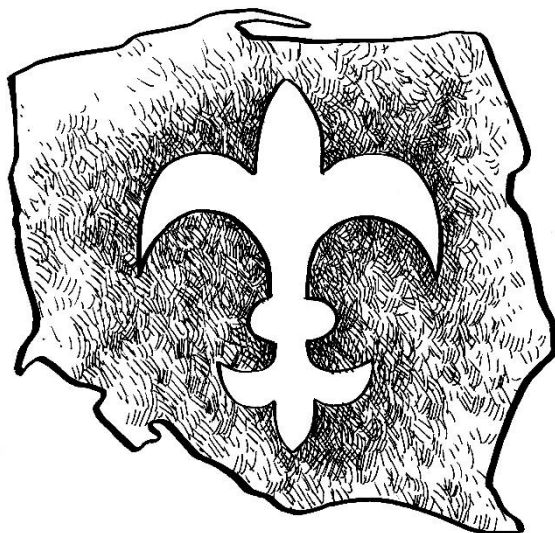

Niemal każdy obóz harcerski posiada urządzoną rękoma harcerzy kapliczkę, gdzie każdy z wierzących członków obozu może w samotności lub w gronie przyjaciół pograć się w modlitwie. Nie to jest jednak istotą wychowania religijnego na obozie ani tym bardziej szerszej rozumianego rozwoju duchowego. Ten bowiem, jak wszystko inne w harcerstwie, dokonuje się metodą oddziaływania pośredniego, w tym przypadku poprzez doświadczenie, a także towarzyszącą mu refleksję. Poznawanie zjawisk i mechanizmów rządzących naturą, np. przy okazji zdobywania sprawności przyrodniczej „zielarza”, dostrzeżenie jej piękna i doskonałości, choćby podczas samotnej wędrowki czy warty nocnej, sprzyja zadawaniu sobie pytań podstawowych – o źródło tej doskonałości, o sens życia, itp. Nawet jeśli nie ma na to gotowych odpowiedzi, to każdy harcerz ma okazję samemu się zmierzyć z ich poszukiwaniem. Zwłaszcza że ma wokół siebie przyjaciół, którzy mogą mu w tym pomóc. Okazją do tego są wieczorne ogniska,

gdzie często, zupełnie spontanicznie, dochodzi do szczerych rozmów na tematy zasadnicze, a także niedzielne msze święte i rozważania w kapliczce, gdzie wierzący mogą usłyszeć podpowiedzi o charakterze religijnym. Jednak niezależnie od tego, czy ktoś jest wierzący i uczestniczy w praktykach religijnych czy też nie, każdy ma podczas obozu setki okazji do patrzenia na świat i na własne w nim miejsce poprzez otaczającą go naturę. Obóz to czas wyjątkowy pod tym względem, bo życie w mieście nie zawsze sprzyja tego typu rozwojowi.

3. Największe organizacje harcerskie i skautowe oraz modele obozowania

Autor: Anna Malinowska

3.1. Największe organizacje harcerskie i skautowe

Harcerstwo to ruch programowo-wychowawczy skupiający dzieci, młodzież i dorosłych. Kształtuje charaktery i wyrabia postawy, przygotowuje młodych ludzi do odważnej i rozważnej dorosłości. Wspomaga ich wszechstronny rozwój (intelektualny, społeczny, duchowy, emocjonalny i fizyczny). Uczy odpowiedzialności za losy własnej rodziny, lokalnej społeczności, narodu i państwa. Wychowuje w ten sposób dzielnych, ofiarnych i prawych ludzi, dla których istotne są uniwersalne wartości: wolność, godność, prawda, sprawiedliwość, demokracja, samorządność, równouprawnienie, tolerancja i przyjaźń.

Harcerstwo w Polsce zrzesza ponad 140 tys. dzieci, młodzieży i dorosłych, a większość z nich co roku bierze udział w leśnych obozach. Obecnie w Polsce działa wiele organizacji harcerskich i skautowych. Największe z nich to:

Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP)

Związek Harcerstwa Polskiego jest największą w Polsce organizacją wychowawczą dzieci i młodzieży. Jako jedyna polska organizacja należy do ruchu skautowego jako jeden ze współzałożycieli Światowego Stowarzyszenia Przewodniczek

i Skautek (World Association of Girl Guides and Girl Scouts – WAGGGS) oraz Światowej Organizacji Ruchu Skautowego (World Organization of the Scout Movement – WOSM) liczącej ponad 57 milionów członków na całym świecie.

Misją ZHP jest wychowywanie młodego człowieka, czyli wspieranie go we wszechstronnym rozwoju i kształtowaniu charakteru przez stawianie wyzwań. Dzięki codziennemu zaangażowaniu ponad 16 000 instruktorów-wolontariuszy, ZHP oferuje nie tylko wyjątkowe harcerskie wyjazdy, ale także różnorodne aktywności pozalekcyjne, które odbywają się przez cały rok. Kultywowanie wartości takich jak przyjaźń, przygoda, rozwój i obywatelskość sprawiają, że harcerstwo odpowiada zarówno na aktualne potrzeby młodych ludzi, jak i na wyzwania współczesnego świata. ZHP wspiera wychowanie dzieci i młodzieży zgodnie z harcerskimi wartościami. Są one zapisane w Obietnicy i Prawie Zucha, Przysiężeniu i Prawie Harcerskim oraz Zobowiązaniu Instruktorskim i Kodeksie Instruktorskim. Można odnaleźć je także w budowanej przez ponad sto lat kulturze organizacji. Wartości te tworzą kodeks postępowania i kształtują styl życia członków ZHP.

Przysiężenie

„Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/posłuszną Prawu Harcerskiemu” lub „Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Polsce, stać na straży harcerskich zasad, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/posłuszną Prawu Harcerskiemu”.

Prawo harcerskie

1. Harcerz/harcerka sumiennie spełnia swoje obowiązki wynikające z Przysiężenia Harcerskiego.
2. Na słowie harcerza/harcerki polegać jak na Zawiszy.
3. Harcerz/harcerka jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz/harcerka w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza.
5. Harcerz/harcerka postępuje po rycersku.
6. Harcerz/harcerka miłuje przyrodę i stara się ją poznać.
7. Harcerz/harcerka jest karny/a i posłuszny/a rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz/harcerka jest zawsze pogodny/a.
9. Harcerz/harcerka jest oszczędny/a i ofiarny/a.
10. Harcerz/harcerka pracuje nad sobą, jest czysty/a w myśli, w mowie i uczynkach, jest wolny/a od nałogów.

W skrócie

- Rok powstania: 1918.
- Liczebność: ponad 110 000.
- Zasięg działalności: cała Polska.
- Koedukacja: jednostki w większości koedukacyjne.
- Kwestie religijne: ZHP uznaje prawo każdego członka związku do osobistego wyboru systemu wartości duchowych.

- Grupy metodyczne: zuchy (6-10 lat), harcerki i harcerze (10-13 lat), harcerki i harcerze starsi (13-16 lat), wędrowniczki i wędrownicy (16-21 lat).
- Umundurowanie: wersja damska składa się z koszuli mundurowej, w kolorze szarym oraz spódnicy lub spodni. Mundur harcerza ZHP składa się z zielonej koszuli oraz krótkich lub długich spodni. Na lewej kieszeni koszuli znajduje się wyhaftowana flaga Polski wraz z oficjalnym logiem ZHP.
- Nazewnictwo: zuchy, harcerki i harcerze, wędrowniczki i wędrownicy, instruktorki i instruktorzy.
- Najczęstsze formy wyjazdowe: biwaki, rajdy i wędrówki (w ciągu roku szkolnego), obozy stacjonarne i wędrownie (w wakacje), zimowiska (w czasie ferii zimowych).

Więcej informacji na stronie

www.zhp.pl

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR)

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej to wspólnota przyjaciół – dzieci, młodzieży i dorosłych – która opierają się na wartościach chrześcijańskich, poprzez przykład własny instruktoerek i instruktorów harcerskich, pracę nad sobą, służbę, przygodę oraz inne elementy metody harcerskiej, wychowuje człowieka pełnego radości życia, odpowiedzialnego za Polskę i gotowego podjąć wyzwania współczesności.

ZHR ideowo i programowo kontynuuje tradycje i myśl wychowawczą kilku pokoleń harcerek i harcerzy. Związek opiera swoją działalność wychowawczą na społecznej pracy członków.

Praca wychowawcza prowadzona jest metodą harcerską w odrębnych Organizacjach Harcerek i Harcerzy. Programy drużyn i gromad uwzględniają odpowiednio zainteresowania oraz potrzeby rozwojowe dziewcząt i chłopców

Przyrzeczenie

„Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/posłuszną Prawu Harcerskiemu”.

Prawo harcerskie

1. Harcerz/harcerka służy Bogu i Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerza/harcerki polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerz/harcerka jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz/harcerka w każdym widzi bliźniego, a za brata/siostrę uważa każdego/ą innego/ą harcerza/kę.
5. Harcerz/harcerka postępuje po rycersku.
6. Harcerz/harcerka miłuje przyrodę i stara się ją poznać.

7. Harcerz/harcerka jest karny/a i posłuszny/a rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz/harcerka jest zawsze pogodny/a.
9. Harcerz/harcerka jest oszczędny/a i ofiarny/a.
10. Harcerz/harcerka jest czysty/a w myśli, mowie i uczynkach, nie pali tytoniu i nie pije napojów alkoholowych.

W skrócie

- Rok powstania: 1989.
- Liczebność: ponad 22 000.
- Zasięg działalności: cała Polska.
- Koedukacja: brak koedukacji, odrębne organizacje harcerek i harcerzy.
- Kwestie religijne: ZHR jest organizacją otwartą dla wszystkich osób poszukujących wiary, których postawa osobista jest inspirowana Prawem i Przyrzeczeniem Harcerskim. Kadre Związku stanowią instruktorki i instruktorzy będący chrześcijanami.
- Grupy metodyczne: zuchunki i zuchy (7-11 lat), harcerki i harcerze (11-14 lat), wędrowniczki i wędrownicy (15-18 lat). W ZHR są również kręgi harcerstwa starszego, które zrzeszają osoby pełnoletnie.
- Umundurowanie: wersja damska składa się z koszuli mundurowej oraz spódnicy w kolorze szarym. Mundur harcerza ZHR składa się z koszuli oraz krótkich lub długich spodni w kolorze zielonym. Oznaczeniem przynależności do ZHR jest czarny napis „ZHR” na biało-czerwonym tle noszony po prawej stronie nad kieszenią bluzy mundurowej.
- Stosowane nazewnictwo: zuchunki i zuchy, harcerki i harcerze, wędrowniczki i wędrownicy, instruktorki i instruktorzy.
- Najczęstsze formy wyjazdowe: biwaki, rajdy i wędrówki (w ciągu roku szkolnego), obozy stacjonarne i wędrownie (w wakacje), zimowiska (w czasie ferii zimowych).

Więcej informacji na stronie

www.zhr.pl

Skauci Europy (Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego)

Celem Skautów Europy jest pomoc każdemu młodemu człowiekowi w osobistym rozwoju w pięciu dziedzinach: zdrowie i sprawność fizyczna, zmysł praktyczny, kształtowanie charakteru, postawę służby, odkrywanie Boga. Stowarzyszenie jest członkiem Międzynarodowego Związku Przewodniczek i Skautów Europy zrzeszającego ponad 68 000 członków w 26 stowarzyszeniach, działających w ramach tych samych celów i stosujących tę samą metodę wychowawczą. Formacja, którą przechodzą harcerka i harcerz w Skautach Europy, ma za zadanie ukształtować odważnego i odpowiedzialnego dorosłego człowieka, zdolnego do trzymania steru swojego życia, a jednocześnie wrażliwego na potrzeby bliźnich i gotowego do służby także całemu społeczeństwu, w tym przede wszystkim swojej Ojczyźnie – Polsce.

Praca wychowawcza w SHK „Zawisza” zorganizowana jest w trzech gałęziach: wilczki (9-12 lat), harcerki i harcerze (12-17 lat), przewodniczki i wędrownicy (powyżej 17 lat). Każda gałąź pracuje w osobnych nurtach – żeńskim oraz męskim. Zgodnie ze skautową zasadą wychowania młodych przez młodych podstawową kadrę wychowawczą stanowią głównie młode szefowe i szefowie (instruktorki i instruktorzy) w wieku 18-26 lat w stopniu przewodniczki/ przewodnika lub podharc mistrzyni/ podharc mistrza.

Przyrzeczenie

„Na mój honor, z Łaską Bożą, przyrzekam całym życiem służyć Bogu, Kościołowi, mojej Ojczyźnie i Europie chrześcijańskiej, nieść w każdej potrzebie pomoc bliźnim i przestrzegać Prawa Harcerskiego”.

Zasady podstawowe FSE

1. Obowiązki harcerza/harcerki rozpoczynają się w domu.
2. Harcerz/harcerka jest wierny/a swojej Ojczyźnie i działa na rzecz jedności i braterstwa w Europie.
3. Harcerz/harcerka – Syn/Córka Chrześcijaństwa – jest dumny/a ze swej wiary: pracuje sumiennie, aby ustanowić Królestwo Chrystusa w całym swoim życiu i świecie, który go/ją otacza.

Prawo harcerza/harcerki

1. Harcerz/harcerka dba o swój honor, aby zasłużyć na zaufanie.
2. Harcerz/harcerka jest lojalny/a wobec swojego kraju, rodziców, przełożonych i podwładnych.
3. Harcerz/harcerka jest powołany/a do służby bliźniemu i jego zbawieniu.
4. Harcerz/harcerka jest przyjacielem/przyjaciółką wszystkich i bratem/siostrą dla każdego/ej innego/ej harcerza/harcerki.
5. Harcerz/harcerka jest uprzejmy/a i rycerski/a.
6. Harcerz/harcerka widzi w przyrodzie dzieło Boże, szanuje rośliny i zwierzęta.
7. Harcerz/harcerka jest karny/a, każde zadanie wykonuje sumiennie do końca.
8. Harcerz jest panem samego siebie / harcerka panuje nad sobą, uśmiecha się i śpiewa w kłopotach.
9. Harcerz/harcerka jest gospodarny/a i troszczy się o dobro innych.
10. Harcerz/harcerka jest czysty w myśli, mowie i uczynkach.

W skrócie

- Rok powstania: 1989.
- Liczebność: ponad 7 000.
- Zasięg działalności: cała Polska.
- Koedukacja: brak koedukacji, osobne nurty – żeński oraz męski.

- Kwestie religijne: Federacja Skautingu Europejskiego wyznaje wiarę chrześcijańską. Wszystkie swoje działania i decyzje podejmuje zgodnie z wymaganiami tej wiary.
- Grupy metodyczne: wilczki (9-12 lat), harcerki i harcerze (12-17 lat), przewodniczki i wędrownicy (powyżej 17 lat).
- Umunduowanie: koszula beżowa (harcerze i wędrownicy) albo błękitna (harcerki, przewodniczki i wilczki), granatowe spodnie sztruksowe długie lub krótkie (nurt męski), spódnica koloru granatowego (nurt żeński), granatowy sweter z naszywkami jak na koszuli. Nad prawą kieszenią znajduje się polska flaga oraz granatowa plakietka z nazwą SKAUCI EUROPY oraz skrótem SHK „Zawisza” FSE.
- Stosowane nazewnictwo: wilczki, harcerki i harcerze, przewodniczki i wędrownicy, szefowe i szefowie (instruktorki i instruktorzy).
- Najczęstsze formy wyjazdowe: biwaki, rajdy i wędrowki (w ciągu roku szkolnego), obozy stacjonarne i wędrownie (w wakacje), zimowiska (w czasie ferii zimowych).

Więcej informacji na stronie

www.skauci-europy.pl

Stowarzyszenie Harcerskie (SH)

Stowarzyszenie Harcerskie to organizacja, której członkami są dzieci od 7. roku życia, młodzież i dorośli. Organizacja zachowuje powszechny i otwarty charakter harcerstwa dostępnego dla wszystkich, bez względu na pochodzenie, rasę, wyznanie czy światopogląd. Warunkiem przynależności do Stowarzyszenia jest dążenie do harcerskiego ideału, rozumianego jako chęć zmiany siebie i otaczającego świata w zgodzie z Przysiężeniem i Prawem Harcerskim.

Najważniejszym celem, jaki stawia przed sobą Stowarzyszenie Harcerskie, jest przyczynienie się do rozwoju młodych ludzi w taki sposób, aby mogli w pełni wykorzystać swoje możliwości duchowe, intelektualne, społeczne, emocjonalne i fizyczne. Tak, aby mogli jako odpowiedzialni obywatele – członkowie wspólnot lokalnych, narodowych i międzynarodowych – brać współodpowiedzialność za losy własnej rodziny, narodu i państwa. Cele te są realizowane między innymi poprzez pracę nad sobą, działanie w małych grupach, kontakt z przyrodą, służbę i aktywność lokalną. Stowarzyszenie Harcerskie prowadzi wiele projektów dotyczących edukacji obywatelskiej, które zachęcają dzieci i młodzież do odpowiedzialności za dobro wspólne.

Przysiężenie

„Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/posłuszną Prawu Harcerskiemu” lub „Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Polsce, dążyć do Prawdy i sprawiedliwości, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/posłuszną Prawu Harcerskiemu”.

Prawo harcerza/harcerki

1. Harcerz/harcerka służy Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerza/harcerki polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerz/harcerka jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz/harcerka w każdym widzi bliźniego, a za brata/siostrę uważa każdego/ą innego/ą harcerza/kę.
5. Harcerz/harcerka postępuje po rycersku.
6. Harcerz/harcerka miłuje przyrodę i stara się ją poznać.
7. Harcerz/harcerka jest karny/a i posłuszny/a rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz/harcerka jest zawsze pogodny/a.
9. Harcerz/harcerka jest oszczędny/a i ofiarny/a.
10. Harcerz/harcerka jest czysty/a w myśli, mowie i uczynkach, nie pali tytoniu i nie pije napojów alkoholowych.

W skrócie

- Rok powstania: 1996.
- Liczebność: ponad 600.
- Zasięg działalności: Warszawa i okolice.
- Koedukacja: brak koedukacji.
- Kwestie religijne: członkiem SH może być każdy, kto wyraża chęć przynależności i działania zgodnie z zasadami Stowarzyszenia.
- Grupy metodyczne: zuchy (7-11 lat), harcerki i harcerze (od 11 lat).
- Umundurowanie: wersja damska składa się z bluzy mundurowej oraz spódnicy w kolorze ciemnoszarym/grafitowym lub spodni w kolorze czarnym, zielonym/khaki. Mundur męski składa się z bluzy mundurowej w kolorze ciemnozielonym oraz krótkich lub długich spodni w kolorze czarnym lub zielonym/khaki. Oznaką przynależności do Stowarzyszenia Harcerskiego jest haftowana plakietka z czarnym napisem „Stowarzyszenie Harcerskie” na białoczerwonym tle, którą nosi się na mundurze tuż nad prawą górną kieszenią w jej osi symetrii.
- Stosowane nazewnictwo: zuchy, harcerki i harcerze, instruktorki i instruktorzy, działacze.
- Najczęstsze formy wyjazdowe: biwaki, rajdy i wędrowki (w ciągu roku szkolnego), obozy stacjonarne i wędrownie (w wakacje), zimowiska (w czasie ferii zimowych).

Więcej informacji na stronie

www.sh.org.pl

Skauci Króla (SK)

Stowarzyszenie Skauci Króla w pracy z dziećmi i młodzieżą posługuje się metodami nawiązującym do dorobku światowego skautingu i polskiego ruchu harcerskiego. Jego celem jest stworzenie warunków do wszechstronnego i harmonijnego

rozwoju młodego człowieka w duchu miłości braterskiej, wartości chrześcijańskich, patriotycznych i obywatelskich.

Ideale wychowawcze SK określają: Złota Zasada Ewangelii, Przrzeczenie i Prawo Skautów Króla. Skauci Króla biorą udział w lokalnych wydarzeniach swoich społeczności. Ważną częścią formacji są wyjazdy na biwaki i obozy, podczas których dzieci spędzają czas na łonie natury oraz w bliskości z Bogiem. Każdy obóz poświęcony jest wybranemu tematowi biblijnemu.

Złota zasada ewangelii

„Wszystko więc, co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy im czyńcie” (Ewangelia wg św. Mateusza 7,12; Biblia Tysiąclecia, Wyd. V).

Przrzeczenie

„Wyznaję, że Jezus jest moim Panem i Zbawicielem. Z Jego pomocą uczynię wszystko, aby służyć Bogu, Kościołowi oraz bliźnim, przestrzegając prawa Skautów Króla i wprowadzając w życie Złotą Zasadę Ewangelii”.

Prawo Skautów Króla

Skaut Króla jest:

1. Duchowy – modli się, czyta Biblię, głosi Ewangelię.
2. Gotowy – słuchać, myśleć, mówić, działać.
3. Czysty – w sercu, w mowie, na ciele.
4. Uczciwy – nie kłamie, nie kradnie, można na nim polegać.
5. Dzielny – wobec niebezpieczeństwa, krytyki, groźby.
6. Wierny – Bogu, Kościołowi, rodzinie, przyjaciołom, Ojczyźnie.
7. Uczynny – ofiarny, życzliwy, troskliwy.
8. Posłuszny – Bogu, rodzicom, liderom”.

W skrócie

- Rok powstania: 2015.
- Liczebność: ponad 1100.
- Zasięg działalności: cała Polska.
- Koedukacja: brak koedukacji.
- Kwestie religijne: formacja w SK jest prowadzona tylko w oparciu o chrześcijański system wartości, wypływający z Pisma Świętego, katechizmu oraz nauczania Kościoła Katolickiego. Każdy instruktor Skautów Króla jest praktykującym chrześcijaninem należącym do Kościoła Katolickiego.
- Grupy metodyczne: brak limitu wiekowego.
- Umundurowanie: koszula w kolorze piaskowym, krótkie lub długie spodnie lub spódnice (wersja żeńska) do kolan, jednolite dla całego szczepu. Zaraz nad prawą kieszeń przyszyta jest naszywka z żółtym napisem „Skauci Króla” na zielonym tle.

- Stosowane nazewnictwo: skautki i skauci, instruktorki i instruktorzy.
- Najczęstsze formy wyjazdowe: biwaki, rajdy i wędrówki (w ciągu roku szkolnego), obozy stacjonarne i wędrówne (w wakacje), zimowiska (w czasie ferii zimowych).

Więcej informacji na stronie

www.skaucikrola.pl

Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkołka”

Działalność Leśnej Szkołki opiera się na fundamentalnych zasadach skautingu sformułowanych przez jego założyciela, Roberta Baden-Powella. Jednocześnie uwzględnia ona tradycyjne elementy puszczańskie Ernesta Thompsona Setona oraz dorobek polskiego harcerstwa. Jest organizacją apolityczną i niewyznaniową, zrzeszającą dzieci, młodzież i dorosłych z różnych środowisk.

Główną misją organizacji jest wychowywanie dzieci i młodzieży zgodnie z duchem puszczaństwa, (co oznacza naukę zaradności w obcowaniu z naturalnym środowiskiem człowieka), a także kształtowanie postaw patriotycznych i przygotowanie do życia w społeczeństwie.

Przyrzeczenie

„Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/ą Prawu Harcerskiemu” lub „Mam szczerą wolę całym życiem kierować się dobrem, pełnić służbę Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłusznym/ą Prawu Harcerskiemu”.

Prawo harcerskie

1. Harcerz/ harcerka kieruje się dobrem, służy Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerza/harcerki polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerz/harcerka jest pożyteczny/a i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz/harcerka w każdym widzi bliźniego, a za brata/siostrę uważa każdego/ą innego/ą harcerza/harcerkę .
5. Harcerz/harcerka postępuje po rycersku.
6. Harcerz/harcerka miłuje przyrodę i stara się ją poznać.
7. Harcerz/harcerka jest posłuszny/a rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz/harcerka jest zawsze pogodny/a.
9. Harcerz/harcerka jest oszczędny/a i ofiarny/a.
10. Harcerz/harcerka jest czysty/a w myśli, mowie i uczynkach, nie pali tytoniu, nie pije napojów alkoholowych, nie używa narkotyków.

W skrócie

- Rok powstania: 1990.
- Liczebność: ponad 250.

- Zasięg działalności: Trójmiasto (w Gdyni i Gdańsku).
- Koedukacja: brak koedukacji w jednostkach harcerek i harcerzy; natomiast gromady zuchów, jednostki wędrownicze oraz tzw. Drużyny korczakowskie (skupiające dzieci i młodzież trudne wychowawczo) mogą być koedukacyjne.
- Kwestie religijne: Leśna Szkołka jest organizacją niewyznaniową.
- Grupy metodyczne: zuchy (od 7 lat), harcerki i harcerze (od 10 lat), harcerki starsze i harcerze starsi (od 15 lat), instruktorki i instruktorzy (od 16 lat).
- Umundurowanie: wersja damska składa się z bluzy mundurowej oraz spódnicy w kolorze szarym lub długich spodni w kolorze czarnym. Mundur męski składa się z bluzy mundurowej oraz krótkich lub długich spodni w kolorze ciemnozielonym. Na przynależność do organizacji wskazuje prostokątna, czarno-czerwona naszywka z napisem LEŚNA SZKOŁKA, noszona nad prawą kieszeń munduru.
- Stosowane nazewnictwo: zuchny i zuchy, harcerki i harcerze, harcerki starsze i harcerze starsi, wędrowniczki i wędrownicy, instruktorki i instruktorzy.
- Najczęstsze formy wyjazdowe: biwaki, rajdy i wędrowki (w ciągu roku szkolnego), obozy stacjonarne i wędrownie (w wakacje), zimowiska (w czasie ferii zimowych).

Więcej informacji na stronie

www.lesnaszkolka.org

Royal Rangers Polska (RRP)

Wizją RRP jest wychowywanie młodych ludzi przez skauting i Ewangelię. Kadra wychowawcza i instruktorska (powyżej lat 18), prowadzi zajęcia ze skautami w formie: zbiórek, biwaków, obozów, szkoleń i akcji. Organizacja wspiera młodych ludzi w ich wszechstronnym rozwoju poprzez przekazywanie kluczowych wartości: życia zgodnego ze standardami biblijnymi i Prawem RR, rodziny z chrześcijańską tożsamością kobiecości i męskości, odpowiedzialnych postaw patriotycznych i obywatelskich, skautowego stylu życia na łonie przyrody, kościelnej wspólnoty lokalnej jako duchowego domu oraz zdrowia i aktywności fizycznej.

Ideale wychowawcze RRP określają: Złota Zasada, Przysiężenie, Prawo oraz Zobowiązanie Instruktorskie. Kadra instruktorska Royal Rangers to chrześcijanie zaangażowani w życie Kościoła.

Złota zasada

Złotą Zasadę stanowią słowa Jezusa Chrystusa: „A więc wszystko, co byście chcieli, aby wam ludzie czynili, to i wy im czyńcie”. Ewangelia wg św. Mateusza 7,12.

Przysiężenie

„Z Bożą pomocą uczynię wszystko, aby służyć Bogu, Jego Kościołowi i bliźnim, przestrzegając Prawa Royal Rangers i wprowadzając w życie Złotą Zasadę”.

Prawo

Royal Rangers jest:

1. Gotowy/a – psychicznie, fizycznie, duchowo.
2. Czysty/a – na ciele, w myślach i w mowie.
3. Uczciwy/a – nie kłamie, nie oszukuje, nie kradnie.
4. Dzielny/a – odważny w obliczu niebezpieczeństwa, krytyki i groźby.
5. Wierny/a – Bogu, Kościołowi, rodzinie, przyjaciołom.
6. Uprzejmy/a – miły, uczynny, troskliwy.
7. Posłuszny/a – rodzicom, liderom, przełożonym.
8. Duchowy/a – modli się, czyta Biblię, głosi Ewangelię.

W skrócie

- Rok powstania: 1962 (rejestracja w Polsce 2006).
- Liczebność: ponad 1500
- Zasięg działalności: cała Polska
- Koedukacja: dopuszczalna.
- Kwestie religijne: RPP jest organizacją chrześcijańską o charakterze ewangelicznym, kościołem Patronującym RRP jest Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej.
- Umundurowanie: koszula w kolorze piaskowym, krótkie lub długie spodnie lub spódnice (wersja żeńska), jednolite dla całego szczepu. Zaraz nad prawą kieszenią przyszyta jest naszywka z granatowym napisem ROYAL RANGERS na białym tle.
- Stosowane nazewnictwo: skautki i skauci, instruktorki i instruktorzy.

Więcej informacji na stronie

www.royalrangers.pl

3.2. Modele obozowania w lasach

Obozowanie w lasach to nieodłączny element harcerskiego życia, który łączy w sobie edukację, przygodę i bliskość z naturą. Dla harcerzek i harcerzy jest to nie tylko sposób na spędzanie czasu wolnego, ale również okazja do nabywania praktycznych umiejętności, rozwijania samodzielności oraz budowania relacji z rówieśnikami. Każdy wyjazd, niezależnie od formy, jest starannie przygotowany i przemyślany pod kątem rozwijania odpowiedzialności oraz kształtowania charakteru młodych uczestników. W poniższym opracowaniu przyjrzymy się różnorodnym modelom obozowania, które stosują organizacje harcerskie i skautowe, oraz korzyściom płynącym z każdej z tych form.

W zależności od organizacji harcerskiej lub skautowej oraz w kontekście ich specyfiki, można wyróżnić 5 podstawowych modeli obozowania. Są to:

- **Kolonie zuchowe, obozy wilczkowe** – to wyjazdowe formy wypoczynku letniego lub zimowego dla dzieci w wieku od 6 do 10 lat, czyli uczniów klas 1-3 szkół podstawowych. Z uwagi na wiek uczestników, tego rodzaju wyjazdy mają

zazwyczaj mniejszą liczebność niż obozy dla starszych dzieci, a ich długość to średnio 10 dni, co czyni je krótszymi od tradycyjnych obozów.

Podczas kolonii wychowawca opiekuje się maksymalnie 15 uczestnikami. Oprócz wychowawców i kierownika wyjazdu, w obozie bierze udział również grupa starszej młodzieży, która pomaga w realizacji programu zajęć.

Miejszem organizacji takich kolonii może być ośrodek z pełną infrastrukturą, gdzie dzieci są zakwaterowane w pokojach lub domkach, szkoła, a także baza obozowa. Zakwaterowanie może obejmować zarówno pokoje, jak i wieloosobowe namioty – w zależności od dostępnych warunków

- **Obozy stacjonarne pod namiotami w miejscu bez infrastruktury**

– zazwyczaj organizowane są dla grup liczących od 50 do 150 osób w wieku 10-18 lat, a ich standardowy czas trwania wynosi około 21 dni. Czas poprzedzający przyjazd uczestników, trwający zazwyczaj od 4 do 7 dni, jest przeznaczony na przygotowanie miejsca. W tym okresie kadra obozu zajmuje się budową kluczowych elementów infrastruktury, takich jak kuchnia, stołówka, miejsca do mycia, a także rozstawianiem pierwszych namiotów. To kluczowy etap, który zapewnia odpowiednie warunki na przyjęcie uczestników i sprawne funkcjonowanie obozu od momentu ich przyjazdu.

Charakterystyczną cechą tych obozów jest brak istniejącej infrastruktury – uczestnicy sami budują wszystkie niezbędne konstrukcje z dostępnych materiałów, takich jak żerdzie. Po zakończeniu obozu wszelkie wzniesione budowle są demontowane przez harcerki i harcerzy.

Obozowisko podzielone jest na tzw. Zgrupowanie (teren, na którym przebywa komendant z kadrami pomocniczą oraz znajdują się kuchnia i stołówka), a także na podobozы, które tworzą drużyny (w zależności od organizacji żeńskie, męskie lub koedukacyjne). Namioty (dziesięcioosobowe, wojskowe) w podobozach ustawiane są w kręgu. Wymaga to odpowiednio dużych terenów na potrzeby obozu.

Uczestnicy sami konstruują infrastrukturę oraz wyposażenie swoich namiotów, takie jak pryzce czy półki. Jeśli lokalne przepisy pozwalają, preferowane jest budowanie latryn i kopanie dołów chłonnych.

Miejsca ogniskowe na obozach harcerskich pełnią bardzo ważną rolę zarówno w życiu drużyn, jak i w realizacji programu obozu. Każdy podobóz i każda drużyna powinna dysponować własnym miejscem na wspólne spotkania przy ogniu.

Na tego typu obozy poszukiwane są miejsca zalesione (las iglasty lub mieszany z luźno rosnącymi drzewami), położone nad zbiornikiem wodnym z łagodnym zejściem, mające dobry dojazd (umożliwiający transport uczestników, karetki i zaopatrzenia) oraz oddalone od zabudowań (na tyle, by umożliwić pieszą ewakuację). Ważna jest także możliwość organizacji miejsca do ewakuacji (np. młodnik lub polana) oraz kilku miejsc ogniskowych.

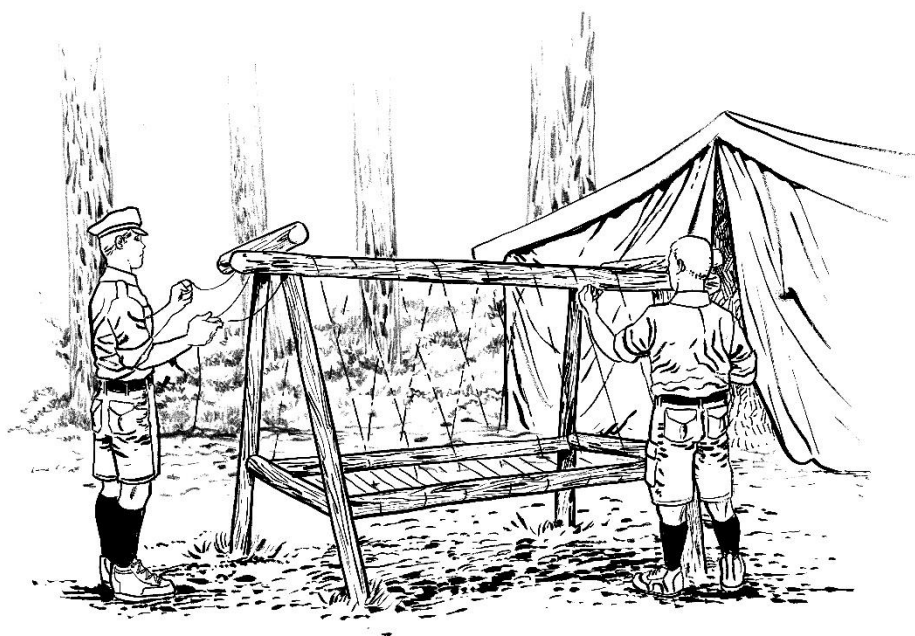
- **Obozy stacjonarne pod namiotami w bazach obozowych** – zazwyczaj charakteryzują się znaczną liczebnością (zwykle od 50 osób wzwyż) oraz dużym przekrojem wiekowym uczestniczek i uczestników. W obozie mogą brać udział zarówno osoby poniżej, jak i powyżej 10 roku życia. Czas trwania takich obozów to najczęściej od 14 do 21 dni.

Poza wychowawcami i kierownikiem wypoczynku na tego typu wyjazdach często obecna jest kilkusobowa grupa starszej młodzieży, wspierająca

prowadzenie zajęć programowych. Zazwyczaj w jednej bazie obozowej zlokalizowane jest równocześnie kilka obozów.

Bazy obozowe są zróżnicowane i zlokalizowane w różnych regionach całej Polski. Większość z nich jest wyposażona w podstawową infrastrukturę, taką jak prąd, woda, kuchnie, sanitariaty, stołówki, a czasem także niewielkie domki dla najmłodszych uczestników. Jednak w wielu bazach jedynymi stałymi konstrukcjami są budynki kuchenne lub sanitarne.

Bazy obozowe rozsiane są po całej Polsce. Są też mocno zróżnicowane. W wielu bazach jedynymi stałymi konstrukcjami są budynki kuchenne lub sanitarne. Większość z nich wyposażona jest w media (takie jak prąd czy woda), ma murowane budynki (np. kuchnia, węzeł sanitarny, magazyny, stołówka). Niektóre mają również niewielkie domki, umożliwiające zakwaterowanie w nich najmłodszych uczestników.

- **Obozy stacjonarne charakterystyczne dla Skautów Europy – są innym** rodzajem stacjonarnych obozów. Wyróżniają się one mniejszą liczebnością i specyficznym układem. Uczestnicy nie stacjonują w dużych, wieloosobowych namiotach. Liczące po 5-8 osób zastępy samodzielnie tworzą swoje gniazdo (w przypadku innych organizacji gniazda tworzą drużyny), w którym spędzają większość czasu – śpią, gotują i funkcjonują razem.

Skauci Europy zazwyczaj wybierają na miejsce obozowania lasy pozbawione wcześniejszej infrastruktury, a obozowisko budowane jest od podstaw przez uczestników. Typowy obóz liczy 20-40 osób w wieku 12-17 lat i trwa 2-3 tygodnie.

Zastępy (grupy ok. 5-8-osobowe) samodzielnie budują z żerdzi platformy, na których ustawiają namioty lub zawieszają plandeki chroniące przed

deszczem. Każda platforma ma drabinę, miejsca do spania (często w postaci wyplatanych pryczy), dodatkowo budowane są półki i stoły do użytku codziennego. Paleniska, doły chłonne na odpady oraz prysznice również są konstruowane przez uczestników. Latryny służą całemu obozowi. Do budowy obozowiska nie używa się gwoździ, tylko naturalnych materiałów, jak drewno i sznurki.

- **Obozy wędrowne** – to forma, w której głównym elementem programu jest piesza wędrówka. Uczestniczą w nich zazwyczaj osoby mające 14 lat i więcej. Każdego dnia uczestnicy składają obozowisko (turystyczne namioty, śpiwory, karimaty, hamaki), pakują potrzebny sprzęt i wyruszają w drogę, przemieszczając się do nowego miejsca obozowania. Podczas wędrówki uczestnicy odkrywają krajobrazy, miejscowości i lokalną historię, a także realizują zadania programowe. Muszą radzić sobie z wyzwaniami, takimi jak zmieniające się warunki pogodowe, zakupy, przygotowanie posiłków i higiena. W ten sposób uczą się współpracy, wytrwałości i dbałości o środowisko naturalne. Po dotarciu do celu ponownie budują obozowisko, aby spędzić wieczór i zregenerować siły przed kolejnym dniem wędrówki. Zazwyczaj wędrówki odbywają się w kilkunastoosobowych drużynach pod opieką kadry. Trasy wiodą przez malownicze tereny, takie jak góry, lasy, jeziora i łąki, a miejsca noclegowe są starannie wybrane, by wędrówka była nie tylko wyzwaniem, ale i przyjemnością.

Podsumowując, różnorodność modeli obozowania pozwala dostosować formy wypoczynku do wieku i potrzeb uczestników, a także do specyfiki poszczególnych organizacji harcerskich i skautowych. Każda z nich ma swoje unikalne cechy, które łączą edukację z przygodą na łonie natury. Niezależnie od wybranego modelu, obozowanie pozostaje kluczowym doświadczeniem w harcerskiej drodze, uczącym samodzielności, pracy w grupie oraz szacunku do środowiska. Dzięki obozom młodzi ludzie poznają naturę, a także rozwijają umiejętności, które będą im towarzyszyć przez całe życie.

4. Ogólne podstawy prawne organizacji obozów harcerskich

Autor: Agnieszka Macura

Obozy harcerskie mogą sprawiać wrażenie mało zorganizowanej, a czasem wręcz prowizorycznej lub improwizowanej formy wypoczynku dzieci i młodzieży. W rzeczywistości jednak ich organizacja wymaga dużego wysiłku i spełnienia wielu warunków określonych przez aktualne przepisy prawa polskiego. Wśród tych przepisów znajduje się nie tylko ustawa o lasach (kluczowa dla leśników), ale przede wszystkim prawo oświatowe.

Ustawa o systemie oświaty definiuje wypoczynek jako wypoczynek organizowany dla dzieci i młodzieży w celach rekreacyjnych lub regeneracji sił fizycznych i psychicznych, połączony ze szkoleniem lub pogłębianiem wiedzy, rozwijaniem zainteresowań, uzdolnień lub kompetencji społecznych dzieci i młodzieży, trwający nieprzerwanie co najmniej 2 dni, w czasie ferii letnich i zimowych oraz wiosennej i zimowej przerwy świątecznej, w kraju lub za granicą, w szczególności w formie kolonii, półkolonii, zimowiska, obozu i biwaku – Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2023 r. poz. 900 t.j.).

Zgodnie z obowiązującym polskim prawodawstwem organizator wypoczynku, w tym przypadku organizator obozu harcerskiego, jest zobowiązany do zapewnienia:

- **bezpiecznych i higienicznych warunków wypoczynku** – w szczególności organizuje wypoczynek w obiekcie lub na terenie spełniającym wymagania ochrony przeciwpożarowej, ochrony środowiska oraz warunki higieniczno-sanitarne, określone w przepisach o ochronie przeciwpożarowej, ochronie środowiska i Państwowej Inspekcji Sanitarnej (więcej – załącznik nr 16.11). W przypadku wypoczynku z udziałem dzieci i młodzieży niepełnosprawnej – organizuje wypoczynek w obiekcie lub na terenie dostosowanym do potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności uczestników wypoczynku;
- **kadry wypoczynku**, którą stanowią:
 - kierownik wypoczynku i wychowawcy wypoczynku spełniający warunki, o których mowa w art. 92p ust. 1-6 ustawy o systemie oświaty⁷; liczba wychowawców wypoczynku jest odpowiednia do liczby uczestników wypoczynku,

⁷ Art. 92p. [Kierownik wypoczynku. Wychowawca wypoczynku]

1. Kierownikiem wypoczynku może być osoba, która:

1) nie była karana za umyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, przestępstwo przeciwko rodzinie i opiece, z wyjątkiem przestępstwa określonego w art. 209 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r. poz. 17), przestępstwo określone w rozdziale 7 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2023 r. poz. 1939) albo wobec której nie orzeczono zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi lub zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu;

2) ukończyła 18 lat;

3) posiada co najmniej wykształcenie średnie lub średnie branżowe;

4) ukończyła kurs na kierownika wypoczynku;

- w zależności od programu wypoczynku i realizowanych zajęć – trenerzy i instruktorzy sportu, rekreacji, animacji kulturalno-oświatowej, lektorzy języka i inne osoby prowadzące zajęcia podczas wypoczynku, które spełniają następujące warunki:
 - mają ukończone 18 lat,
 - posiadają co najmniej wykształcenie średnie lub średnie branżowe,
 - posiadają wiedzę, doświadczenie i umiejętności niezbędne do realizowania zajęć;
- **dostępu do opieki medycznej:**
 - w ramach świadczeń opieki zdrowotnej udzielanych na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285, z późn. zm.) lub
 - na podstawie umowy zawartej z lekarzem, pielęgniarką lub ratownikiem medycznym;
- **programu wypoczynku i zajęć dostosowanych do wieku, zainteresowań i potrzeb uczestników, ich stanu zdrowia, sprawności fizycznej i umiejętności;**

5) posiada co najmniej trzyletnie doświadczenie w wykonywaniu zadań dydaktyczno-wychowawczych lub opiekuńczo-wychowawczych, uzyskane w okresie ostatnich 15 lat.

2. Wychowawcą wypoczynku może być osoba, która:

1) spełnia warunki, o których mowa w ust. 1 pkt 1-3;

2) ukończyła kurs na wychowawcę wypoczynku.

3. Warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 3, nie dotyczy instruktorów harcerskich w stopniu co najmniej przewodnika lub równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w Rzeczypospolitej Polskiej albo w stopniu równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, pełniących funkcję kierownika wypoczynku lub wychowawcy wypoczynku w formach wypoczynku organizowanych przez organizacje harcerskie.

4. Warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 4, nie dotyczy osób zajmujących stanowiska kierownicze w szkołach lub placówkach oraz instruktorów harcerskich w stopniu co najmniej podharcmistra lub równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w Rzeczypospolitej Polskiej albo w stopniu równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej.

5. Warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 5, nie dotyczy nauczycieli oraz instruktorów harcerskich w stopniu co najmniej podharcmistra lub równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w Rzeczypospolitej Polskiej albo w stopniu równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej.

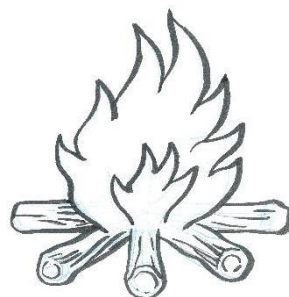
6. Warunek, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, nie dotyczy nauczycieli, osób pracujących z dziećmi w placówkach wsparcia dziennego lub placówkach opiekuńczo-wychowawczych, które posiadają wykształcenie określone w art. 26 ust. 1 pkt 1 lit. a lub w art. 98 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177), oraz instruktorów harcerskich w stopniu co najmniej przewodnika lub równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w Rzeczypospolitej Polskiej albo w stopniu równoważnym nadanym w organizacji harcerskiej funkcjonującej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej.

- **żywienia** zgodnie z zasadami higieny żywienia określonymi w ustawie z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2020 r. poz. 2021 oraz z 2022 r. poz. 24, 138 i 1570);
- **bezpiecznego korzystania z wyznaczonego obszaru wodnego** zgodnie z ustawą z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 147);
- **bezpiecznego przebywania w górach** oraz na zorganizowanych terenach narciarskich zgodnie z ustawą z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz. U. z 2022 r. poz. 1425).

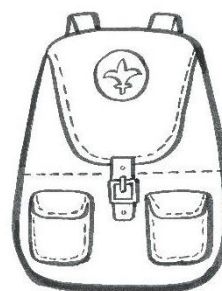
Organizator wypoczynku dzieci i młodzieży jest ponadto zobligowany do:

- **Uzyskania opinii** potwierdzającej spełnianie przez obiekt lub teren wymagań **ochrony przeciwpożarowej**. Opinia wydawana jest na wniosek organizatora wypoczynku przez właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej. Jest ona ważna przez okres 3 lat od dnia jej wydania, jeżeli warunki ochrony przeciwpożarowej obiektu lub terenu nie ulegną zmianie;
- **Zgłoszenia kuratorowi** oświaty właściwemu ze względu na siedzibę lub miejsce zamieszkania organizatora wypoczynku zamiaru zorganizowania wypoczynku (art. 92 d Prawo Oświatowe). Jeśli wniosek jest kompletny (szczegółowa lista oświadczeń i załączników znajduje się w art. 92 d ust. 3) kurator oświaty umieszcza zgłoszenie niezwłocznie w bazie wypoczynku, udostępniając do publicznej wiadomości następujące informacje:
 - numer zgłoszenia wypoczynku;
 - datę umieszczenia zgłoszenia wypoczynku w bazie wypoczynku;
 - nazwę lub imię i nazwisko organizatora wypoczynku;

- dane teleadresowe organizatora wypoczynku, o których mowa w ust. 3 pkt 1;
- termin wypoczynku;
- adres wypoczynku, miejsce lokalizacji wypoczynku lub trasę wypoczynku, w tym nazwę kraju w przypadku wypoczynku organizowanego za granicą;
- liczbę uczestników;
- ramowy program wypoczynku;
- sposób zapewnienia uczestnikom wypoczynku dostępu do opieki medycznej;
- numer wpisu do rejestru albo informację o złożeniu oświadczenia.

Wypoczynek może się odbyć wyłącznie po umieszczeniu zgłoszenia wypoczynku w bazie wypoczynku. Nadleśnictwo ma natomiast możliwość weryfikacji na etapie poprzedzającym realizację obozu, czy organizator znajduje się w bazie wypoczynku⁸, co potwierdza legalność inicjatywy wakacyjno-wypoczynkowej. Natomiast należy pamiętać, że będzie to kontrola „wtórna”, gdyż ubiegając się o wpis, organizator powinien wskazać adres wypoczynku, miejsca lokalizacji wypoczynku lub trasy wypoczynku – co powinno być ustalone z wyprzedzeniem z właściwą jednostką organizacyjną PGL LP, na której terenie ma mieć miejsce obóz.

- Dodatkowo organizator (na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 marca 2016 r. w sprawie wypoczynku dzieci i młodzieży⁹) w przypadku organizowania wypoczynku bez stałej infrastruktury komunalnej, w szczególności wypoczynku organizowanego w formie:
 - **obożu/biwaku** do ww. zgłoszenia do kuratora oświaty dołącza:
 - szkic sposobu zagospodarowania terenu przeznaczonego na wypoczynek, w szczególności rozmieszczenia poszczególnych części: mieszkalnej, żywieniowej, zespołu służby zdrowia i sanitariatów,
 - kopię opinii właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej potwierdzającej spełnianie przez teren wymagań ochrony przeciwpożarowej.
 - **wypoczynku o charakterze wędrownym** do ww. zgłoszenia dołącza mapę trasy ze wskazaniem terminów i miejsc noclegu.

Należy pamiętać, że jeśli organizator nie przedstawi wymaganej aktualnymi przepisami listy dokumentów lub oświadczeń oraz mimo dodatkowego wezwania nie uzupełni braków lub nie usunie nieprawidłowości stwierdzonych w zgłoszeniu wypoczynku, kurator oświaty, w drodze decyzji administracyjnej, odmawia umieszczenia zgłoszenia wypoczynku w bazie wypoczynku.

Warto podkreślić, że **Las Państwowy nie są uprawnione do podejmowania działań kontrolnych względem organizatora wypoczynku** w zakresie uzyskania

⁸ Obecnie baza wypoczynku znajduje się na stronie internetowej www.wypoczynek.men.gov.pl

⁹ Dz.U.2016.452.

stosownych zgłoszeń lub wpisów na podstawie prawa oświatowego. Jest to wyłączna rola kuratora oświaty, straży pożarnej czy inspektora sanitarnego, z uwzględnieniem specjalizacji poszczególnych instytucji.

Nadleśnictwo może jednak (a nawet powinno) kontrolować na własną rękę, czy dzierżawca lub najemca wywiązuje się z zapisów umowy dysponowania gruntem, na którym zlokalizowane jest obozowisko. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w tym zakresie ma obowiązek interweniować. Zadań tych nie należy bagatelizować, a przy ich realizacji kierować się maksymalnym zapewnieniem bezpieczeństwa i dobrem dzieci, zgodnie z obowiązkami wynikającymi z ustawy o lasach.

5. Dostęp organizacji harcerskich do drewna

Autor: Rafał Zubkowicz

W dobie powszechnego nadmiaru dóbr i urynkowania niemal każdej dziedziny życia, idea obozowania harcerskiego, z jego samodzielnością, samoograniczaniem, bytowaniem w prymitywnych warunkach nabiera coraz większej wartości. Wypoczynek w lesie, w namiotach u zarania wieków był koniecznością. Dziś stanowi całkowicie świadomy wybór. Elementem tego wyboru jest też samodzielne urządzenie obozowiska z użyciem lokalnych materiałów. Przede wszystkim drewna. Warto zatem, by leśnicy mieli tego świadomość i wspierali w tym zakresie harcerzy.

Organizacje harcerskie na czas obozów potrzebują drewna do dwóch zastosowań: do budowy tzw. pionierki obozowej oraz do palenia nim w ogniskach i kuchniach polowych. Organizatorzy obozów kupują stosunkowo niewielkie ilości drewna. To zwykle kilkanaście metrów sześciennych (wobec kilkudziesięciu tysięcy, jakie rocznie wprowadza na rynek przeciętne nadleśnictwo).

Harcerze kupują drewno wyłącznie jako nabywcy detaliczni (w odróżnieniu od firm, które korzystają z odrębnych, elektronicznych kanałów dystrybucji). Oznacza to konieczność bezpośredniego kontaktu zainteresowanych z lokalnym leśniczym. Warto wiedzieć, że leśnicy **w obrocie drewnem posługują się właściwą dla tego materiału nomenklaturą, a jej znajomość będzie pomocna do zamówienia i otrzymania dokładnie takiego drewna, jakie jest potrzebne.**

Lasy Państwowe sprzedają drewno jako produkt (sortyment) oznaczony symbolem. Takich sortymentów w ofercie jest kilkadziesiąt. Drewno jest klasyfikowane jako konkretny sortyment na podstawie jakości i wymiarów. Do wszelkich obliczeń przyjmuje się średnicę bez kory.

Symbol każdego z sortymentów rozpoczyna litera odpowiadająca głównemu przyporządkowaniu wymiarowemu:

- M – drewno małowymiarowe (maks. średnica to 5 cm bez kory),
- S – średniowymiarowe (maks. średnica dolna, czyli w grubszym końcu, to 24 cm, górna – 5 cm),
- W – wielkowymiarowe (średnica w cieńszym końcu powyżej 14 cm).

Drewno do budowy pionierki obozowej

Do konstruowania obozowych mebli, bram czy ogrodzeń optymalnie nadaje się drewno sosnowe z dwóch pierwszych grup, tj. **M1 oraz S3A i S3B**. Są to długie, a stosunkowo cienkie tyczki (M1) i żerdzie (S3). Wyrabia się je z całych drzew, skracając nieznacznie:

- **Drewno M1 (potocznie tyczki)** – średnica dolna do 5 cm bez kory (lub 7 cm w korze), długość od 1,5 m.
- **Drewno S3A (żerdzie)** – średnica pni mierzona metr od dolnego końca w zakresie od 7 do 11 cm bez kory, minimalna długość 2,5 m.
- **Drewno S3B (żerdzie sortowane)** – średnica pni mierzona metr od dolnego końca w zakresie od 7 do 14 cm bez kory, minimalna długość 3 m.

Drewno ewidencjonuje się i sprzedaje w metrach sześciennych.

- M1 i S3A układa się w stosy. Pomiar sprowadza się do zmierzenia trzech wymiarów (długość, wysokość i szerokość stosu) i przeliczenia na objętość samego drewna. By wyeliminować z pomiaru puste przestrzenie, leśnicy stosują współczynniki redukcyjne. Dla drewna M1 i żerdzi S3A dłuższych niż 4 m taki współczynnik to 0,4. Co to oznacza? Kupując stos o wymiarach 1x2x5 metrów (czyli 10 metrów przestrzennych) faktycznie zapłacimy za 4 m³ drewna.
- Metoda pomiaru drewna S3B jest inna. Żerdzie, na podstawie średnicy mierzonej metr od dolnego końca, przyporządkowuje się do jednej z trzech klas wymiarowych: 1 – (7-9 cm), 2 – (10-11 cm), 3 – (12-14 cm). Zgodnie z normą 100 szt. takich żerdzi to w przypadku sosny odpowiednio 1,6 m³ (kl. 1), 3,6 m³ (kl. 2) i 6 m³ (kl. 3).

Drewno opałowe

Do palenia ognisk, a tym bardziej gotowania w kuchniach polowych i samodzielnie konstruowanych paleniskach, warto nabyć sortyment oznaczony **symbolem S4**. To grubsze wałki o cechach jakościowych, które dyskwalifikują je z przerobu. Ich minimalna długość to 1,2 m. W porównaniu z innymi rodzajami, jest to drewno tanie. Jego cena pokrywa koszty pozyskania i nie ma powiązania z procedurami dla firm. Ze względów praktycznych organizacje harcerskie powinny być zainteresowane drewnem suchym, tj. pozyskanym z obumarłych drzew, tzw. **posuszem**. Tego rodzaju drewno nadaje się do bezpośredniego użycia, przede wszystkim do palenia, bez konieczności jego sezonowania (suszenia na wolnym powietrzu).

Drugi sortyment drewna oferowany nabywcom detalicznym do celów opałowych oznacza się **symbolem M2**, a potocznie określa gałęziówką czy gałęziami opałowymi. To bodaj najtańszy spośród wszystkich dostępnych surowców energetycznych w kraju. To dlatego, że nadleśnictwa sprzedają go niemal wyłącznie w formule samowyrobu. Oznacza to, że zainteresowani muszą sami ułożyć stos z gałęzi na powierzchni wskazanej przez leśniczego (to zwykle zrab). Leśnik mierzy taki stos i wycenia. Warto jednak zauważyć, że jako **gałęziówkę** raczej trudno będzie nabyć suche gałęzie z martwych drzew, czyli tzw. **posusz**. Takie gałęzie są rzadziej dostępne, ponieważ posusz pozyskiwany jest głównie z większych fragmentów drzew.

Harcerzom warto polecać zakup drewna gatunków miękkich (sosna, świerk, olsza). Ze względu na niższą kaloryczność, jest znacznie tańsze. Kiedy drewno nie służy do ogrzewania mieszkań, kaloryczność nie ma specjalnego znaczenia.

Co jeszcze trzeba wiedzieć przed zakupem drewna w nadleśnictwie?

- **Lasy Państwowe nie posiadają i nie prowadzą składów drewna.** Każdy klient odbiera zamówione drewno sam z miejsca pozyskania. Leśniczy mierzy i oblicza ilość drewna. Stos zostaje oznakowany i wprowadzony do elektronicznej ewidencji. Po opłaceniu należności (zgodnie z obowiązującym cennikiem) leśniczy wystawia tzw. asygnatę, która potwierdza wydanie drewna nabywcy. Dla nabywcy asygnata to dowód, że drewno pochodzi z legalnego źródła. Samodzielne ścinanie drzew jest absolutnie niedopuszczalne.
- Nadleśnictwa, aby mogły sprzedać organizacjom harcerskim drewno, muszą je uprzednio pozyskać i przygotować. Warto sobie uświadamiać, że drewna w lesie nie pozyskuje się *ad hoc*, w przypadkowych miejscach. To, ile i jakie

drewno będzie pozyskiwane jest zapisane w 10-letnim Planie Urządzenia Lasu¹⁰. Wyboru konkretnych powierzchni dokonuje się w roku poprzedzającym samo pozyskanie. Wyjątkiem są cięcia sanitarne, związane z usuwaniem drzew zainfekowanych np. przez owady czy grzyby. Tu konieczne są doraźne interwencje.

Zaleca się, aby zapotrzebowanie na drewno zgłaszać już na etapie uzgodnień dotyczących lokalizacji obozu. Pozwoli to na wcześniejsze, dogodne dla obu stron zaplanowanie prac. Nadleśnictwo będzie oczekiwało precyzyjnego określenia **zapotrzebowania wyrażonego w metrach sześciennych i sugestii, co do lokalizacji stosu do odbioru**.

- Nadleśnictwa zlecają pozyskanie zamówionego przez organizacje harcerskie drewna firmom zewnętrznym (prywatnym) – zakładom usług leśnych tzw. ZUL-om. Same najczęściej nie posiadają sprzętu do pozyskania i transportu drewna. Zgłaszając zapotrzebowanie na drewno, warto od razu omówić możliwość podwozu drewna w pobliże planowanego obozowiska harcerskiego. Rozwiązaniem może być kontakt z działającym na terenie danego nadleśnictwa ZUL-em i dodatkowe zamówienie transportu. Są to jednak firmy prywatne i jeżeli kwestie transportowe nie będą domówione z nadleśnictwem na samym początku, na etapie odbioru sortymentu drewna, mogą pojawić się utrudnienia logistyczne lub nawet dodatkowe koszty.
- Nadleśnictwa prowadzą sprzedaż detaliczną na podstawie cennika, który jest różny w każdej z jednostek. Widoczne w nim ceny są pochodną procedur sprzedaży drewna dla przemysłu. Te w różnych latach organizowano raz, dwa lub trzy razy w roku. Jeśli w ciągu roku odbywają się 2-3 tury sprzedaży, **cenniki detaliczne też zmieniają się 2-3 razy w trakcie roku**. Może więc zdarzyć się sytuacja, że przez kilka pierwszych dni lipca (koniec półrocza) nadleśnictwo nie będzie prowadziło sprzedaży detalicznej, oczekując na wprowadzenie nowego cennika. Nadleśnictwa umieszczają cenniki na swoich stronach internetowych (zakładka „Informacje”). Dla przykładu w roku 2023 cena drewna S3A i S3B wynosiła 300-400 zł/m³.

Na koniec warto uczulić, by podczas obróbki drewna – zwłaszcza przy użyciu pilarek spalinowych – zachować szczególną ostrożność. Wypadki przy pracy z pilarką zdarzają się nawet profesjonalistom. Niezależnie od doświadczenia, każdy użytkownik pilarki powinien wyposażyć się w środki ochrony osobistej, szczególnie spodnie z wkładką antyprzecięciową.

¹⁰ Zgodnie z ustawą o lasach plan urządzenia lasu jest to podstawowy dokument gospodarki leśnej, opracowywany dla każdego nadleśnictwa na okres 10 lat. Zawiera opis i ocenę stanu lasu, a także cele, zadania oraz metody prowadzenia gospodarki leśnej. Dokument ten jest poddawany konsultacjom społecznym, a następnie zatwierdzany przez ministra właściwego do spraw środowiska. Plany Urządzenia Lasu są w formie elektronicznej udostępniane przez każde nadleśnictwo na stronie internetowej BIP.

CZĘŚĆ II – PERSPEKTYWA PAŃSTWOWEGO GOSPODARSTWA LEŚNEGO LASY PAŃSTWOWE

6. Podstawy prawne wyznaczania i organizacji obozów harcerskich i skautowych w lasach

Autor: Agnieszka Macura

6.1. Ogólne podstawy udostępniania gruntów leśnych

Udostępnianie gruntów leśnych na potrzeby organizacji obozów harcerskich stanowi realizację społecznych funkcji lasu. Choć funkcja ta bywa często mniej eksponowana w porównaniu z funkcjami ochronnymi i gospodarczymi, ogrywa ważną rolę w zapewnieniu dostępu do lasu i przyrody. Stwarza dzieciom i młodzieży możliwość rekreacji i wypoczynku na terenach zarządzanych przez PGL LP.

Formalności związanych z udostępnieniem gruntu nie można bagatelizować, ponieważ nadleśnictwa jako zarządcy gruntów leśnych, są zobowiązane do przestrzegania następujących przepisów prawa:

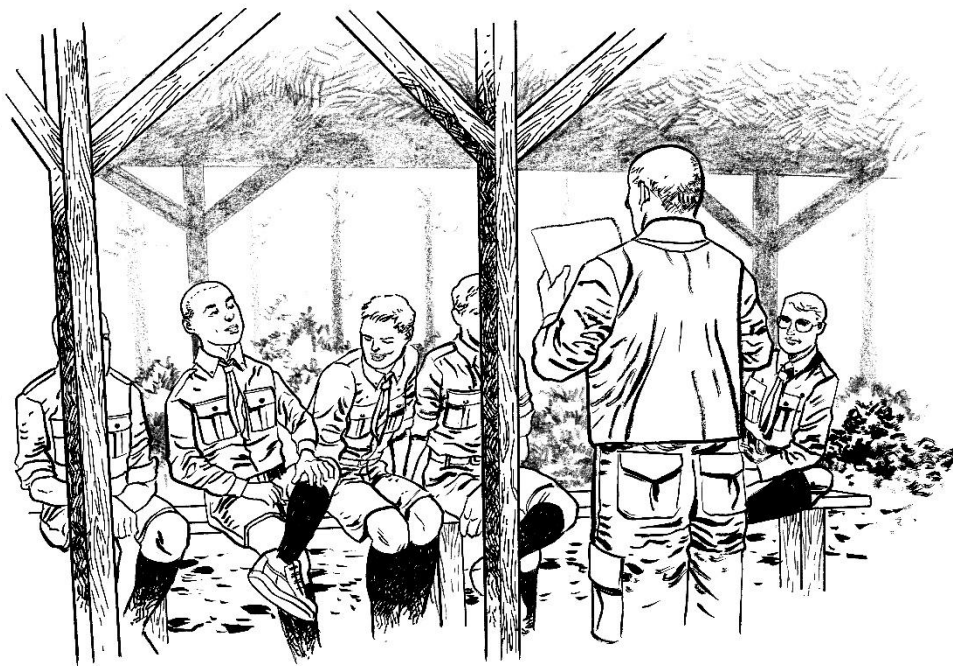
- ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U.2023.1356 t.j.),
- ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. 2024.1061, 1237),
- szeregu innych ustaw, rozporządzeń czy wewnętrznych zarządzeń.

Przy zawieraniu umów przez podmioty trzecie (organizacje harcerskie i skautowe) pracownicy PGL LP zobowiązani są do znajomości branżowych regulacji. Istnieje kilka możliwości udostępniania gruntu na cele organizacji obozów harcerskich. **Najbardziej wskazaną formą jest zawieranie umów dzierżawy gruntu.**

Zgodnie z art 35 ust. 1 ustawy o lasach, nadleśniczy samodzielnie prowadzi gospodarkę leśną w nadleśnictwie na podstawie planu urządzenia lasu oraz odpowiada za stan lasu. W szczególności nadleśniczy:

- reprezentuje Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych, w zakresie swojego działania;
- kieruje nadleśnictwem jako podstawową jednostką organizacyjną Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (j.o. PGL LP);
 - bezpośrednio zarządza lasami, gruntami i innymi nieruchomościami Skarbu Państwa, pozostającymi w zarządzie Lasów Państwowych;
 - inicjuje, koordynuje oraz nadzoruje działalność pracowników nadleśnictwa;
- ustala organizację nadleśnictwa, w tym podział na leśnictwa, zapewniający leśniczemu prawidłowe wykonywanie zadań gospodarczych oraz zatrudnia i zwalnia pracowników nadleśnictwa;
- organizuje ochronę mienia i zwalczanie szkodnictwa leśnego.

Zgodnie z § 24 Statutu PGL LP¹¹ nadleśniczy zarządza lasami, gruntami i innymi nieruchomościami stanowiącymi zasoby Lasów Państwowych, a w ramach tego zarządu wydierżawia lasy, a także wydierżawia i wynajmuje grunty oraz inne nieruchomości w gospodarczo uzasadnionych przypadkach.

Wstęp do lasów zarządzanych przez Lasy Państwowych jest wolny, zgodnie z zapisami ustawy o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju. Szczegółowe zasady korzystania przez ludność z zasobów naturalnych określają odrębne przepisy (art. 6).

Zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy o lasach, lasy stanowiące własność Skarbu Państwa **są udostępniane ludności**. Natomiast przepis art. 39. stanowi, że Lasy, o których mowa w art. 3 pkt 1 lit. a oraz pkt 2, pozostające w zarządzie Lasów Państwowych, **mogą być za zgodą dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych (RDLP) wydierżawione przez nadleśniczego, z zachowaniem celów i zadań gospodarki leśnej określonych w planie urządzenia lasu**. Inne nieruchomości, o których mowa w art. 4 ust. 3 (grunty i inne nieruchomości związane z gospodarką leśną), pozostające w zarządzie Lasów Państwowych mogą być wydierżawiane i wynajmowane przez nadleśniczego za zgodą dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych.

Analiza powyższych przepisów prowadzi do następujących wniosków:

- **lasa mogą być przedmiotem dzierżawy, w tym i na cele organizacji obozów harcerskich;**

¹¹

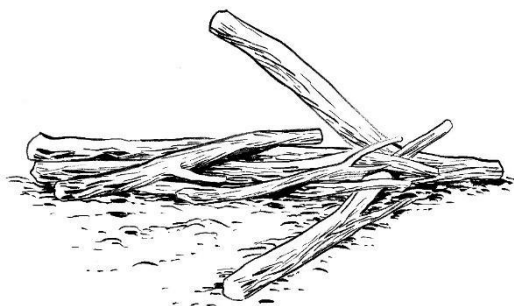
https://bip2.lasy.gov.pl/pl/bip/px_dg-rdpl_katowice-statut_panstwowego_gospodarstwa_leznego_lasy_panst_wowe.pdf

- wydzierżawiającym jest Skarb Państwa PGL LP nadleśnictwo (...) reprezentowane przez nadleśniczego;
- **grunty (np. niezalesione działki w zarządzie Lasów Państwowych) i inne nieruchomości mogą być wynajmowane;**
- w poszczególnych RDLP dopuszcza się praktykę udostępniania gruntów na podstawie art. 26 ustawy o lasach.

6.2. Formy udostępniania gruntów

Przy określaniu najwłaściwszej formy udostępnienia terenu pod organizację obozu harcerskiego należy uwzględnić charakter gruntu i jego klasyfikację w ewidencji.

Zgodnie z literalną wykładnią **las i inne nieruchomości w zarządzie Lasów Państwowych powinny być wydzierżawiane lub wynajmowane** na potrzeby organizacji obozów harcerskich. Natomiast w sytuacji, **gdy podmiot korzystający nie będzie czerpał korzyści finansowych i nie będzie wprowadzał odpłatnego wejścia na teren leśny, rozważyć można stosowanie umów udostępnienia** terenu w oparciu o przepis art. 26 ustawy o lasach.

6.2.1. Umowa dzierżawy gruntów leśnych

Analiza zapisów ustawy o lasach jednoznacznie wskazuje, że podmiotem, który reprezentuje nadleśnictwo przy zawarciu umowy dzierżawy jest nadleśniczy. Natomiast warunkiem zawarcia umowy jest uprzednie uzyskanie zgody dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych na jej zawarcie. W praktyce oznacza to, że do momentu uzyskania zgody dyrektora nadleśniczy nie może samodzielnie wydzierżawić gruntu. Wymusza to odpowiednie planowanie czynności z wyprzedzeniem, aby w terminie, gdy zaczynają się zapisy na letni wypoczynek młodzieży organizator miał podpisaną umowę z j.o. PGL LP.

Warto pamiętać, że **nadleśniczy nie jest zobowiązany na podstawie wniosku zainteresowanego wyrazić zgody na zawarcie umowy na dzierżawę gruntu. Jest to jego uprawnienie, a nie obowiązek.** Do udzielenia zgody nie jest zobowiązany również dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych. Uprawnienie to należy ocenić pozytywnie, gdyż np. po negatywnych doświadczeniach ze współpracy z danym podmiotem czy organizacją, nadleśnictwo może nie chcieć jej kontynuować. Dlatego tak ważne jest, by w toku negocjacji z zainteresowanymi podmiotami (organizacjami harcerskimi) jednoznacznie wskazywać, że **do momentu zawarcia umowy dzierżawy**

nie posiadają promesy na korzystanie z gruntów na potrzeby organizacji obozów harcerskich.

Z ustawy o lasach wynika ponadto, że **dzierżawca musi zapewnić, że zostaną zachowane cele i zadania gospodarki leśnej określone w Planie Urządzenia Lasu.** Na nadleśniczym z kolei spoczywa obowiązek kontrolowania, czy te cele i zadania rzeczywiście są zachowywane. Nadleśniczy powinien ponadto zadbać o to, aby w umowie dzierżawy zawrzeć stosowne klauzule pozwalające rozwiązać czy wypowiedzieć umowę dzierżawy, jeśli ten warunek nie zostanie spełniony¹².

Umowa dzierżawy zobowiązuje wydzierżawiającego do oddania dzierżawcy rzecz do używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony lub nieoznaczony, a dzierżawca zobowiązuje się płacić wydzierżawiającemu umówiony czynsz. Czynsz może być zastrzeżony w pieniądzu lub świadczeniach innego rodzaju (art. 693 i n. kc). Świadczeniami innego rodzaju mogą być np. płody rolne.

Narzucenie w ustawie o lasach formy dzierżawy gruntów leśnych budzi w praktyce wątpliwości. Las stanowi tylko miejsce wypoczynku, natomiast na gruncie nie są pobierane żadne pożytki z tytułu np. zasiewów, co jest wymagane w treści art. 693 kc. Niemniej jednak utarta praktyka Lasów Państwowych jest taka, by stosować wprost art. 39 ustawy o lasach.

Każda umowa dzierżawy musi zawierać minimum:

- oznaczenie stron umowy, w tym właściwe określenie ich reprezentantów, którzy powinni dysponować prawem do zawierania umów cywilnoprawnych. W przypadku, gdy umowę podpisuje pełnomocnik, pełnomocnictwo powinno stanowić załącznik do umowy;
- precyzyjnie opisany przedmiot umowy dzierżawy (wraz z załącznikiem graficznym);
- cel wykorzystania gruntów oddanych w dzierżawę;
- obowiązek zapłaty czynszu;
- czas trwania umowy;
- zasady posadowienia i likwidowania nakładów, w tym sposób ich rozliczeń (w tym budowli, które są nietrwale związane z gruntem);
- obowiązki związane z przestrzeganiem przepisów PPOŻ, BHP;
- obowiązek usuwania nieczystości;
- zasady uprawniające wydzierżawiającego do rozwiązania umowy w trybie natychmiastowym oraz za wypowiedzeniem – zwłaszcza w przypadku umów zawieranych na czas określony;
- zasady modyfikacji zapisów umowy;
- zapisy dotyczące zasad ochrony danych osobowych.

Zaleca się jednocześnie, aby każda umowa dzierżawy zawierała dodatkowo zapisy dotyczące:

- posiadania przez dzierżawcę polisy OC i NNW;
- zasad korzystania z lasu, w tym listę zakazów obowiązujących w lasach i rezerwach przyrody;
- zasad informowania dzierżawcy o zagrożeniach typowych dla obszarów leśnych (dotyczy wszystkich kwestii, np. pożary, dzikie zwierzęta itd.);

¹² Rakoczy Bartosz, *Ustawa o lasach. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, 2011.

- zasad dostępu do nieruchomości i ruchu pojazdów mechanicznych po gruntach leśnych w celu wywozu odpadów i nieczystości;
- zobowiązania dzierżawcy do podejmowania wszelkich działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom obozu harcerskiego.

Innym aktem prawnym (poza ustawą o lasach) wpływającym na treść podpisywanych umów dzierżawy jest Kodeks cywilny. Wskazuje on, że:

- Dzierżawca powinien wykonywać swoje prawo zgodnie z wymaganiami prawidłowej gospodarki i nie może zmieniać przeznaczenia przedmiotu dzierżawy bez zgody wydzierżawiającego.
- Dzierżawca ma obowiązek dokonywania napraw niezbędnych do zachowania przedmiotu dzierżawy w stanie niepogorszonym.
- Podstawą do rozwiązania umowy bez zachowania okresu wypowiedzenia jest udostępnienie przedmiotu dzierżawy osobie trzeciej do bezpłatnego używania lub poddzierżawy bez zgody wydzierżawiającego oraz opóźnienie w płatności czynszu, po uprzednim bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu dodatkowego (porównaj: art. 703 kodeksu cywilnego).

Prawo cywilne pozwala również na zawarcie klauzul dodatkowych, biorąc pod uwagę specyfikę współpracy z danym podmiotem (np. wprowadzenie zabezpieczenia w postaci kaucji na wypadek braku wywozu odpadów po zakończeniu umowy czy wprowadzenia kar umownych za brak realizacji obowiązków o charakterze niepieniężnym). Natomiast decydenci powinni wyważyć interes Lasów Państwowych, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb organizatorów wypoczynku dzieci i młodzieży z korzystania z lasu.

Wzór umowy dzierżawy uwzględniający wszystkie ww. propozycje treści znajduje się na końcu opracowania (załącznik nr 16.3.).

6.2.2. Umowa najmu gruntów niebędących lasami

Zgodnie z artykułem 39 ustawy o lasach, inne nieruchomości, o których mowa w art. 4 ust. 3 (grunty i inne nieruchomości związane z gospodarką leśną), pozostające w zarządzie Lasów Państwowych mogą być wydzierżawiane i wynajmowane przez nadleśniczego za zgodą dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych.

Procedura podpisania umowy najmu wymaga zatem uprzedniej zgody dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych i jest analogiczna jak w przypadku wyżej omówionej umowy dzierżawy. Z perspektywy potrzeb organizatorów obozów harcerskich potrzeba organizacji obozów harcerskich na gruntach innych niż leśne będzie rzadkością. Jeżeli jednak organizator obozu zwróci się z wnioskiem do nadleśnictwa o udostępnienie innych gruntów niż lasy, możliwą formą prawną będzie dzierżawa bądź najem.

6.2.3. Umowa udostępnienia gruntów

Stosowanie umowy udostępnienia gruntów lasów w niektórych jednostkach organizacyjnych PGL LP jest prawnie dopuszczalne, ale tylko w sytuacji, gdy wynika to z zarządzenia Regionalnego Dyrektora Lasów Państwowych czy też Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych na warunkach w nich wskazanych (por. par 19 statutu

Lasów Państwowych). Warto nadmienić, że zgodnie z § 17 Statutu dyrektor regionalny wydaje zarządzenia i decyzje obowiązujące na obszarze regionalnej dyrekcji. Jednocześnie § 31 ww. Statutu stanowi, iż w Lasach Państwowych obowiązują zachowanie drogi służbowej.

Stosowanie tego formalnego rozwiązania (umów udostępnienia) w oparciu o przepis art. 26 ustawy o lasach, jest możliwe jednak tylko w sytuacji, gdy **podmiot korzystający nie będzie czerpał korzyści finansowych i nie będzie wprowadzał odpłatnego wejścia na teren leśny** i jak wspomniano wyżej, taką formę przewidział dyrektor regionalny Lasów Państwowych.

6.3. Odpowiedzialność karna i cywilna udostępniającego teren oraz odpowiedzialność organizatora obozów harcerskich

Prawo oświatowe, ustawa o lasach oraz np. Protokół Uzgodnień z dnia 19 czerwca 2019 r. w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami, nie nakładają na Lasy Państwowe obowiązku podejmowania jakichkolwiek działań przed oddaniem gruntów, budynków i budowli w użytkowanie organizacjom harcerskim na czas trwania Harcerskiej Akcji Letniej. Brak zapisów bynajmniej nie oznacza, że leśnicy są zwolnieni z obowiązku podejmowania takich działań.

Podstawową procedurą w przypadku HAL jest pisemne udostępnienie gruntów i ustalenie wzajemnych praw i obowiązków stron. Inne będą prawa i obowiązki w sytuacji, gdy leśnicy przekazują wyłącznie grunt, a inne, gdy organizacje harcerskie mogą użytkować infrastrukturę, która pozostaje w zarządzie jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych. Jest to o tyle istotne, że za grunty leśne ponoszona jest odpowiedzialność cywilna i karna.

Jak wiemy, zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy o lasach **nadleśniczy** prowadzi samodzielnie gospodarkę leśną w nadleśnictwie na podstawie planu urządzenia lasu oraz odpowiada **za stan lasu**. Natomiast zgodnie z § 23 Statutu PGL LP nadleśniczy m.in. dokonuje bieżącej oceny stanu lasów nadleśnictwa i podejmuje działania zmierzające do ich ochrony oraz prawidłowego zagospodarowania, realizuje sprzedaż drewna oraz innych produktów i usług. Nadleśniczy wykonuje zarząd lasami, gruntami i innymi nieruchomościami, stanowiącymi zasoby Lasów Państwowych, a w ramach tego zarządu wydierżawia lasy, a także wydierżawia i wynajmuje grunty oraz inne nieruchomości w gospodarczo uzasadnionych przypadkach (§ 24 Statutu PGL LP). Obowiązki te zostały doprecyzowane w treści art. 13a ustawy o lasach – „1). W celu realizacji trwale zrównoważonej gospodarki leśnej Lasy Państwowe obowiązane są w szczególności do: inicjowania, koordynowania i prowadzenia **okresowej oceny stanu lasów** i zasobów leśnych oraz prognozowania zmian w ekosystemach leśnych”.

Choć z przytoczonych przepisów nie wynika bezpośredni obowiązek podejmowania działań na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa użytkowników, w ocenie sądów odpowiedzialność za stan lasu obejmuje również troskę o ich bezpieczeństwo. „Artykuł 35 ustawy z 1991 r. o lasach jednoznacznie wskazuje, że nadleśniczy prowadzi samodzielnie gospodarkę leśną w nadleśnictwie na podstawie planu urządzenia lasu oraz odpowiada za stan lasu. Ta odpowiedzialność za stan lasu jest odpowiedzialnością nie tylko za prawidłową realizację założeń zawartych w planie urządzenia lasu, przez co należy rozumieć nie tylko zachowania ukierunkowane na chronienie (zachowanie)

dobra wspólnego, ale jest to również odpowiedzialność wobec osób trzecich za taki stan lasu, który zapewnia bezpieczeństwo osobom korzystającym z niego”¹³.

W przypadku szkody na terenach leśnych, spowodowanej np. wylaniem lub wyrwaniem drzewa, skutkującej uszkodzeniem mienia (np. namiotu, samochodu) lub szkody osobowej (np. uszkodzenie ciała, zgon), istnieje ryzyko odpowiedzialności cywilnej i karnej. Jeśli zdarzenie dotyczyłoby zdrowego drzewa, sądy najprawdopodobniej orzekłyby, że do zdarzenia doszło w wyniku istnienia siły wyższej, za którą żadna ze stron nie ponosi odpowiedzialności. Natomiast w przypadku drzewa wykazującego oznaki choroby, sytuacja nadleśnictwa oraz osoby odpowiedzialnej za kontrolę drzewostanu, staje się znacznie bardziej skomplikowana i obciążona większym ryzykiem odpowiedzialności.

Tolerowanie złego stanu drzewa czy stosowanie nieadekwatnych do potrzeby metod oceny tego stanu może, zdaniem sądów, zostać uznane jako niedbalstwo pracowników Lasów Państwowych, przesądzające o winie nadleśnictwa. Zgodnie z treścią art. 415 kodeksu cywilnego, kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia. W połączeniu z art. 35 ustawy o lasach, może to prowadzić do odpowiedzialności cywilnej nadleśnictwa. Warunkiem jest jednak to, aby poszkodowany w toku procesu cywilnego udowodnił winę wynikającą z nienależytego nadzoru i tolerowania zagrożenia. Ponadto, pomiędzy szkodą (tj. utratą życia czy członka rodziny), a winą Lasów Państwowych musi istnieć związek przyczynowy. Kwestią również istotną jest wykazanie rozmiarów szkody.

Niezależnie od odpowiedzialności cywilnej, osoby zarządzające jednostką organizacyjną Lasów Państwowych lub ich pracownicy, którym zostanie powierzony obowiązek monitoringu stanu drzew, w razie wypadku mogą ponosić odpowiedzialność karną. Co istotne, jest to odpowiedzialność nie instytucji, lecz konkretnej osoby, która wskutek swojego działania lub zaniechania naraziła człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Karą jest pozbawienie wolności do lat 3.¹⁴

Choć ustawa o lasach oraz ustawa o ochronie przyrody nie precyzują szczegółowych działań, jakie nadleśnictwa powinny podejmować w zakresie bezpieczeństwa, w kontekście lokalizacji obozowisk harcerskich należy zwrócić szczególną uwagę na:

- lokalizowanie obozowisk w miejscach niezagrożających bezpieczeństwu,
- regularne przeglądy drzewostanu i udostępnianej infrastruktury na terenie obozowisk,
- niezwłoczne usuwanie stwierdzonych zagrożeń,
- zobowiązanie dzierżawców w umowach do bieżącego monitoringu terenu pod kątem bezpieczeństwa i natychmiastowego informowania o stwierdzonych nieprawidłowościach,
- lokalizowanie infrastruktury, miejsc do palenia ognisk w obszarach o minimalnym ryzyku wypadków czy zdarzeń.

W ramach Harcerskiej Akcji Letniej (HAL) Lasy Państwowe mogą prowadzić edukację uczestników obozów w zakresie świadomego i bezpiecznego korzystania z obszarów leśnych, informując o potencjalnych zagrożeniach. W razie potrzeby mają również możliwość kontrolowania realizacji umów i przestrzegania zobowiązań przez dzierżawców. Ponadto zaleca się, by przed rozpoczęciem HAL oraz doraźnie, w czasie

¹³ Por. Wyrok Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2018 r. sygn. akt II CSK 138/17.

¹⁴ Art. 160 ust 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny Dz.U.2019.1950 t.j.

jej trwania, przeprowadzać kontrole drzewostanu i spisywać na tę okoliczność stosowne protokoły. Zwiększona liczba osób przebywająca na terenie leśnym uzasadnia takie działania.

W celu ograniczenia roszczeń potencjalnych poszkodowanych, warto przeanalizować, czy polisa OC nadleśnictwa obejmuje szkody w mieniu i na osobie powstałe podczas obozów organizowanych na udostępnionym terenie (niezależnie od formy prawnej tego udostępnienia). Ponadto, zgodnie z wcześniejszymi zaleceniami, warto egzekwować posiadanie ubezpieczeń OC i NWW od dzierżawców, odnotowując ten fakt w umowach.

6.4. Dodatkowe kwestie formalne

Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, chcąc wesprzeć starania organizacji harcerskich w zakresie organizacji na terenach leśnych obozów harcerskich i innych form wypoczynku dzieci i młodzieży, w dniu 24 czerwca 2019 r. podpisała **porozumienie o współpracy**. Porozumienie to było podpisane:

- ze strony PGL LP przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych reprezentowanego przez Andrzeja Koniecznego;
- ze strony organizacji harcerskich przez:
 - Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego,
 - Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkołka”,
 - Royal Rangers Polska,
 - Stowarzyszenie „Skauci Króla”,
 - Stowarzyszenie Harcerskie,
 - Związek Harcerstwa Polskiego,
 - Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Preambuła dokumentu wskazuje na poczucie odpowiedzialności za wychowanie społeczeństwa obywatelskiego i odpowiedzialności za zasoby przyrodnicze, jakimi są lasy. Ponadto zwrócono uwagę, że idea harcerstwa opiera się o działania i program wychowawczy, realizowany głównie w lasach, a priorytetem wszystkich stron jest zapewnienie bezpieczeństwa osób przebywających na terenach zarządzanych przez PGL LP. Pełną treść umieszczamy w załączniku nr 16.2.

Drugim ważnym dokumentem podpisanym przez Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych jest **protokół uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami** z dnia 19 czerwca 2019 r. Protokół został podpisany:

- ze strony PGL LP przez Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych reprezentowaną przez Bogusława Piątek;
- 7 organizacji i stowarzyszeń harcerskich, które podpisały wyżej wspomniane porozumienie o współpracy, tj.:
 - Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego,
 - Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkołka”,
 - Royal Rangers Polska,
 - Stowarzyszenie „Skauci Króla”,
 - Stowarzyszenie Harcerskie,

- Związek Harcerstwa Polskiego,
 - Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.
- Zewnętrzne instytucje, tj. przez:
 - Komendanta Głównej Państwowej Straży Pożarnej
 - Komendanta Komendy Głównej Policji.

Preambuła dokumentu wskazuje, że zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży jest najwyższym priorytetem dla wszystkich sygnatariuszy protokołu. Wskazano ponadto, że ponad 90% lokalizacji obozów harcerskich to tereny należące do Lasów Państwowych, a jednostki harcerskie organizujące wypoczynek w danej lokalizacji zmieniają się, natomiast wyznaczone miejsca nie zmieniają się wiele lat. Pełną treść umieszczamy w załączniku nr 16.1.

Idea podpisania protokołu wyniknęła w następstwie tragicznych wydarzeń, do których doszło w Suszku w 2017 r. (Nadleśnictwo Ryteł).

Oba dokumenty potwierdzają, że kwestie bezpieczeństwa podczas obozów harcerskich są na bieżąco kontrolowane przez komendy obozów oraz właściwe miejscowo jednostki Policji i Państwowej Straży Pożarnej. Rola Lasów Państwowych może sprowadzić się do pomocy w utrzymywaniu łączności.

7. Optymalne warunki terenowe na obóz harcerski w lasach

Autor: Wioletta Kacprzyk, Maciej Krzak, Marek Gajdziński

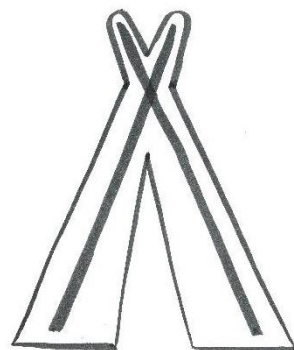
Organizacje harcerskie różnią się pod względem form biwakowania, czasu trwania obozów oraz wymagań dotyczących wyboru terenów leśnych na miejsce organizacji obozów harcerskich. Nieco inne kryteria powinien spełniać obszar przeznaczony na krótkie obozowanie, a inne ten, który będzie służył kilkunastodniowemu pobytowi dzieci i młodzieży. Nie jest zatem możliwe stworzenie uniwersalnego katalogu cech terenu, dostępności komunikacyjnej, lokalizacji względem innych obiektów czy wyposażenia terenu w infrastrukturę, który spełniałby oczekiwania wszystkich organizacji harcerskich. Każdy teren ma inny potencjał. Nie ma zatem idealnego miejsca na obóz harcerski. Tylko jedno kryterium jest wspólne dla wszystkich organizacji harcerskich – **potrzebują one lasu, aby móc wychowywać młode pokolenia Polaków**. Idealne miejsce na obóz harcerski powinno znajdować się w lesie z dojrzałym drzewostanem, najlepiej w borze sosnowym, zapewniać możliwość dojazdu i rozpalenia ognia oraz być położone w pobliżu naturalnego zbiornika wodnego.

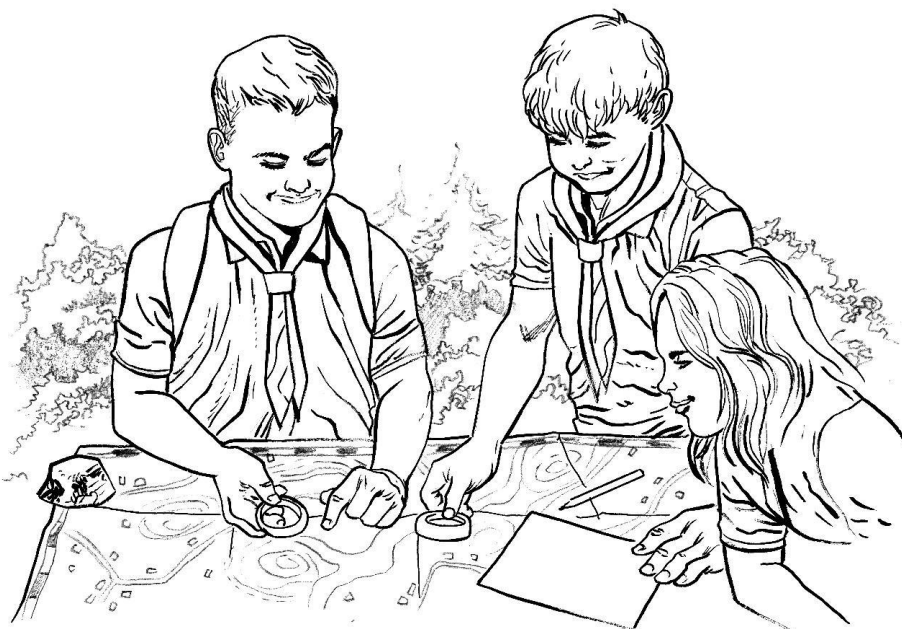
Poniżej prezentujemy zestaw cech terenu, które mogą być szczególnie pożądane przez organizacje harcerskie. Zbiór ten może okazać się pomocny dla przedstawicieli j.o. PGL LP przy doborze odpowiednich miejsc na obozowiska harcerskie. Należy jednak pamiętać, że **żaden teren nie spełni wszystkich warunków. Ponadto należy wyraźnie zaznaczyć, że wymienione niżej kryteria nie są obligatoryjne, a spełnienie każdego z nich nie jest konieczne**. Niemniej jednak warto mieć świadomość, na co harcerze mogą zwracać uwagę podczas rozmów dotyczących możliwości organizacji obozu.

7.1. Ogólne cechy terenu pod lokalizację obozowiska

Modelowe cechy terenów udostępnionych pod obozowiska harcerskie:

- Muszą to być lasy, a najlepiej, gdy w ich sąsiedztwie znajdują się przyleśne lub śródleśne łąki lub polany. Warto jednak pamiętać, że harcerze niechętnie obozują na łąkach i polanach leśnych. Ma to związek z dużym nasłonecznieniem, które w okresie letnim może być nie tylko uciążliwe, ale wręcz niebezpieczne dla uczestników tak zlokalizowanego obozu (wnętrze brunatno-zielonych namiotów silnie się nagrzewa).
- Powinny stwarzać możliwość realizacji różnych aktywności harcerskich.
- Nie mogą być w zasięgu prywatnych lasów i najlepiej w oddaleniu od prywatnych nieruchomości.
- Muszą być zlokalizowane poza stanowiskami chronionych roślin i zwierząt.
- Powinny być zróżnicowane przyrodniczo i krajobrazowo.
- Nie mogą podlegać planowanym leśnym pracom gospodarczym (zabiegi z użyciem insektycydów, ścinka czy zrywka drewna). Ograniczenie to powinno dotyczyć powierzchni objętych umową dzierżawy, a także terenów sąsiednich.
- Warto, aby teren oferował widok na okoliczne krajobrazy np. obiekty wodne, góry itd.
- Muszą umożliwiać rozbicie jednego obozu lub kilku podobozów (kilku drużyn) jednocześnie. Powierzchnia udostępnionego gruntu musi być adekwatna do liczby uczestników, co ściśle wiąże się z kwestiami bezpieczeństwa:
 - harcerze w trakcie apeli stają w dwuszeru w liczbie np. 150 osób, do tego dochodzi kadra – zajmują wówczas średnio ok. 80 metrów,
 - harcerze śpią np. w namiotach po 6 osób, a każdy namiot to ok. 20 m², więc dla ok. 150 osób same namioty (bez przerw między nimi) zajmą ponad 500 m²,
 - harcerze stawiają konstrukcje drewniane lub korzystają z różnych namiotów lub pawilonów w celu organizacji np. stołówek, kadrówki, kuchni, sanitariatów, latryn itp.
- Powinny być stosunkowo płaskie i umożliwiać rozbicie namiotów (dotyczy zarówno cech podłoża, jak i gęstości drzewostanu lub innej roślinności).
- Nie mogą znajdować się na lub w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów naturalnych czy innych potencjalnie niebezpiecznych np. skarpy.
- Nie mogą podlegać czasowym podtopieniom, zalaniom czy znajdować się w miejscach płytkiego występowania wód gruntowych.
- Granice obozowiska powinny być możliwie foremne np. mieć kształt zbliżony do figur prostych.
- Powinny znajdować się po zawietrznej stronie, być osłonięte od przeważających kierunków wiatrów (najczęściej niekorzystne będą zatem tereny zlokalizowane od strony zachodniej).

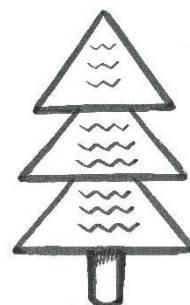
- Granice obozowiska powinny być tymczasowo oznaczone w terenie np. za pomocą palików w kluczowych punktach lub bruzd wyoranych na obrzeżach. Ułatwi to procedurę udostępnienia i organizacji obozu.
- Powinny znajdować się w bezpośrednim sąsiedztwie lub pobliżu obiektu wodnego np. jeziora, morza, rzeki, ze swobodnym i łagodnym dojściem do linii brzegowej oraz z techniczną możliwością organizacji prowizorycznego kąpieliska (utworzenie kąpieliska leży w gestii organizacji harcerskiej). Warto jednocześnie pamiętać, że:
 - Obiekty wodne nie służą harcerzom wyłącznie do ochłody i rekreacji, ale są ważnym miejscem wykorzystywanym do uprawiania sportu i innych zajęć ruchowych. Często też służą do osławiania młodych ludzi z wodą i do nauki pływania.
 - Organizacja obozu harcerskiego przy zbiorniku wodnym może potencjalnie wiązać się z konfliktami pomiędzy organizacjami a innymi użytkownikami czy turystami. Warto zatem wybrać takie miejsce, aby niebezpieczeństwo to było technicznie zminimalizowane. Ponadto już na tym etapie warto skontaktować się z lokalną stacją sanitarną w sprawie jakości wody w zbiorniku, szczególnie w okresie letnim (aby sprawdzić, czy jest potencjalne zagrożenie pojawieniem się sinic). W przeciwnym razie istnieje prawdopodobieństwo bagatelizowania zaleceń służb sanitarnych, a nawet łamania zakazów kąpeli.

7.2. Cechy drzewostanu

Las, w którym obozują harcerze, powinien być przede wszystkim bezpieczny i widny. Odległości między drzewami muszą umożliwiać ustawienie wieloosobowych

namiotów i organizację życia harcerskiego. Tereny udostępnione pod obozowiska harcerskie w modelowym przykładzie powinny charakteryzować się następującymi cechami drzewostanu:

- Powinny być zlokalizowane w „widnych” lasach (z czynnikiem zadrzewienia 0,8 i poniżej) oraz starszych klas wieku. Dzięki temu odległości między drzewami pozwalają na swobodne rozplanowanie obozu. Ma to istotne znaczenie w przypadku środowisk harcerskich wyposażonych w duże, dziesięcioosobowe namioty¹⁵.
- Powinny zostać zlokalizowane w drzewostanach sosnowych¹⁶ lub z sosną w przeważającym udziale – co najmniej 80%.
- Być zlokalizowane w drzewostanach na siedliskach borów świeżych (Bśw), borów mieszanych świeżych (BMśw) III klasy i wyżej, a najlepiej IV i wyżej – wiek zbliżony do 60-80 lat.
- Powinny mieć drzewostan z naturalnymi przerzedzeniami, takimi jak polany czy luki.
- Teren musi cechować się wysoką stabilnością oraz dobrą kondycją zdrowotną drzewostanów, które powinny być odporne na działanie wiatru i stabilne nawet przy namoknięciu gruntu po intensywnych opadach. Drzewa muszą mieć zdrowe konary, bez suchych czy zawieszonych gałęzi, oznak obecności grzybów rozkładających drewno, a także bez drzew hubiastych, pochylonych, wywróconych czy z uszkodzonym systemem korzeniowym. Przed organizacją obozowiska należy wykonać cięcia sanitarne lub pielęgnacyjne, w szczególności usuwając posusz, złomy, wywroty.
- Powinny charakteryzować się niskim podszytem lub jego brakiem (o pokrywie nagiej do zadarnionej), oraz minimalnym udziałem podrostu. Ułatwi to m.in. poruszanie się oraz rozlokowanie elementów obozowiska.
- Powinny posiadać w sąsiedztwie (w promieniu ok. 1 km) uprawy lub młodniki o szerokości i długości powierzchni przewyższającej wysokość okalającego drzewostanu, które mogą zostać wykorzystane jako miejsca zbiórki podczas ewakuacji. Ewentualnie mogą to być powierzchnie zrębowe, duże pola czy wsie.

¹⁵ Dla typowych namiotów stosowanych w harcerstwie tzw. „wysokie dychy” to wymiary rzutu pionowego 4 m x 5 m. Podobnie jest dla hamaków – odległość ok 4-5 m.

¹⁶ Bór sosnowy jest najkorzystniejszy, gdyż jest miejscem suchym i przewiewnym. Ma to ogromne znaczenie dla możliwości utrzymania optymalnych warunków sanitarnych na obozie. Nie bez znaczenia jest także mniejsza niż w lasach liściastych ilość komarów i kleszczy. W borze sosnowym wprawdzie pojawia się niebezpieczeństwo związane z gwałtownymi zjawiskami atmosferycznymi, ale wbrew pozorom ryzyko kataklizmu jest znacznie mniejsze niż ryzyka związane z permanentnym narażeniem młodych ludzi na przegrzanie i udary cieplne, do jakich dochodzi w miejscach pozbawionych cienia dostarczanego przez korony drzew.

7.3. Cechy podłoża

Organizując obóz harcerski bardzo ważne jest zapewnienie stabilnego podłoża. Tereny leśne udostępnione w modelowym przykładzie powinny charakteryzować się następującymi cechami podłoża:

- Powinny posiadać niewielkie pokłady miąższości ściółki leśnej. Najlepsze wydają się być takie drzewostany, gdzie pokład ściółki zawiera się od kilku do kilkunastu centymetrów. Grubsze pokłady ściółki z jednej strony będą sprawiały problemy przy rozstawianiu namiotów, a z drugiej strony będą zwiększały ryzyko nieumyślnego zaprószenia ognia.
- Powinny posiadać gleby łatwo przepuszczalne, najlepiej piaszczyste lub piaszczysto-gliniaste, w które łatwo będą wsiąkać wody opadowe. Pod obozowiska nie nadają się gleby piaszczyste pochodzenia eolicznego (wydmy) z uwagi na ich bardzo luźną strukturę. Sprawiają one trudności przy ustawianiu namiotów, szczególnie tych dużych oraz wpływają na odporność drzewostanów na wiatry. Gleby murszowe i torfowe także nie są wskazane z uwagi na ich mniejszą stabilność.
- Powinny mieć nieurozmaicone ukształtowanie terenu oraz być możliwie płaskie i równe (pozbawione zagłębień, wąwozów czy jarów).
- Powinny być pozbawione w podłożu większych i jednocześnie licznych odłamków skalnych, gęstego układu korzeniowego i ewentualnie innych potencjalnych przeszkód w rozbijaniu namiotów.

7.4. Dostępność komunikacyjna

Las udostępniony harcerzom do organizacji obozów harcerskich musi zapewniać odpowiedni dojazd samochodami. Chodzi nie tylko o kwestie bezpieczeństwa podczas trwania obozów, ale również dowóz ciężkiego wyposażenia np. namiotów typu NS (namioty stelażowe), które niekiedy mogą ważyć prawie 250 kg. Ważne jest także dowożenie dzieci i młodzieży autokarami oraz zapewnienie dostępu dla służb mundurowych, zaproszonych gości czy rodziców wypoczywających harcerzy. Oznacza to, że tereny udostępnione pod obozowiska harcerskie w modelowym przykładzie powinny charakteryzować się następującymi aspektami dostępności komunikacyjnej:

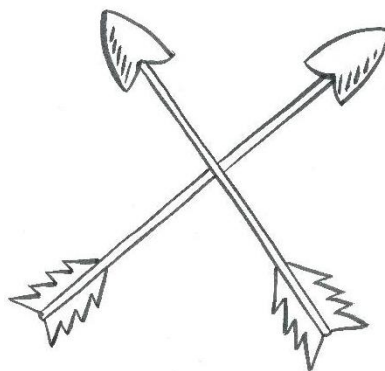
- Teren koniecznie musi mieć drogi dojazdowe umożliwiające poruszanie się tirów, autobusów, busów czy służb porządkowych, ratunkowych, w tym wozów straży pożarnej z ciężkim sprzętem bojowym, a także pojazdów dostarczających zaopatrzenie.
- Muszą być zlokalizowane w niewielkiej odległości od drogi (max. 1 km).
 - Droga ta może mieć nawierzchnię utwardzoną lub ulepszoną (drogi publiczne, drogi wyznaczone jako dojazdy pożarowe) ewentualnie naturalną, ale spełniającą wymogi nośności dla wywozu wysokotonażowego. Formalnie, w zależności od uwarunkowań lokalnych, drogi komunikacyjne na czas obozowiska można udostępniać do ruchu publicznego lub też w warunkach umowy zawrzeć zapisy, że dane odcinki drogi w wyznaczonych dniach będą mogły być wykorzystywane przez „odwiedzających”. Nie jest to jednak warunkiem koniecznym.
 - Drogi powinny posiadać przejezdną i szeroką (min. 2,5 m) **drogę dojazdową**, łączącą obozowisko z drogą o wyższym standardzie, lepszej nawierzchni (droga komunikacyjna).
 - Droga dojazdowa powinna być w miarę równa i pozbawiona naturalnych „progów zwalniających” w postaci głębokich dołów, kolein czy wystających korzeni.
- Przy drodze komunikacyjnej powinno znajdować się minimum jedno uzgodnione z j.o. PGL LP tymczasowe miejsce postoju pojazdów, czyli „TMPP”, które powinno być adekwatne do wielkości obozu (mieszczące jednorazowo minimum 10 samochodów osobowych¹⁷) – przeznaczone dla rodziców czy pozostałych gości przybyłych na teren obozowiska. Miejsce postoju można zorganizować także w postaci poszerzenia drogi komunikacyjnej lub wyznaczenia odcinka pobocza na potrzeby parkowania pojazdów, z zachowaniem przejezdności drogi. Jeżeli takie miejsce postoju zostanie wyznaczone, to w umowie dzierżawy warto zawrzeć zapisy odnośnie warunków korzystania oraz obowiązków utrzymania na nich czystości i porządku.

¹⁷ Liczba miejsc postojowych potrzebnych dla gości przyjeżdżających na teren obozu może być znacznie większa. Praktyką stosowaną przez organizatorów obozów jest organizowanie odwiedzin rodziców/opiekunów w jeden, z góry zaplanowany weekend. Może to oznaczać, że w okolicach obozu, w ciągu tzw. dni odwiedzin pojawi się liczba samochodów odpowiadająca mniej więcej liczbie jego uczestników.

7.5. Lokalizacja względem innych obszarów i terenów

Tereny udostępnione pod obozowiska harcerskie w modelowym przykładzie powinny charakteryzować się następującymi cechami lokalizacji względem innych obszarów i terenów:

- Powinny być zlokalizowane we względnie dużej odległości od większych miast i miejscowości, siedlisk i siedzib ludzkich – najlepiej w odległości około 2-3 km i nie mniej niż 0,5 km. Wskazane jest, aby była możliwość dotarcia pieszo do niewielkich osad leśnych lub wsi (najlepiej do 3 km), gdzie można zakupić podstawowe produkty spożywcze.
- Powinny znajdować się nie dalej niż 3 km od budynków publicznych, w których podczas sytuacji kryzysowych można zorganizować bezpieczne schronienie.

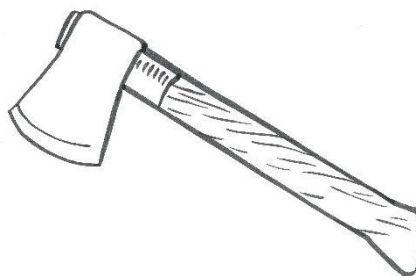

- Mogą to być np.: ośrodek zdrowia, szkoła publiczna, kościół, świetlica wiejska, dom ludowy, hala sportowa, budynek OSP lub inne, gdzie mogą być zakwaterowani uczestnicy obozu w przypadku ewakuacji. Obowiązkiem organizatora wypoczynku jest zawarcie stosownej umowy na ewentualne wykorzystanie takich budynków. Jest to również jednym z warunków uzyskania pozytywnej opinii Straży Pożarnej o lokalizacji obozowiska i organizacji wypoczynku).
- Nie muszą znajdować się na terenach atrakcyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego czy w pobliżu atrakcji turystycznych. Należy jednak unikać lokalizacji w sąsiedztwie dużych miast i kurortów turystycznych.
 - Mogą za to, choć nie muszą, znajdować się w sąsiedztwie obszaru „Zanocuj w lesie”. Wprawdzie może to rozwiązać problem nocujących niekiedy na „dziko” opiekunów przyjeżdżających na teren obozowiska, ale nie zawsze jest to korzystne z perspektywy organizatora obozowiska harcerskiego.

7.6. Dostęp do infrastruktury, sprzętu, materiałów i inne kwestie organizacyjne

Organizacja obozu harcerskiego wiąże się również z możliwością rozpalenia ognia celem przygotowania posiłku, dostępu do zdatnej do picia wody i innych mediów, które często są niezbędne do bezpiecznego wypoczynku w lasach. Tereny udostępnione pod obozowiska harcerskie w modelowym przykładzie powinny być odpowiednio wyposażone pod względem infrastruktury, sprzętu oraz materiałów, a także uwzględniać inne kwestie organizacyjne, takie jak:

- Tereny powinny mieć możliwość wyznaczenia miejsca na ognisko¹⁸ lub zastosowania tzw. OKN (obozowego kominka nienamiotowego)¹⁹ oraz mieć bliskość miejsca składowania drewna opałowego. Idealne miejsce obozowe powinno dawać możliwość rozpalenia tylu ognisk, ile drużyn na nim obozuje. Tradycyjne zwyczaje harcerskie nakazują palić małe, „indiańskie” ogniska. Ma to sens, jeśli wokół ognia siedzi kilkanaście osób, a nie jedna czy dwie setki. Zatem wyznaczenie odpowiednio zabezpieczonych miejsc ogniskowych, oddzielnie dla każdej drużyny, jest korzystne ze względu na możliwość realizacji programu drużyny, a także znacząco wpływa na ograniczenie ryzyka wymknięcia się ognia spod kontroli.
- Muszą mieć możliwość organizacji kuchni, w której harcerki i harcerze przygotowują posiłki dla całych drużyn lub dla poszczególnych zastępów. Ze względów wychowawczych preferowane są kuchnie typu polowego. Najczęściej jest to jeden wspólny, zbudowany specjalnie, mniej lub bardziej prowizoryczny piec. Czasem budowane są mniejsze paleniska dla poszczególnych zastępów. Możliwość zbudowania kuchni i paleniska w niej drewnem jest warunkiem koniecznym każdego miejsca obozowego.
- Powinny mieć dostęp do wody pitnej oraz użytkowej. Dotyczy to szczególnie obozowisk stałych. Jeśli w miejscu obozu nie ma przyłączy na miejscu lub teren

¹⁸ Trudno sobie wyobrazić wychowanie harcerskie bez możliwości spotykania się przy wieczornym ognisku. Ten zamykający każdy obozowy dzień stały punkt programu pełni bardzo istotną rolę w metodyce harcerskiej. Przede wszystkim spaja wspólnotę, tak niezbędną do tego, aby mogły zachodzić silne oddziaływania wzajemne. Tam też, w nieco magicznej atmosferze, która doskonale usposabia młodych ludzi do refleksji, dochodzi do podsumowania dnia, kiedy drużynowy ma szansę wskazać na ujawnione przez harcerzy zachowania warte wyróżnienia i naśladowania. Ogniska to też doskonała okazja do gawęd i śpiewania pieśni niosących ważne idee przesłania. Jest to też miejsce nadające się do ekspresji, prezentowania twórczości młodych ludzi i doskonałej, przepojonej serdecznym i kulturalnym humorem zabawy.

¹⁹ OKN – obozowy kominek nienamiotowy – forma paleniska stosowana na obozach zlokalizowanych w drzewostanach o klasie palności „A” lub podczas wysokiego zagrożenia pożarowego. Konstrukcja kominka pozwala uczestnikom na ogrzanie się oraz przygotowanie posiłku oraz rozpalenie „rytualnego ogniska”, ale jednocześnie chroni otoczenie przed niekontrolowanym rozprzestrzenianiem ognia. Wykorzystanie OKN oczywiście nie zwalnia użytkowników z zachowania ostrożności oraz zasad bezpieczeństwa pożarowego i zabezpieczenia narzędzi ochrony przeciwpożarowej w jego pobliżu. Całość konstrukcji wykonana jest ze stali. Palenisko umieszczone jest na wysokości przynajmniej 50 cm nad powierzchnią gruntu. Dolna część konstrukcji stanowi palenisko osłonięte kołnierzem wysokości kilkunastu cm. Górną część stanowi stożkowy daszek z otworem centralnym. Brzeg daszku wystaje kilkanaście cm poza obręb paleniska. Pomiędzy paleniskiem a daszkiem znajduje się kilkudziesięciocentymetrowa przerwa, w której płonie ognisko. Wokół i pod OKN wykonuje się rodzaj pasa PPOŻ w postaci okręgu pozbawionego substancji palnych lub łatwo zapalnych.

nie posiada studni głębinowych, jednym z rozwiązań może być zastosowanie rur typu PE ułożonych wprost na gruncie – najlepiej o długości nie większej niż 200 metrów. Zadaniem organizatora obozu jest uzgodnienie z j. o PGL LP możliwości ich technicznego poprowadzenia oraz z zarządcą lub właścicielem terenu sąsiadującego przyłączenia i kwestii związanych z rozliczaniem.

- Nie muszą mieć dostępu do elektryczności, kanalizacji i innej infrastruktury²⁰. Warunek ten ważny jest tylko dla obozowisk stałych typu bazy obozowe (ZHP). Czasami istnieje możliwość podłączenia się do ośrodków wypoczynkowych lub innych obiektów zlokalizowanych w pobliżu (dotyczy przyłączy prądu lub kanalizacji, ewentualnie zbiornika szczelnego). W umowie dzierżawy można zawrzeć zapisy o tym, że to dzierżawca obozowiska jest odpowiedzialny za uzgodnienie z okolicznymi zarządcami przyległych terenów możliwości technicznego poprowadzenia ewentualnych podłączeń do ww. mediów.
- Powinny mieć na swoim terenie umieszczony w ogólnodostępnym miejscu lub przed wejściem na teren obozowiska „Regulamin obozu”. Dotyczy to zarówno obozowisk stałych, jak i tymczasowych. W umowie można wskazać, kto jest odpowiedzialny za jego przygotowanie i treść.
- Ze względów bezpieczeństwa obozowiska powinny być lokalizowane na terenach z zasięgiem telefonii komórkowej (harcerze dwa razy dziennie muszą kontaktować się ze Strażą Pożarną celem złożenia meldunków). W przypadku braku zasięgu warto zidentyfikować takie miejsce w przestrzeni leśnej. Niekiedy mogą to być leśniczówki.

²⁰ Część organizacji (np. ZHR) ze względów wychowawczych woli organizować obozy w miejscach pozbawionych stałej infrastruktury (elektryczność, kanalizacja, budynki), gdyż zależy im na rozwijaniu zaradności harcerzy oraz na ściślejszym wtopieniu się w przyrodę.

- Mogą mieć możliwość udostępnienia harcerzom innych obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych, takich jak wiaty turystyczne. Zasady korzystania powinny być jednak wcześniej uzgodnione z zarządcą terenu (np. po wcześniejszym ustaleniu terminu).
- Powinny mieć możliwość zakupu drewna (np. tyczek, żerdzi) służących do budowy małej pionierki obozowej (szerzej w rozdziale nr 5).
- Mogą mieć możliwość udostępnienia gajówek lub schronów gospodarczych (o ile takie na danym terenie istnieją). Zasady udostępnienia powinny zostać uregulowane w umowie dzierżawy gruntu pod obóz harcerski.

8. Dwa rodzaje obozowisk harcerskich w lasach

Autor: Maciej Krzak, Wioletta Kacprzyk

Na terenach zarządzanych przez PGL LP mogą być ulokowane obozowiska harcerskie w dwóch formach: stałe lub tymczasowe. Zależą one od możliwości terenowych jednostki oraz zapotrzebowania na obozowiska w danym rejonie. Obozowiska te mogą mieć dwojaki charakter:

- **Stały** – teren jest dzierżawiony na podstawie wieloletnich umów. Tego rodzaju obozowiska są łatwiejsze z perspektywy ruchów harcerskich w organizacji obozów, gdyż oszczędzają czas i pracę, którą musiałyby włożyć w poszukiwanie lokalizacji, dokonywanie wielu uzgodnień, przygotowanie infrastruktury itd. Ponadto warunki i standard obozu są w miarę stałe, co jest bardzo ważne w przypadku wypoczynku zuchów, gdyż pozwala to na wcześniejsze wdrożenie ich w warunki obozowania.
- **Tymczasowy** – teren dzierżawiony jest na podstawie umów krótkoterminowych, wyłącznie na czas trwania obozu (np. 5 tygodni) i mogą być wyznaczane na dwa sposoby: systemowy lub indywidualny. Tego rodzaju obozowiska dają przede wszystkim możliwość pełnego urzeczywistnienia idei harcerskiego obozowania z uwzględnieniem specyfiki potrzeb różnych organizacji harcerskich np. wznoszenia obozu, budowy pionierskich struktur, czy realizacji idei „Leave no trace”, czyli niepozostawiania po sobie śladów.

Procedura wyznaczania miejsc przeznaczonych na obozowiska zarówno o charakterze stałym, jak i tymczasowym jest nieco inna, chociaż posiada niektóre elementy wspólne.

8.1. Stałe obozowiska harcerskie

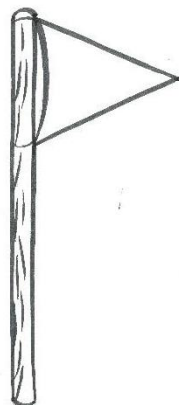
Obozowiska o charakterze stałym to obszary wydierżawiane na podstawie umów wieloletnich. Miejsca te mogą być wyznaczane na etapie tworzenia planu urządzenia lasu, co pozwala na opracowanie wskazówek gospodarczych dla danego obszaru (lub ich braku), jednak ze wskazaniem na turystyczny kierunek zagospodarowania. Obozowiska stałe mogą być tworzone także w trakcie realizacji planu. Jednak generuje to znaczne zmiany formalne oraz stosunkowo spory nakład pracy. Obozowiska stałe wyposażone są zwykle w elementy infrastruktury obozowej, która razem z terenem podlega wydierżawianiu. Przykładem takich elementów są np. sieć sanitarna, wodociągowa czy elektryczna, budynki, jak stołówka, kuchnia lub jadalnia, pomieszczenia gospodarcze.

Powinny one być wyznaczone w momencie opracowywania nowego Planu Urządzenia Lasu (PUL). Co do zasady posiadają lub mogą posiadać różnego rodzaju stałe naniesienia np. budynki, media itd.

Formalnie właścicielem całości terenu i infrastruktury jest właściwa j.o. LP natomiast organizacja harcerska zawsze będzie dzierżawcą. **Potencjalnym dzierżawcą może być komenda hufca, komenda chorągwi lub drużyna reprezentowana przez konkretne osoby**, pod warunkiem posługiwania się przez nie odpowiednim pełnomocnictwem udzielonym przez władze zwierzchnie zgodnie z obowiązującymi zapisami ich statutu. Na organizacji wydierżawiającej teren spoczywają obowiązki wynikające z obciążeń publiczno-prawnych, m.in. podatki, opłaty i koszty związane z utrzymaniem całości obozowiska oraz czynsz dzierżawny.

Przed rozpoczęciem formalnej procedury tworzenia stałego obozowiska harcerskiego organizacje harcerskie muszą najpierw wyrazić wolę współpracy oraz zadeklarować chęć korzystania z uzgodnionego miejsca na podstawie umowy dzierżawy. Takie ustalenia powinny zostać inicjowane przez komendę chorągwi lub jej odpowiednik w zależności od organizacji, a partnerem i jednocześnie wsparciem dla obydwu stron (organizacji harcerskiej i nadleśnictwa) powinna być terenowo właściwa regionalna dyrekcja Lasów Państwowych. Taka kolejność działań wydaje się najwłaściwsza z uwagi na liczne procedury, jakie należy przeprowadzić względem wytypowanego miejsca, m.in.:

- weryfikacja i ewentualna zmiana w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP),
- **zmiana rodzaju powierzchni** w PUL umożliwiającej organizację obozu,
- zgoda dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych (RDLP) na zmianę użytkowania gruntu,
- uzyskanie wszelkich niezbędnych pozwoleń na doprowadzenie sieci elektrycznej, wodociągowej, kanalizacyjnej oraz pozwoleń wodnych i budowlanych.

Należy jednocześnie pamiętać, że jeżeli planowane jest utworzenie obozowiska na gruncie rolnym, to organem właściwym do zmiany klasyfikacji gruntu jest starostwo powiatowe.

Etapy tworzenia obozowiska o charakterze stałym

Po spełnieniu ww. aspektów formalnych można przystąpić do tworzenia obozowiska. Wśród wielu czynności podczas wyznaczania obozowiska stałego można wyróżnić etapy, które stanowią tzw. kamienie milowe w całej procedurze:

- zainicjowanie procesu tworzenia obozowiska przez jednostkę organizacji harcerskiej;
- wspólny (nadleśnictwa i organizacji harcerskiej) wybór potencjalnej lokalizacji miejsca na stałe obozowisko;
- ustalenie przez zainteresowaną organizację harcerską, przy współudziale danej j.o LP warunków szeroko rozumianego bezpieczeństwa (Policja, Państwowa Straż Pożarna, Sanepid);
- ustalenie przez daną j.o. LP, czy teren potencjalnego obozowiska znajduje się na obszarach chronionych. Jeżeli tak, to zainteresowana organizacja harcerska powinna wystąpić do właściwej regionalnej dystrykcji ochrony środowiska z prośbą o przeprowadzenie konsultacji i wydanie opinii na temat konieczności oceny wpływu na środowisko;
- zawarcie porozumienia o współpracy między j.o. LP a organizacją harcerską;
- weryfikacja zapisów w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego i ewentualna zmiana przeznaczenia gruntu. W takim przypadku będzie konieczna uchwała rady gminy;
- ujęcie w planach j.o. LP procesu inwestycyjnego utworzenia obozowiska o charakterze stałym (roczne i wieloletnie);
- przeprowadzenie procesu inwestycyjnego przez jednostkę organizacyjną LP, formalne odbiory wybudowanych obiektów i infrastruktury oraz zmiana w ewidencji powszechnej gruntów;
- zawarcie umowy dzierżawy pomiędzy j.o. LP a j.o. organizacji harcerskiej.

Organizując obozowisko o charakterze stałym na terenach leśnych zarządzanych przez PGL LP, warto pamiętać o dwóch kwestiach natury ogólnej:

- Obozowisko nie musi zostać oddane w dzierżawę z „pełnym wyposażeniem”. Z uwagi na koszty- i czasochłonność organizacji i dozbrojenia terenu całość prac często jest podzielona na etapy. Warto rozważyć stopniowe rozszerzanie zakresu podpisanej umowy co roku lub zawieranie nowych umów na poszczególne elementy. Rozszerzenia lub nowe umowy nie mogą jednak być dłuższe niż umowa główna zawarta na samym początku tworzenia obozowiska.
- Z uwagi na długoterminowy charakter korzystania z gruntu i infrastruktury, wskazane jest zorganizowanie przetargu na dzierżawę w formie przetargu ograniczonego do organizacji harcerskich (zarówno tych objętych patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, jak i innych organizacji posiadających w swoim statucie zapisy o prowadzeniu zajęć w oparciu o metodę harcerską²¹).

8.2. Tymczasowe obozowiska harcerskie

Obozowiska o charakterze tymczasowym to obszary wydzierżawiane na podstawie umów krótkookresowych²², zazwyczaj na czas trwania biwaku, np. 5 tygodni. Tereny te funkcjonują jako obozowiska harcerskie przez stosunkowo krótki okres i raczej epizodycznie w skali całego roku.

Takie obozowiska powinny być wyznaczane w zależności od potrzeb organizacji harcerskich oraz możliwości jednostki. Obozowiska te nie zmieniają jednak charakteru użytkowania powierzchni, np. nie są konieczne zmiany w MPZP czy ewidencji powszechnej gruntów. Teren pod obozowiska tymczasowe powinien być wyznaczany przez j.o. PGL LP na minimum rok, a maksimum na trzy lata, a po tym czasie zmieniony.

Obozowiska tymczasowe co do zasady są pozbawione infrastruktury technicznej (sieci), jak i funkcjonalnej (budynków). Mogą się tam natomiast znajdować obiekty rekreacyjno-wypoczynkowe czy urządzenia obsługi ruchu turystycznego. W ciągu roku oprócz harcerzy dostępne są one także dla reszty społeczeństwa.

Tymczasowe obozowiska harcerskie mogą mieć dwojaki charakter: systemowy lub indywidualny czy jednorazowy. Co do zasady obozowiska tymczasowe powinny mieć charakter systemowy – ich lokalizacja powinna być określona przez kierownika j.o. PGL LP na okres np. jednego roku. Jedynie w uzasadnionych sytuacjach dopuszcza się wyznaczanie terenu pod obóz, poza tym obszarem obozowiska tymczasowego-systemowego, na indywidualny wniosek zainteresowanej organizacji harcerskiej²³.

²¹ Organizacja harcerska powinna cechować się między innymi celami statutowymi określającymi wychowanie dzieci i młodzieży oraz doświadczeniem w organizacji form wypoczynku z wykorzystaniem stałych obozowisk harcerskich.

²² Dłuższy okres niż 6 miesięcy nie jest zalecany, gdyż technicznie każdy obszar podlega planowanym zabiegom pielęgnacyjnym, które powinny być realizowane zgodnie z Planem Urządzania Lasu. Ponadto w wyniku użytkowania zmienia się stan lasu, a zatem i poziom bezpieczeństwa w jego obrębie. Zasadniczym wyzwaniem za j.o. PGL LP planowanego do udostępnienia terenu będzie odpowiednia organizacja kalendarza prac leśnych.

²³ Obozowiska tymczasowe i o charakterze jednorazowym mają swoją zasadność np. w sytuacji, gdy j.o. LP nie zgłosiła faktu posiadania miejsca systemowego, a jednak organizacja harcerska zgłosiła się do niej w celu wydzierżawienia gruntu i organizacji obozowiska. Należy jednak pamiętać, że utworzenie obozowiska tymczasowego-jednorazowego będzie wiązać się ze sporym nakładem czasu i pracy pracowników j.o. PGL LP.

Wyznaczenie obozowisk tymczasowych powinno rozpocząć się od wytypowania powierzchni, które nadają się do wydzierżawienia pod kątem organizacji obozowisk harcerskich. Dotyczy to głównie jednostek, które jeszcze nigdy nie udostępniały swoich terenów harcerzom.

Etapy tworzenia obozowiska o charakterze tymczasowym

Tworząc obozowiska tymczasowe, warto pamiętać o kilku aspektach, które pozwolą na sprawne ich funkcjonowanie. Są to:

- **Zapoznanie się z potrzebami i preferencjami organizacji harcerskich** oraz wskazówkami praktycznymi zebranymi w niniejszej publikacji (rozdział 7). Efektem końcowym prac powinien być wybór kilku potencjalnych lokalizacji. Podczas rozmów na ten temat organizacja harcerska powinna być reprezentowana przede wszystkim przez osobę odpowiedzialną za organizację wypoczynku (Organizator) lub inne osoby, które są decyzyjne w kwestii „lokalizacji obozu”, tj. usytuowania elementów architektury obozowej, kwestii zaopatrzenia oraz bezpieczeństwa uczestników.
- Po wstępnym wytypowaniu potencjalnych miejsc zaleca się zorganizowanie przez nadleśnictwo **spotkania lustracyjnego**. Jego celem jest weryfikacja zaproponowanych lokalizacji lub/i podjęcie decyzji o wyborze tych, które będą najwłaściwsze pod kątem przepisów bezpieczeństwa. W spotkaniu tym powinni wziąć udział:
 - Z ramienia nadleśnictwa w spotkaniu lustracyjnym mogą wziąć udział lokalny leśniczy, pracownik biura posiadający w swoim zakresie obowiązków zagadnienia z turystyki, inżynier nadzoru oraz ewentualnie przedstawiciel Straży Leśnej.
 - Z ramienia innych instytucji: przedstawiciele powiatowej komendy Państwowej Straży Pożarnej, komendy Policji, Powiatowego Inspektoratu Sanitarnego (Sanepidu)²⁴.

Wskazane jest, aby taką lustrację zorganizowało nadleśnictwo, wskazując konkretny termin, aby ww. instytucje mogły wziąć w niej udział **jednocześnie**. Pozwoli to na nawiązanie kontaktów, ale przede wszystkim spójne określenie wymagań dotyczących terenu, stawianych przez poszczególne instytucje. Wspólna lustracja danego terenu pozwoli wszystkim instytucjom na dokładne zapoznanie się z jego specyfiką.

W przypadku obozowisk tymczasowych o charakterze jednorazowym obecność przedstawicieli służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo nie jest konieczna, ponieważ w tym przypadku obowiązek uzyskania stosownych opinii będzie spoczywał na organizatorze.

- W przypadku terenu przeznaczonego na dzierżawę dla organizacji harcerskich w granicach obszarów objętych ochroną, w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody, sugeruje się przeprowadzenie także **konsultacji z właściwym terenowo oddziałem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ)** w celu wydania przez nich „opinii” o braku przeciwwskazań do organizacji

²⁴ Kluczowe jest wówczas wstępne omówienie: drogi ewakuacji; miejsca ewakuacyjnego tymczasowej zbiórki; ustalenie miejsca ewakuacyjnego, gdzie zostaną przewiezieni harcerze w razie wystąpienia niebezpieczeństwa; sposobu oznakowania tych miejsc np. poprzez taśmy odblaskowe; usytuowanie tablic kierunkowych oraz informacyjnych.

obozowiska. Jednak ten element w dużej mierze warunkowany jest przez podejście poszczególnych RDOŚ, a każdy przypadek jest przez nie rozpatrywany indywidualnie.

- Kolejnym etapem powinna być **formalna akceptacja terenu/ów obozowisk przez nadleśniczego**. Ma ona na celu dopełnienie wszelkich wymogów formalnych i uwzględnienie ewentualnych uwag.
- Gdy zostaną już wybrane i ustalone tereny tymczasowych obozowisk harcerskich, należy **zwrócić się do dyrektora właściwej RDLP** o wyrażenie zgody na wydzierżawianie powierzchni obozowisk. Wniosek powinien być zgodny z ustawą o lasach i przesłany za pośrednictwem systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD), jako pismo przewodnie oraz/lub załączniki (szczególnie wzór umowy i szkic terenu) oraz/lub wprowadzane poprzez „SILPWeb” w module Infrastruktura (w zależności od przyjętych procedur w danej RDLP).

Dobłą praktyką jest, aby w momencie wstępnej akceptacji o dzierżawę miejsca obozowego, nadleśnictwo przesłało do wnioskodawcy następujące materiały:

- spis wszystkich dokumentów, jakich nadleśnictwo wymaga do zawarcia umowy dzierżawy,
- wzór umowy dzierżawy,
- regulamin obozowiska (dokument opcjonalny, w zależności od wymagań j.o. PGL LP),
- wzór protokołu zdawczo-odbiorczego terenu²⁵ wraz z załącznikiem mapowym, na którym wskazany jest obszar obozowiska, jego otoczenie, rekomendowane drogi oraz najbliższe miejscowości,
- wzór oświadczenia o odpowiedzialności za uczestników obozu (dokument opcjonalny. Zapisy dokumentu mogą być zawarte w treści umowy),
- cennik drewna opałowego i konstrukcyjnego do budowy małej pionierki obozowej (o ile nadleśnictwo dysponuje takimi sortymentami). Należy zatem pamiętać, aby poinformować organizację harcerską chcącą wydzierżawić powierzchnię pod obóz harcerski, że cennik zakupu drewna ulega aktualizacji,
- cennik usług dodatkowych świadczonych przed, w trakcie i po zakończonym obozie (dokument opcjonalny, jeżeli jednostka oferuje takie usługi samodzielnie lub np. w przypadku zawartych umów z podmiotami zewnętrznymi).

²⁵ Protokół zaleca się podpisać bezpośrednio na gruncie po przyjeździe „kwaterki rozwijającej” w tym organizatora wypoczynku. Wtedy jest jeszcze czas na ewentualne zmiany i ustalenia.

9. Obozy harcerskie – aspekt formalny

Autor: Maciej Krzak

9.1. Zadania jednostek organizacyjnych PGL LP

W chwili uregulowania wszystkich kwestii związanych z rezerwacją terenu oraz uzyskania zgody obydwu stron do zawarcia umowy, nadleśnictwo (jeżeli jeszcze tego nie uczyniło), powinno wystąpić do właściwej RDLP o wyrażenie zgody na wydzierżawienie terenu organizacji harcerskiej. Procedury na uzyskanie formalnej zgody obowiązujące w poszczególnych RDLP mogą być różne. Opierając się jednak na obowiązujących aktach prawnych, każdy wniosek musi zawierać przede wszystkim informacje dotyczące:

- okresu planowanego wydzierżawienia,
- syntetycznego opisu terenu, jaki będzie wydzierżawiany,
- podmiotu/osoby odpowiedzialnej za ponoszenie obciążeń publiczno-prawnych (zaleca się, aby kwestie z tym związane zostały uwzględnione w stawce czynszu).

Po uzyskaniu zgody Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych j.o. PGL LP technicznie można przystąpić do dopełnienia formalności zmierzających do zawarcia umowy dzierżawy. Podpisanie umowy powinno nastąpić pomiędzy kierownikiem j.o. PGL LP a komendantem obozu ewentualnie osobą wskazaną przez jednostkę wyższego szczebla na organizatora wypoczynku (kwestia wyznaczenia organizatora musi być

jasno zaznaczona w dostarczonych dokumentach i wskazywać na konkretną osobę). Na tym etapie wskazane jest także, aby:

- Precyzyjnie określić koordynatorów zarówno ze strony komendy obozu, jak i ze strony j.o. PGL LP (najczęściej lokalnego leśniczego lub osobę odpowiedzialną za sprawy turystyki w nadleśnictwie).
- Organizator wypoczynku określił przybliżoną ilość i rodzaj sortymentów drzewnych koniecznych do organizacji obozu (opał, drewno konstrukcyjne).
- Nadleśnictwo ustaliło warunki opłaty za korzystanie z terenu i ewentualnie udostępnionych dróg. Właściwą formą rozliczenia do umowy dzierżawy jest faktura. Należy zwrócić uwagę na konieczność określenia terminu jej wystawienia oraz uwzględnić harmonogram działania organizacji harcerskich. Na przykład organizacja obozu w ramach akcji HAL pod względem formalnym przeprowadzana jest na wiosnę, natomiast technicznie obóz organizowany jest latem. Trzeba mieć na uwadze, że w tym czasie może wydarzyć się wiele rzeczy, które mają wpływ na możliwość organizacji obozu (uzyskanie zgód formalnych, warunki pogodowe). Właściwym terminem wystawienia faktury jest okres ok. 3-4 tygodni przed faktycznym rozpoczęciem obozu. Termin płatności wskazany na fakturze można określić na ok. 1-2 tygodni przed rozpoczęciem obozu.
- Przygotować ewentualne dodatkowe załączniki do umowy ponad wymienione w rozdziale 8.2. dotyczące tymczasowych obozowisk harcerskich np.:
 - Zgodę kierownika j.o. PGL LP na rozpalanie ognia – jeżeli nie zawarto tych zapisów w umowie, a jest ona wymagana przez właściwą jednostkę PSP.
 - Szkic organizacji obozowiska na wydzierżawionym terenie.
 - Oświadczenie organizatora wypoczynku o zgłoszeniu wypoczynku dzieci i młodzieży do kuratorium oświaty. Następstwem zgłoszenia do Kuratorium Oświaty jest rejestracja w systemach rządowych, co umożliwia weryfikację dopełnienia formalności przez Organizatora.
 - Inne, np. dodatkowe dokumenty przesłane przez organizatora obozu harcerskiego, jak np. wzór oświadczenia opiekuna grupy o odpowiedzialności za uczestników grupy czy obozu.

Dodatkową czynnością leżącą w gestii nadleśnictw jest przesłanie pisemnego powiadomienia do lokalnie działających kół łowieckich, informującego o udostępnieniu terenu oraz terminie organizacji obozowiska harcerskiego. Podobną informację można także przesłać do lokalnego urzędu np. gminy. Takie postępowanie ma dwojakie znaczenie:

- dbanie o bezpieczeństwo uczestników obozu,
- koła łowieckie, dysponując szczegółową informacją, będą w stanie z odpowiednim wyprzedzeniem zaplanować prace gospodarcze oraz pozyskanie zwierzyny w rejonie obozowiska.

Warto również zauważyć, że j.o. PGL LP, udostępniając lasy harcerzom, mogą skorzystać z ich wsparcia przy okazji podejmowanych różnego rodzaju inicjatyw. Jednym z założeń programowych harcerstwa jest niesienie pomocy. Podczas spotkań z harcerzami wielokrotnie pojawia się temat odbycia służby na rzecz lokalnych społeczności czy organizacji. Harcerze są często bardzo dobrze merytorycznie i praktycznie przygotowani do prowadzenia działań społecznych. Gminy, ich jednostki podległe oraz lokalne społeczności mogą w związku z tym wesprzeć swoje działania poprzez harcerski wolontariat, co przyniesie obopólną korzyść.

9.2. Zadania organizatorów obozów harcerskich

Formalna organizacja obozu harcerskiego wymaga od jego organizatora dostarczenia do j.o. PGL LP, na terenie której planowane jest jego utworzenie, dokumentów zarówno przed, jak również po podpisaniu umowy, ale przed obustronnym podpisaniem protokołu zdawczo-odbiorczego terenu.

Przed podpisaniem umowy

Organizatorzy obozów harcerskich przed zawarciem umowy dzierżawy z j.o. PGL LP powinni dostarczyć kilka kluczowych dokumentów, co usprawni współpracę i ułatwi właściwe przygotowanie samej umowy. Wśród dokumentów tych należy wymienić przede wszystkim:

- Statut organizacji lub inny dokument, w którym opisane są zasady „reprezentacji” (w zależności od organizacji reprezentacja do zawierania umów może być jedno lub dwuosobowa).
- Wypis z Krajowego Rejestru Sądowego (KRS) Stowarzyszeń, w którym wskazane są osoby uprawnione do wydawania pełnomocnictw i do zawierania umów w imieniu organizacji.
- Pełnomocnictwo wystawione dla osoby, która będzie reprezentowała daną organizację przy zawarciu umowy, a jeżeli statut organizacji na to wskazuje to również kopie pełnomocnictw od osób wyższych szczebli aż do osoby widniejącej w aktualnym KRS.

Powyższe dokumenty, w ramach dobrej praktyki, mogą zostać dostarczone w wersji elektronicznej opatrzonej podpisem kwalifikowanym lub profilem zaufanym, jednak szczegółowe wymagania powinny zostać określone przez daną j.o. PGL LP.

Po podpisaniu umowy

Po zawarciu umowy dzierżawca, czyli organizator obozu harcerskiego, powinien dostarczyć do j.o. PGL LP dokumenty, które zobligowany jest uzyskać jeszcze przed rozpoczęciem obozu. Dokumenty te powinny znajdować się w j.o. PGL LP najpóźniej w chwili podpisania protokołu zdawczo-odbiorczego przekazania terenu w przypadku umów krótkookresowych lub jednorocznych. Wśród wymaganych dokumentów powinny znaleźć się m.in.:

- kopia umowy na wywóz odpadów,
- kopia umowy na wywóz nieczystości sanitarnych,
- kopia ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej,
- kopia uzgodnień z powiatową komendą Straży Pożarnej (w zakresie spełnienia przez teren wymagań ochrony przeciwpożarowej w odniesieniu do używania ognia i kuchni polowych, planu ewakuacji, zaopatrzenia w wodę, transportu prowiantu i poszkodowanych, lokalizacji sanitariatów, tymczasowego miejsca rozpalania ognisk oraz miejsc ewakuacji w wyniku nagłych zdarzeń),
- kopia zgłoszenia do regionalnego centrum zarządzania kryzysowego o planach utworzeniu obozu harcerskiego w danym miejscu (działanie to jest

kluczowe z perspektywy obowiązków wynikających z zarządzania kryzysowego, w tym dotyczącego obowiązku zapewnienia bezpiecznego schronienia i pobytu po ewakuacji),

- kopia uzgodnień z innymi instytucjami np. Policją, Sanepidem, Wodami Polskimi (w przypadku organizacji kąpieliska),
- kopia umowy na zapewnienie schronienia w budynku podczas ewakuacji.

10. Obozy harcerskie – aspekt techniczny

Autor: Maciej Krzak

Organizacja obozu harcerskiego wymaga technicznego przekazania terenu, zarówno przed, jak również po zakończeniu konkretnego obozu lub obozów zorganizowanych w trakcie HAL lub HAZ. W przypadku umów wieloletnich strony umowy samodzielnie powinny określić, kiedy takie przekazania będą miały miejsce (czy jednorazowo na początku i końcu umowy, czy też częściej).

Przed rozpoczęciem obozu

Po obustronnym podpisaniu umowy dzierżawy, ale przed technicznym rozpoczęciem obozu harcerskiego, następuje techniczne przekazanie terenu przez jednostkę organizacyjną PGL LP dzierżawcy. Zanim ono jednak nastąpi, musi mieć miejsce **lustracja terenu** w obecności przedstawicieli obydwu stron.

Podczas lustracji należy okazać dzierżawcy granicę udostępnionego terenu, o ile nie są one dobrze widoczne i oczywiste. Trwałe znakowanie granicy, np. farbą, nie powinno być stosowane przez j.o. PGL LP. Granice, a konkretnie ich charakterystyczne punkty czy załamania, można wyznaczyć w inny, mniej rzucający się w oczy sposób, np. palikami lub tyczkami. Należy mieć jednak świadomość, że:

- Po pierwsze harcerze często posiadają doskonałą wiedzę z terenoznawstwa i orientacji w terenie.

- Po drugie – o ile obóz będzie zlokalizowany w ustalonych granicach, to przebywanie harcerzy, organizacja zajęć, gier czy zabaw będzie mieć miejsce na znacznie rozleglejszym terenie niż mówi o tym umowa dzierżawy.

Poza wskazaniem granic dzierżawionego obozowiska ważne jest również **okazanie organizatorowi obozu miejsc szczególnie cennych i objętych szczególną ochroną**, a znajdujących się w niedalekiej odległości. Należą do nich np. źródła, skarpy, mrowiska, kępy starodrzewu, drzewa pomnikowe, drzewa dziuplaste itp. Takie miejsca lub obiekty mogą być elementem programu zajęć, w których harcerze będą uczestniczyć.

Po zakończeniu lustracji i omówieniu wszelkich kwestii dotyczących udostępnienia terenu może nastąpić obustronnie podpisanie protokołu zdawczo-odbiorczego (proponycja wzoru protokołu stanowi załącznik nr 16.4 niniejszego opracowania). Podczas podpisywania protokołu zdawczo-odbiorczego ważną sprawą jest właściwa reprezentacja, tj.:

- Stronę PGL LP powinien reprezentować:
 - właściwy terytorialnie leśniczy (wynika to z faktu, iż to w jego zakresie leży bezpośredni nadzór nad terenem leśnictwa, gdzie zlokalizowane jest obozowisko);
 - i/lub inna osoba wskazana przez kierownika j.o. PGL LP. Osoba ta powinna posiadać odpowiednie uprawnienia lub pełnomocnictwo.
- Stronę organizacji harcerskiej powinien reprezentować organizator wypoczynku oraz w zależności od zapisów statutu, druga upoważniona osoba.

W trakcie obozu

W trakcie trwania obozu leśnicy i harcerze powinni ze sobą współpracować, wzajemnie wymieniając się informacjami. Przedstawiciele nadleśnictwa powinni tak dobrać częstotliwość wizyt na terenie obozu, aby nie tworzyć wrażenia braku zaufania czy stałej obserwacji.

Do obowiązków organizatora obozu – komendanta obozu należy m.in. zgłaszanie do punktu alarmowo-dyspozycyjnego w nadleśnictwie (PAD) planowanej godziny rozpalenia ognia z wyznaczonym przez nadleśniczego miejscu.

Dobłą praktyką jest prowadzenie na obozie zajęć edukacyjnych oraz uczestnictwo w życiu obozowym. Najlepiej, jeśli leśnicy włączają się w zajęcia, jakie są przewidziane na obozie. Jest to doskonała okazja do prowadzenia zajęć edukacyjnych oraz przedstawienia pracy leśnika. Jednocześnie jest to także dobry czas na przekazanie informacji o specyfice przyrodniczej, ochronnej i innej okolic obozu.

Organizator obozu nie tylko musi zorganizować zajęcia dla obozowiczów, ale także zagwarantować im bezpieczeństwo. Dlatego do dobrych praktyk należy zaliczyć omawiane wcześniej formy powiadamiania o organizowanych większych (liczniejszych) wyjściach w tereny leśne, rozpalaniu ogniska w porze wieczornej, ale także o wszelkich zagrożeniach, jakie harcerze będą w stanie zidentyfikować w terenie, jak np. (zlokalizowane przedmioty niebezpieczne i wybuchowe, oberwania skarp rzek, nowopowstałe osuwiska czy rozpadliny, przewrócone na drogi drzewa). Kontakt z j.o. PGL LP powinien także być nawiązywany w przypadku wydarzeń, które swoim charakterem będą odbiegały od normalnego funkcjonowania obozu. Można tu wskazać np. akcję odwiedzin na obozie, kiedy może pojawić się wzmożony ruch na drogach oraz potrzeba zaparkowania dużej liczby samochodów należących do rodziców/opiekunów

dzieci i młodzieży uczestniczącej w obozie, czy też dni, w których będą wywożone nieczystości.

Po zakończonym obozie

W chwili opuszczenia przez harcerzy terenu obozowiska i przywrócenia go do stanu bliskiego pierwotnemu – zastanego, tj. będzie uprzątnięty ze wszystkich elementów powstałych przed i w trakcie obozu harcerskiego ponownie następuje techniczne przekazanie terenu dzierżawy. Tym razem zdającym jest dzierżawca a nadleśnictwo jest odbierającym. Podczas zwrotu dzierżawionego terenu leśnego muszą powtórzyć się czynności opisane powyżej, czyli szczegółowa lustracja terenowa. Podczas niej należy sprawdzić stan terenu i zaewidencjonować ewentualne uszkodzenia lub dopełnione czynności porządkowe.

CZĘŚĆ III – PERSPEKTYWA INNYCH INSTYTUCJI PUBLICZNYCH

11. Państwowa Straż Pożarna – wytyczne z perspektywy ochrony przeciwpożarowej

Autor: Mikołaj Pawełczyk

11.1. Szczegółowe podstawy prawne

Najważniejsze akty prawne determinujące zasady organizacji ochrony przeciwpożarowej podczas wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozów harcerskich w lasach to:

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230);
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie wypoczynku dzieci i młodzieży (Dz. U. poz. 452);
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 275);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. z 2023 poz. 822).

Równolegle do ww. aktów prawnych, przy organizacji ochrony przeciwpożarowej podczas wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozów harcerskich w lasach, zasadnym jest uwzględnienie, następujących opracowań:

- Protokół uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami z dnia 19 czerwca 2019 r. podpisany pomiędzy: Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej, Komendantem Głównym Policji i Dyrektorem Generalnym Lasów Państwowych, a organizacjami harcerskimi (...) – załącznik nr 16.1.
- Wytycznych w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla harcerskich obozów namiotowych, opracowanych w czerwcu 2018 r. przez Biuro Rozpoznawania Zagrożeń Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej – załącznik nr 16.10.

W drodze komentarza do przedstawionego powyżej elementarnego wykazu aktów prawnych oraz innych opracowań, istotnych z punktu widzenia określenia zasad organizacji ochrony przeciwpożarowej podczas wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozów harcerskich w lasach, należy nadmienić, że:

- zgodnie z art. 92c ust. 2 pkt. 1 ustawy o systemie oświaty organizator wypoczynku dzieci i młodzieży²⁶ ma obowiązek zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki wypoczynku, w szczególności zorganizować wypoczynek w obiekcie lub na terenie spełniającym **wymagania ochrony przeciwpożarowej**, określone w przepisach o ochronie przeciwpożarowej;
- zgodnie z art. 92d ust. 3 ustawy o systemie oświaty organizator wypoczynku kieruje, do właściwego **kuratora** oświaty, zgłoszenie wypoczynku; stosownie do postanowień § 2 ust. 5 pkt. 3b rozporządzenia w sprawie wypoczynku dzieci i młodzieży, do zgłoszenia wypoczynku organizowanego bez stałej infrastruktury komunalnej, w szczególności wypoczynku w formie biwaku (obozu pod namiotami), organizator jest zobowiązany dołączyć **kopię opinii właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej** potwierdzającą spełnianie przez teren wymagań ochrony przeciwpożarowej²⁷;
- art. 4 ust. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej nakłada na właściciela budynku, obiektu budowlanego lub terenu określony **zakres obowiązków w obszarze organizacji ochrony przeciwpożarowej**. W odniesieniu do wydzielonych części lasu (terenu), przeznaczonych na cele wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozów harcerskich, obowiązki te będą dotyczyły w szczególności:
 - zapewnienia bezpieczeństwa i możliwość ewakuacji osobom przebywającym na wydzielonym na cele obozu terenie;
 - przygotowania terenu do prowadzenia akcji ratowniczej;
 - zapoznania uczestników obozu z przepisami przeciwpożarowymi;
 - ustalenia sposobów postępowania na wypadek powstania pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia.

²⁶ Osoba lub podmiot wymienione w art. 92c ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230).

²⁷ Art. 92c ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty stanowi, że „*opinia potwierdzająca spełnianie przez obiekt lub teren wymagań ochrony przeciwpożarowej, o których mowa w ust. 2 pkt 1, wydana przez właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej, jest ważna przez okres 3 lat od dnia jej wydania, jeżeli warunki ochrony przeciwpożarowej obiektu lub terenu nie uległy zmianie*”; w przypadku terenów bez stałej infrastruktury, przeznaczonych na cele biwaków (obozów pod namiotami), trzyletni okres ważności opinii, co do zasady, nie powinien być brany pod uwagę (rekomendacja autora).

W przypadku obozów harcerskich w lasach organizator nie jest właścicielem terenu, na którym odbywa się wypoczynek. W tym kontekście niezwykle ważne są postanowienia art. 4 ust. 1a ustawy o ochronie przeciwpożarowej. Przywołany paragraf stanowi, że „odpowiedzialność za realizację obowiązków z zakresu ochrony przeciwpożarowej, o których mowa w ust. 1, stosownie do obowiązków i zadań powierzonych w odniesieniu do budynku, obiektu budowlanego lub terenu, **przejmuje – w całości lub w części – ich zarządca lub użytkownik, na podstawie zawartej umowy cywilnoprawnej ustanawiającej zarząd lub użytkowanie**. W przypadku gdy umowa taka nie została zawarta, odpowiedzialność za realizację obowiązków z zakresu ochrony przeciwpożarowej spoczywa na faktycznie władającym budynkiem, obiektem budowlanym lub terenem”.

- Rozporządzenie w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów to przede wszystkim zbiór przepisów przeciwpożarowych, odnoszący się do obiektów i terenów, w tym lasów. W rozporządzeniu tym określono m.in. katalog czynności zabronionych, zbiór obowiązków spoczywających na właścicielach obiektów i terenów. **Jeden rozdział poświęcono ściśle tematyce zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów.**
- Przytoczony jako załącznik nr 16.1. Protokół uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami systematyzuje zakres obowiązków zarówno po stronie organizatora wypoczynku, jak i po stronie Państwowej Straży Pożarnej, Policji oraz Lasów Państwowych. Warty podkreślenia jest, że w opracowaniu tym działania przypisane organizatorowi wypoczynku oraz poszczególnym służbom i LP podzielono na dwie kategorie – **okres przygotowawczy i okres trwania wypoczynku**. Należy również nadmienić, iż duży nacisk położono na kwestie:
 - zapewnienia efektywnego kontaktu ze służbami,
 - powiadamiania (zbierania informacji) o zagrożeniu,

- organizacji ewakuacji uczestników obozu.
- Jednym z kryteriów wdrożeniowych Protokołu uzgodnień (...), jest dystrybucja ustaleń w jednostkach organizacyjnych PGL LP (ścieżka przekazu: Dyrekcja Generalna LP > dyrekcje regionalne > nadleśnictwa);
- Wytyczne Komendy Głównej PSP w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla harcerskich obozów namiotowych (patrz załącznik nr 16.10.) to nie przepisy prawa. Nie mają też statusu dokumentu wdrożonego do obligatoryjnego stosowania. Stanowią one zbiór zasad, wiedzy oraz dobrych praktyk zalecanych do stosowania w celu organizacji ochrony przeciwpożarowej harcerskich obozów namiotowych.

Podsumowując omówione powyżej uregulowania prawne oraz inne opracowania, należy wskazać, że:

- Możliwość realizacji wypoczynku na danym terenie poprzedzona jest procesem kontrolnym i opiniotwórczym Państwowej Straży Pożarnej. Teren, który nie spełnia wymagań ochrony przeciwpożarowej, co do zasady, nie powinien być dopuszczony, jako miejsce wypoczynku dzieci i młodzieży.
- Właściciel i zarządca lasu powinien zapewnić przede wszystkim organizację ochrony przeciwpożarowej lasu w ujęciu całościowym, ale skorelowanym z podstawowym przeznaczeniem i sposobem użytkowania tego terenu²⁸; z kolei organizator wypoczynku powinien skupić się na zapewnieniu organizacji ochrony przeciwpożarowej danego terenu – określonej części lasu przeznaczonego na cele wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozu harcerskiego, w sposób adekwatny do planowanego sposobu wykorzystania tego terenu. **Najbardziej transparentną formą rozdziału kompetencji i obowiązków w ramach organizacji ochrony przeciwpożarowej pomiędzy zarządcą lasu**

²⁸ Uwzględniając także odrębne przepisy i opracowania niewymienione w przedmiotowym podręczniku, w szczególności: przepisy w sprawie przeciwpożarowego zabezpieczenia lasów, ustalenia obowiązującego planu urządzania lasu lub uproszczonego planu urządzania lasu, postanowienia instrukcji ochrony przeciwpożarowej lasów.

a organizatorem wypoczynku jest stosowna umowa cywilno-prawna. W ramach takowej umowy zasadne jest jednoznaczne zdefiniowanie nie tylko obowiązków cedowanych na organizatora, ale także czynności zabronionych, jak również możliwości wizytacji obozu harcerskiego podczas trwania wypoczynku (weryfikacja stosowania się do ustaleń umowy, możliwość realizacji edukacji leśnej).

- Przy organizacji ochrony przeciwpożarowej lasu lub jego części, wyznaczonego na miejsce wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozu harcerskiego, należy uwzględniać ustalenia: Protokołu uzgodnień (...) oraz Wytycznych Komendy Głównej (...), w możliwie wysokim stopniu, a przy tym proporcjonalnie do posiadanych kompetencji i obowiązków.

Należy podkreślić, iż scharakteryzowany stan prawny, dotyczący sfery kontrolno-nadzorczej, wynikający z ustawy o systemie oświaty, ma zastosowanie względem dzieci i młodzieży uczęszczającej do placówek oświatowych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. **Organizacja obozów harcerskiego przez stowarzyszenia zagraniczne, dla dzieci i młodzieży z zagranicy, może wymagać odmiennego podejścia** (np. niewymagane zgłoszenie wypoczynku, w tym brak konieczności uzyskania opinii od organu Państwowej Straży Pożarnej).

11.2. Etap planowania obozu – wytyczne dla udostępniającego teren z perspektywy przepisów PPOŻ.

Planując wyznaczenie obozu harcerskiego w lesie, musimy uwzględniać bezpieczeństwo jego uczestników oraz ekip ratowniczych. Biorąc pod uwagę, że wypoczynek dzieci i młodzieży w postaci obozów harcerskich w lasach jest realizowany w sposób usystematyzowany, w oparciu o obowiązujące przepisy prawa oraz inne uregulowania fakultatywne, służące zapewnieniu możliwie wysokiego poziomu bezpieczeństwa, a przy tym z poszanowaniem środowiska naturalnego, wskazać należy, że **funkcjonowanie obozu harcerskiego w lesie, samo w sobie, nie powinno być utożsamiane jako czynnik generujący istotne zagrożenie**. Ewentualne zagrożenia będą pochodziły głównie od czynników zewnętrznych (np. gwałtowne zjawiska atmosferyczne, zewnętrzne źródła pożaru). Tym samym, miejsca typowane na lokalizację obozu harcerskiego w lasach powinny cechować się potencjałem, zapewniającym w pierwszej kolejności:

- możliwość sprawnej ewakuacji uczestników obozu do wyznaczonego bezpiecznego miejsca;
- dotarcie pojazdów mechanicznych ekip ratowniczych możliwie blisko wyznaczonego miejsca obozu w celu wsparcia ewakuacji i/lub ratowania uczestników obozu oraz na potrzeby prowadzenia pozostałych działań ratowniczo-gaśniczych.

Mając powyższe na uwadze, wyznaczając miejsca przyszłych obozów harcerskich, należy wziąć pod uwagę w szczególności następujące uwarunkowania:

- Dostępność w najbliższym sąsiedztwie dojazdowej drogi leśnej o szerokości co najmniej 2,5 m, zapewniającej dotarcie do drogi publicznej. Optymalnym rozwiązaniem jest wyznaczanie obozowisk w sąsiedztwie dojazdów pożarowych²⁹. Obszar obozu nie powinien być oddalony od drogi dojazdowej o więcej niż 100 m.
- Zasięg działania środków łączności, w tym przede wszystkim łączność GSM i radiową (UKF).
- Możliwość palenia ognisk i użytkowania innych źródeł ciepła (np. kuchenki turystyczne na paliwo gazowe), przy zachowaniu określonych zasad bezpieczeństwa.
- Drzewostan w wyznaczonym obszarze w dobrej kondycji (m.in. brak suchych drzew, suchych konarów, wiatrołomów).
- Brak miejsc podmokłych lub takich, w których może gromadzić się woda po opadach atmosferycznych.
- Unikanie miejsc, w których ujawniano regularne występowanie dzikiej zwierzyny lub owadów błonkoskrzydłych (np. osy leśne).
- Dostępność infrastruktury (np. leśniczówki, strażnice OSP, budynki świetlic wiejskich). Nie sposób określić dopuszczalne odległości, niemniej jednak, względna bliskość zabudowań uzbrojonych w media (zwłaszcza zarządzanych/administrowanych przez j.o. PGL LP) ułatwi organizację wyznaczonych miejsc bezpiecznego schronienia, jak również ładowania sprzętu łączności itp.

11.3. Etap organizacji i funkcjonowania obozów harcerskich – z perspektywy udostępniającego teren

Na etapie organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozu harcerskiego należy pamiętać o następujących krokach:

- Przekazanie w użytkowanie terenu (określonej części lasu) organizatorowi wypoczynku dzieci i młodzieży na cele obozu harcerskiego wraz z określeniem warunków użytkowania tego terenu, w tym w szczególności zadania i obowiązki sędowane na organizatora wypoczynku, czynności zabronione oraz zasady wyposażania terenu obozu w podręczny sprzęt gaśniczy, zasady rozpalania ognisk i eksploatacji innych źródeł ciepła (kuchenki turystyczne, agregaty prądotwórcze)³⁰;
- Zapewnienie, aby organizator wypoczynku był zaznajomiony z dostępnymi drogami dojazdowymi umożliwiającymi dotarcie do drogi publicznej (w przypadku korzystania z dojazdów pożarowych – wskazanie ich oznaczeń lub numeracji);
- Przekazanie informacji na temat dostępnych punktów poboru wody do celów przeciwpożarowych lub braku takich punktów w odległości do 250 m od terenu obozu.

²⁹ Dojazd pożarowy w rozumieniu przepisów rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 22 marca 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów (Dz. U. z 2022 r. poz. 1065).

³⁰ Źródłem wiedzy w tym zakresie są Wytyczne Komendy Głównej PSP w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla harcerskich obozów namiotowych, opracowane w czerwcu 2018 r. przez Biuro Rozpoznawania Zagrożeń Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej.

- Gotowość (dyspozycyjność) do współdziałania z organizatorem wypoczynku oraz służbami podczas procesu oceny terenu (określonej części lasu) wyznaczonego na obóz harcerski. Bilateralne ustalenie sposobów kontaktu wraz z wyznaczeniem osób uprawnionych do wzajemnych kontaktów.
- Wskazanie infrastruktury (np. leśniczówki) będącej we władaniu j.o. PGL LP, która może zostać wykorzystana jako miejsce bezpiecznego schronienia lub do innych celów służących bezpieczeństwu użytkowników obozu (np. ładowanie środków łączności) – jeżeli jest taka możliwość.
- Przekazanie informacji nt. okoliczności lub uwarunkowań mogących stanowić zagrożenie dla zdrowia i życia uczestników obozu i w miarę możliwości sposób postępowania na wypadek zaistnienia zagrożenia (dzikie pszczoły leśne, osy leśne, dzika zwierzyna).

Na etapie funkcjonowania wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozu harcerskiego należy pamiętać o następujących krokach:

- Gotowości (dyspozycyjności) do współdziałania z organizatorem wypoczynku oraz służbami podczas trwania obozu harcerskiego.
- Utrzymanie dróg leśnych w pełnej dostępności, umożliwiających obsługę terenu (części lasu) przeznaczonego na potrzeby obozu harcerskiego.
- Utrzymania w pełnej dostępności oraz sprawności technicznej infrastruktury udostępnionej do wykorzystania jako miejsca bezpiecznego schronienia lub do innych celów służących bezpieczeństwu użytkowników obozu (np. ładowanie środków łączności).
- Monitorowania zagrożenia pożarowego lasu i w miarę potrzeb rewizja w zakresie możliwości rozpalania ognisk (natychmiastowe przekazanie informacji w tym zakresie do organizatora wypoczynku, ewentualnie do osoby upoważnionej do kontaktu).

Procedury alarmowe i zasady organizacji ewakuacji obozu harcerskiego w lesie są zagrożeniami leżącymi w całości po stronie organizatora wypoczynku.

12. Państwowa Inspekcja Sanitarna – wytyczne z perspektywy ochrony sanitarnej

Autor: Marta Paul-Lis i Natalia Lange

Na początku zaznaczmy, że wszelkie obowiązki wynikające z przepisów obejmujących zagadnienia higieniczno-sanitarne dotyczą wyłącznie organizatora wypoczynku, a zatem organizacji harcerskich, a nie podmiotów udostępniających teren, w tym i PGL LP. Niemniej podmiot udostępniający teren powinien mieć świadomość zakresu tych wymagań stawianych przed organizatorem wypoczynku dzieci i młodzieży. Usprawni to wzajemne zrozumienie stron biorących udział w uzgodnieniach.

Art. 92c ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230 ze zm.) **zobowiązuje organizatorów wypoczynku** do zapewnienia m.in. **bezpiecznych warunków wypoczynku**, w szczególności organizowania go w obiekcie lub na terenie spełniającym wymagania ochrony przeciwpożarowej, ochrony środowiska **oraz warunki higieniczno-sanitarne**, określone w przepisach o ochronie przeciwpożarowej, ochronie środowiska i Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Upoważnienie do sprawowania nadzoru przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej nad wypoczynkiem dzieci i młodzieży wynika wprost z przepisu prawa. Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2024 r. poz. 416 ze zm.) do zakresu działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w dziedzinie bieżącego nadzoru sanitarnego należy kontrola przestrzegania przepisów określających wymagania higieniczne i zdrowotne, w szczególności

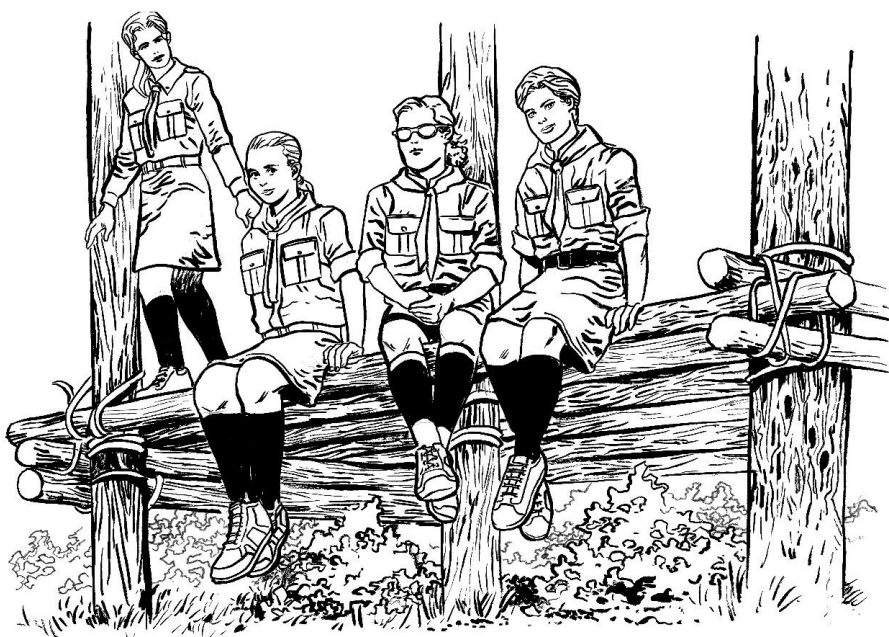
dotyczących higieny pomieszczeń i wymagań w stosunku do sprzętu używanego m.in. w ośrodkach wypoczynkowych.

Mając na uwadze powyższe, **właściwy terenowo państwowy powiatowy inspektor sanitarny sprawuje nadzór nad zapewnieniem odpowiednich warunków zdrowotnych i higieniczno-sanitarnych w miejscu wypoczynku**, zgodnie z obowiązującymi przepisami. Pracownicy powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych są zobowiązani do przeprowadzania **kontroli turnusów zarejestrowanych w elektronicznej bazie wypoczynku**.

Nie istnieją szczegółowe uregulowania prawne w zakresie organizacji wypoczynku w formie obozów pod namiotami. Dlatego Główny Inspektorat Sanitarny wydał w 2023 r. „Instrukcję w sprawie wymagań higieniczno-sanitarnych dla stacjonarnych obozów pod namiotami”. W dalszej części rozdziału będziemy się na nią powoływać, określając w skrócie „Instrukcją”. Najistotniejsze zagadnienia wskazane w Instrukcji dotyczą zasad organizacji i zagospodarowania obozu, gospodarki odpadami, opieki medycznej, żywienia, wody przeznaczonej do spożycia oraz organizacji ewentualnych kąpielisk. Omówimy je w kolejnych punktach.

12.1. Zasady organizacji i zagospodarowania obozu

Przed rozpoczęciem obozu, w celu doprecyzowania szczegółów organizacyjnych oraz zapewnienia uczestnikom właściwych warunków sanitarno-higienicznych, zaleca się **konsultację** z właściwym terenowo państwowym powiatowym inspektorem sanitarnym.

Część mieszkalna

Część mieszkalna obozu składa się z namiotów lub zadaszonych i osłoniętych konstrukcji przeznaczonych do noclegu dla uczestników i opiekunów, w odpowiedniej liczbie i powierzchni oraz świetlicy i suszarni. Standardowe wyposażenie pojedynczego namiotu to:

- łóżka polowe, kanadyjki, prycze itp.,
- materace lub maty turystyczne, w przypadku małych namiotów turystycznych – nie należy układać pościeli bezpośrednio na ziemi,
- wieszaki i półki, w przypadku namiotów bezpodłogowych – nie należy przechowywać rzeczy bezpośrednio na ziemi.

Organizując część mieszkalną należy przestrzegać następujących zasad:

- trzeba zadbać o dobór odpowiedniego miejsca rozbicia namiotów m.in. osłoniętego od wiatru, suchego, umożliwiającego swobodny odpływ wód opadowych,
- namioty powinny być olinowane, a odległość między nimi na tyle duża, aby możliwe było bezkolizyjne przejście,
- miejsca do spania należy ustawić tak, aby zapewnić swobodny dostęp do niego przynajmniej z jednej strony,
- nie należy budować pryczy zbiorowych,
- namioty należy regularnie wietrzyć,
- suszarnię warto zorganizować w miejscu nasłonecznionym i przewiewnym w razie potrzeby zadaszonym.

Urządzenia sanitarne obozu

Zgodnie z Instrukcją, w obozie należy zadbać o odpowiednią lokalizację, wyposażenie oraz stan higieniczny obiektów sanitarnych, zapewniając tym samym właściwe warunki do utrzymania higieny osobistej, w tym dostęp do ciepłej wody. Należy również pamiętać, że:

- Umywalnie powinny być:
 - zlokalizowane co najmniej 15 m od części żywieniowej i części mieszkalnej obozu oraz co najmniej 20 m od miejsca poboru wody na potrzeby obozu,
 - oddzielne dla dziewcząt i chłopców (w przypadku wspólnej umywalni należy wprowadzić harmonogram korzystania oddzielny dla dziewcząt i chłopców),
 - zadaszone i osłonięte od wiatru,
 - zapewniające intymność (zasłony, kabiny),
 - wyposażone w: odpowiednią liczbę miednic i kranów, pojemnik z przykryciem na zużyte opatrunki i środki higieniczne, wieszaki na ubrania, podest lub podłogę, środki myjąco-dezynfekujące ulegające

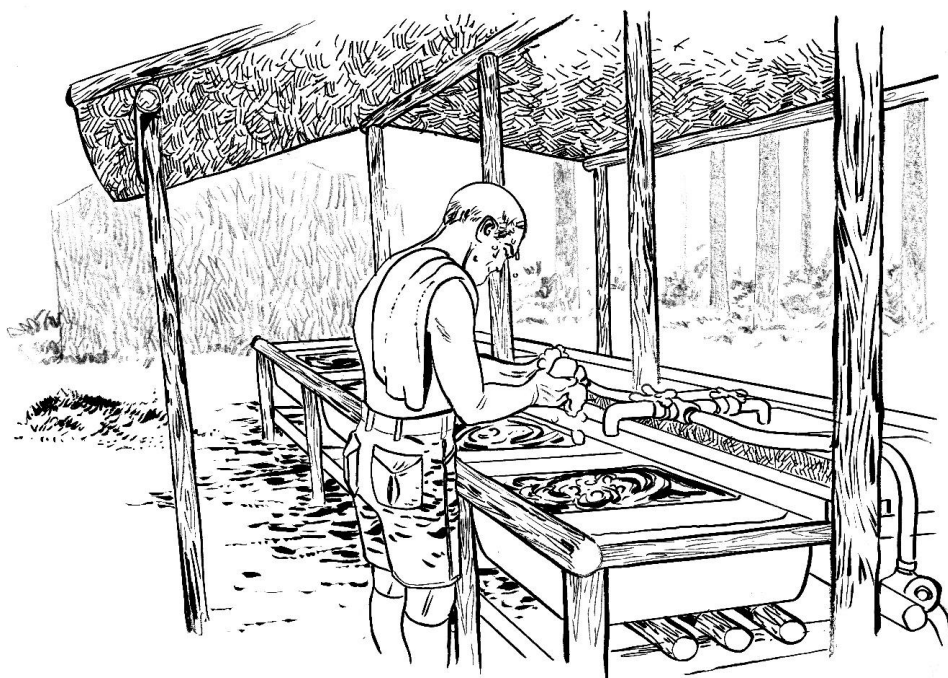
biodegradacji, szczotki do mycia miednic (miednice muszą być myte każdorazowo po użyciu, przynajmniej raz w tygodniu dezynfekowane).

- Latryny/sanitariaty ekologiczne powinny być:
 - oddzielne dla dziewcząt i chłopców,
 - wyposażone w papier toaletowy, stanowisko do mycia rąk,
 - jedno stanowisko na 15 osób,
 - w dobrym stanie higienicznym.

Dodatkowo latryny powinny być:

- zlokalizowane co najmniej 70 m od obozu, na uboczu, w miejscach osłoniętych od wiatru, na terenie suchym, po stronie zawietrznej do obozu,
- zbudowane nad zbiornikiem na fekalia lub dołem chłonnym o głębokości 1,5 m,
- zadaszone, stabilne, doły zabezpieczone przed wpadnięciem,
- wysokość siedziska dostosowana do wzrostu uczestników,
- wyposażone w piasek lub ziemię do przesypywania, łopatkę, papier toaletowy, stanowisko do mycia rąk,
- nieczystości w dołach chłonnych powinny być odkażane środkami ulegającymi biodegradacji, a na bieżąco zasypywane piaskiem lub ziemią,
- po wypełnieniu do 2/3 należy opróżnić lub zasypać, a miejsce po zasypaniu wyraźnie oznaczyć.

Dodatkowo sanitariaty ekologiczne powinny być opróżniane przynajmniej raz na trzy dni.

Na terenie obozowiska organizator wypoczynku ma obowiązek zapewnić **środki dezynfekujące**. Udogodniając tego rodzaju środki:

- należy zapoznać się z informacjami zawartymi w karcie charakterystyki danego produktu, zwracając szczególną uwagę na środki ochrony indywidualnej oraz przestrzegać sposobu ich użycia i zasad bezpieczeństwa podanych przez producenta na etykiecie,
- powinny być przechowywane w miejscu suchym, nienasłonecznionym, przewiewnym i zabezpieczonym przed opadami atmosferycznym oraz dostępem osób niepowołanych,
- należy pamiętać, że dezynfekcję przeprowadza wyznaczona osoba pełnoletnia, po odpowiednim przeszkoleniu.

W przypadku mycia wodą czerpaną z naturalnych zbiorników lub cieków wodnych konieczne jest stosowanie środków ulegających biodegradacji oraz odprowadzanie wody do dołów chłonnych usytuowanych w odległości nie mniejszej niż 15 m od naturalnego zbiornika wodnego i zabezpieczonych przed bezpośrednim przesiąkaniem ścieków do naturalnych zbiorników lub cieków wodnych. Niedopuszczalne jest natomiast mycie bezpośrednio w naturalnych zbiornikach lub ciekach wodnych.

12.2. Gospodarka odpadami w trakcie obozu harcerskiego pod namiotami

Organizator wypoczynku, tworząc obóz, musi pamiętać, że:

- gospodarkę odpadami obozu z uwzględnieniem ścieków wylewanych do dołów chłonnych (pod warunkiem używania do mycia środków ulegających biodegradacji) należy zorganizować w porozumieniu z gminą,
- obóz należy wyposażać w kontenery do czasowego gromadzenia odpadów, które powinny być usytuowane co najmniej 20 m od części mieszkalnej, kuchni, punktu poboru wody i kąpieliska lub miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpieli oraz w miejscu umożliwiającym łatwy wywóz,
- miejsce gromadzenia odpadów powinno być zabezpieczone przed dostępem zwierząt oraz utrzymane we właściwym stanie sanitarno-higienicznym i porządkowym.

12.3. Opieka medyczna w trakcie obozu harcerskiego pod namiotami

Uczestnikom obozu należy zapewnić dostęp do opieki medycznej. O jej formie decyduje organizator wypoczynku, biorąc pod uwagę przede wszystkim lokalizację obozu. Opieka medyczna może być realizowana w ramach:

- świadczeń opieki zdrowotnej udzielanych na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych – w tym przypadku organizator powinien znać lokalizację, godziny przyjęć oraz zakres świadczonych usług zdrowotnych przez danego świadczeniodawcę,

- umowy zawartej z lekarzem, pielęgniarką lub ratownikiem medycznym.

Ponadto wszyscy wychowawcy powinni być przeszkoleni w zakresie udzielania pomocy przedmedycznej. Należy także zorganizować namiot medyczny lub ambulatorium wyposażone w odpowiedni sprzęt, materiały i urządzenia w zależności od formy świadczonej opieki medycznej oraz stanowisko do mycia i dezynfekcji rąk. W celu izolacji i zapewnienia opieki osobie podejrzanego o chorobę zakaźną należy przygotować w pełni wyposażoną izolatkę.

12.4. Żywnienie w trakcie obozu harcerskiego pod namiotami

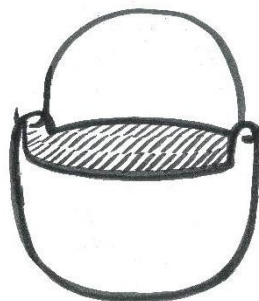
Posiłki przeznaczone do spożycia przez uczestników obozu należy przygotowywać i spożywać we właściwych warunkach sanitarno-higienicznych i dbać o utrzymanie bieżącej czystości, zarówno pomieszczeń, jak i sprzętu. W tym miejscu należy pamiętać, że:

- **Osoby zatrudnione na stanowiskach związanych z przygotowywaniem, wydawaniem i podawaniem posiłków** powinny ze szczególną starannością przestrzegać higieny osobistej oraz w związku z istniejącym zagrożeniem przeniesienia drogą pokarmową zakażenia na inne osoby powinny posiadać aktualne orzeczenia lekarskie do celów sanitarno-epidemiologicznych (przechowywane na obozie przez kierownika/komendanta obozu lub osobę upoważnioną).
- Niezbędna jest odpowiednia organizacja części żywieniowej obozu, uwzględniająca wyznaczenie takich miejsc, jak: magazyn żywnościowy, punkt obierania warzyw, miejsce do wyparzania jaj, punkt przygotowywania posiłków, zadaszona kuchnia i jadalnia, zmywalnia naczyń kuchennych i stołowych, miejsce dla osób pracujących w kuchni wyposażone w wieszaki na odzież, stanowisko do mycia rąk, mydło dezynfekujące, ręczniki jednorazowe, apteczkę pierwszej pomocy.
- Ważne są kwestie **transportu żywności** przeznaczonej dla uczestników obozu. Oznacza to, że:
 - W celu zapobiegania zanieczyszczeniu oraz zachowania odpowiedniej jakości, w tym właściwej temperatury, żywność powinna być transportowana w specjalnie przeznaczonych do tego pojemnikach, wykonanych z materiałów dopuszczonych do kontaktu z żywnością,
 - dopuszcza się przewożenie tym samym środkiem transportu różnych rodzajów żywności i towarów pod warunkiem ich rozdzielenia, a w przypadku przewożenia uprzednio innych artykułów niż żywnościowe, środek transportu należy wyczyścić.
- Na terenie obozu musi być zorganizowany **magazyn żywnościowy**. Miejsce to powinno uwzględniać poniższe zasady:

- być urządzone w specjalnie do tego wyznaczonym namiocie lub budynku, a sposób przechowywania w nim żywności powinien gwarantować uniknięcie ryzyka jej zanieczyszczenia,
- być suche, przewiewne, w miarę możliwości chłodne oraz wyposażone w półki, podstawki – nie należy magazynować żywności bezpośrednio na ziemi,
- produkty powinny być oznakowane, posegregowane, zabezpieczone przed dostępem owadów i szkodników oraz przechowywane w warunkach wskazanych przez producenta,
- należy zwracać uwagę na terminy przydatności do spożycia produktów żywnościowych, a produkty przeterminowane powinny być niezwłocznie usuwane,
- należy przechowywać dokumenty potwierdzające źródło pochodzenia lub zakupu środków spożywczych (faktury).
- Na terenie obozowiska powinny być zlokalizowane **urządzenia chłodnicze/ziemianki**. Oznacza to, że:
 - gdy obóz jest podłączony do sieci energetycznej magazyn żywnościowy należy wyposażać w urządzenie chłodnicze,
 - w obozach niepodłączonych do sieci energetycznej należy urządzić chłodnię w postaci np. ziemianki (produkty przechowywane w ziemiance muszą być zabezpieczone przed zanieczyszczeniem),
 - produkty żywnościowe „luzem” należy przechowywać w pojemnikach wykonanych z materiałów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.
- Obóz należy wyposażać w **sprzęt, urządzenia i dodatkowe wyposażenie**, które powinny być:
 - utrzymane we właściwym stanie sanitarno-higienicznym i technicznym,
 - łatwe do utrzymania w czystości i ewentualnej dezynfekcji,
 - zainstalowane w sposób umożliwiający czyszczenie ich otoczenia,
 - powierzchnie, na których przygotowywane są posiłki powinny być gładkie, zmywalne, wykonane z nietoksycznych materiałów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, łatwe do utrzymania w czystości oraz dezynfekcji,
 - deski do krojenia należy odpowiednio oznaczyć:
 - do mięsa surowego na jednej stronie deski (MS), a na drugiej stronie tej samej deski do ryb surowych (RS),
 - do mięsa gotowanego, wędlin i sera na jednej stronie deski (M), a na drugiej stronie deski do ryb przetworzonych (RG),
 - do warzyw na jednej stronie deski (W) oraz do pieczywa (P) na drugiej stronie tej samej deski.
 - posiłki należy gotować tylko i wyłącznie w naczyniach przeznaczonych do tego celu.
- Ze względów zdrowotnych zaleca się, aby **jadłospis**:
 - Opracować zgodnie z zasadami prawidłowego żywienia z potraw bezpiecznych, niewymagających skomplikowanego procesu przygotowania np. niezawierających surowych jaj,
 - zamieszczać i udostępniać uczestnikom obozu informacje o składnikach lub substancjach powodujących alergię lub reakcje nietolerancji.

Organizacja miejsc przeznaczonych do przyrządzania i konsumpcji posiłków również w miarę możliwości powinna spełniać niżej podane kryteria.

- **Kuchnia** na terenie obozowiska powinna być:
 - zlokalizowana w pobliżu źródła wody, zadaszona i osłonięta od wiatru,
 - tak zlokalizowana, aby w jej sąsiedztwie znajdował się punkt wydawania posiłków,
 - wyposażona w płytę kuchenną umieszczoną na wysokości minimum 40 cm nad ziemią,
 - w przypadku kuchni gazowych, odpowiednio zabezpieczona – butle z gazem ustawione nie bliżej niż 2 m od źródła ognia.
- **Jadalnia** obozowa powinna:
 - być zlokalizowana w pobliżu kuchni, zadaszona, wyposażona w stoły i ławki,
 - posiadać blaty stołów utrzymywane w czystości.
- **Zmywalnia naczyń kuchennych i stołowych** powinna:
 - być wyposażona w: wanienki lub miednice i podstawki pod nie, ściereki, gąbki, zmywaki (po każdym użyciu należy je umyć, co najmniej raz dziennie wyparzyć lub zdezynfekować) oraz środki myjące,
 - być wyposażona w naczynia, które należy myć w ciepłej wodzie z dodatkiem środków czyszczących,
 - dysponować biodegradowalnymi środkami używanymi do mycia naczyń,
 - być wyposażona w zamykane pojemniki przeznaczone na gromadzenie resztek pokarmowych.

12.5. Woda przeznaczona do spożycia

Obóz harcerski powinien być zaopatrzony w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi, która spełnia wymagania określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. z 2017 r. poz. 2294 ze zm.).

Woda przeznaczona do spożycia podlega badaniom zgodnie z następującymi zasadami:

- Organizator lub producent wody przed rozpoczęciem obozu ustala z właściwym terenowo państwowym powiatowym inspektorem sanitarnym zakres i terminy badania wody w zależności od sposobu i źródła zaopatrzenia w wodę oraz czasu trwania obozu, a także zleca wykonanie badań jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.
- Badanie jakości wody należy wykonać w laboratoriach Państwowej Inspekcji Sanitarnej lub laboratoriach o udokumentowanym systemie jakości prowadzonych badań wody zatwierdzonym przez Państwową Inspekcję Sanitarną.
- Sprawozdanie z badania jakości wody należy przedłożyć właściwemu terenowo państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu w celu określenia jej przydatności do spożycia.

Na terenie obozowiska mogą być zlokalizowane cysterny lub zbiorniki do zaopatrzenia w wodę. Wymienione elementy obozu powinny:

- służyć wyłącznie do transportu i magazynowania wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi oraz być odpowiednio oznakowane,
- być wyposażone w punkty do pobierania wody (wlew, zawór czerpalny),
- być wykonane z materiałów dopuszczonych do kontaktu z wodą przeznaczoną do spożycia przez ludzi i służyć wyłącznie do podawania wody, zarówno cysterna, jak i inne elementy (np. węże),
- być przechowywane w sposób zabezpieczający je przed zanieczyszczeniami i dezynfekowane, zarówno cysterna, jak i inne elementy (np. węże),
- być umyte i zdezynfekowane przed pierwszym użyciem, zarówno cysterna, jak i inne elementy (np. węże),
- być zlokalizowane w miejscu zacienionym, zabezpieczonym przed działaniem czynników atmosferycznych i dostępem osób postronnych, umożliwiającym łatwe pobieranie wody.

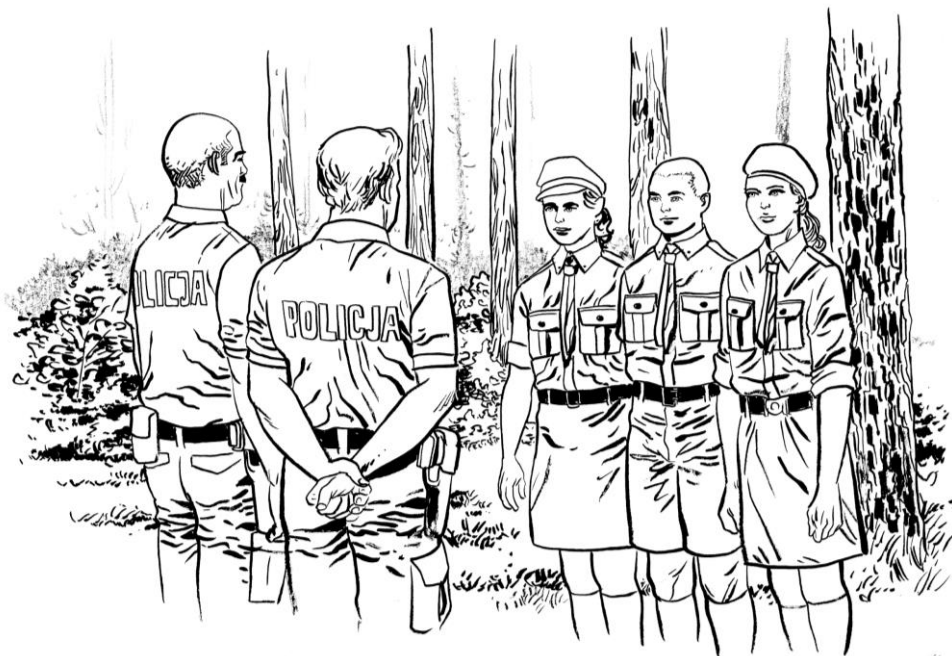
12.6. Kąpieliska oraz miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpieli

Istnienie obiektów wodnych w pobliżu obozu harcerskiego jest pożądane z perspektywy zarówno organizatorów, jak i samych jego uczestników. Ze względów bezpieczeństwa dzieci i młodzieży należy pamiętać o kilku zasadach:

- Bezpieczna kąpiel może odbywać się w kąpielisku lub miejscu okazjonalnie wykorzystywanym do kąpieli, w których stacje sanitarno-epidemiologiczne dokonują oceny jakości wód śródlądowych i przybrzeżnych. Nie należy korzystać z kąpieli w miejscach, w których nie dokonano oceny jakości wody lub obowiązuje zakaz kąpieli, a także w wodach mętnych, ze zmienioną barwą lub zapachem.
- Szczegółowe zasady organizacji i funkcjonowania kąpielisk oraz miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli określa ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz.U. z 2023 r. poz. 1478 ze zm.).
- Warto śledzić serwis kąpieliskowy oraz strony internetowe właściwych terenowo stacji sanitarno-epidemiologicznych, gdzie w sezonie kąpielowym na bieżąco zamieszczane są komunikaty dotyczące jakości wody w kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli.

1. 13. Policja – wytyczne z perspektywy ochrony bezpieczeństwa osób i mienia

Autor: Robert Kopacz

Organizacja wszelkiego rodzaju form wypoczynku i rekreacji dla dzieci i młodzieży niewątpliwie wymaga od jego organizatorów szeregu przygotowań oraz posiadania odpowiednich kwalifikacji, w tym znajomości przepisów i procedur. Jednym z istotnych elementów, które należy brać pod uwagę przy realizacji tego rodzaju przedsięwzięć jest bezpieczeństwo wszystkich uczestników.

Niewątpliwie istotnym aktem prawnym regulującym zasady organizacji obozów dla dzieci i młodzieży jest ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 2230).

Najpełniej zadania Policji charakteryzuje przytaczany już w opracowaniu protokół podpisany przez zwierzchnictwo Policji, Państwowej Straży Pożarnej i Lasów Państwowych oraz przez organizacje harcerskie (patrz załącznik nr 16.1). Dokument ten nakłada na Policję obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom obozów harcerskich i obejmuje działania ukierunkowane na ochronę ich bezpieczeństwa:

- przed rozpoczęciem obozu,
- w trakcie trwania obozu,
- oraz procedury postępowania w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia uczestników takiego rodzaju wypoczynku.

Zadania Policji w czasie przygotowania do rozpoczęcia obozów harcerskich wynikają m.in. z zapisów Protokołu Uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa

na obozach harcerskich pod namiotami (patrz załącznik nr 16.1.). Zgodnie z nim zadaniem Policji jest:

- Wyznaczenie przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji, właściwej dla miejsca lokalizacji obozu, funkcjonariusza Policji (np. dzielnicowego) do kontaktu z komendantem tego obozu.
- Wyznaczony funkcjonariusz Policji kontaktuje się z komendantem obozu i ustala termin spotkania w miejscu lokalizacji obozu, a także przekazuje dane kontaktowe do służby dyżurnej właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji. **W przypadku Policji uzasadnionym jest wcześniejsze nawiązanie kontaktu z dzielnicowym danego rejonu oraz poinformowanie go o czasie trwania oraz lokalizacji obozu, liczbie uczestników i wszelkich zdiagnozowanych okolicznościach mogących mieć wpływ na bezpieczeństwo.**
- Jednostka organizacyjna Policji właściwa ze względu na miejsce zbiórki na obóz, na wniosek organizatora wypoczynku lub rodziców dzieci i młodzieży wybierającej się na wypoczynek, może przeprowadzić kontrolę autokarów, które będą używane do przewozu uczestników, w miejscu zbiórki lub w wyznaczonym punkcie kontrolnym.

Zadania Policji podczas trwania obozu:

- W pierwszych dniach trwania obozu stacjonarnego wyznaczony funkcjonariusz z właściwej jednostki organizacyjnej Policji dokonuje profilaktycznego sprawdzenia obozu oraz ustala z jego komendantem dalsze wizyty z udziałem Policji, w tym o charakterze informacyjno-edukacyjnym.
- Przeprowadza na terenie obozu wizyty i działania w porozumieniu z komendantem.

Dla zapewnienia bezpieczeństwa uczestników obozów harcerskich bardzo ważne jest przyjęcie i znajomość procedur postępowania w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia uczestników takiego rodzaju wypoczynku. Zagrożeniami i sytuacjami kryzysowymi, na jakie są narażeni harcerze na obozowiskach są bez wątpienia gwałtownie przebiegające zjawiska atmosferyczne tj. burze z bardzo silnym wiatrem połączonym z obfitymi opadami deszczu, deszczu z gradem oraz intensywnymi wyładowaniami atmosferycznymi, ale również np. pożar lasu. Dlatego tak ważnym elementem organizacji miejsca obozu jest jego lokalizacja. Z perspektywy Policji należy zwrócić uwagę na trzy kwestie:

1. Obszar – lokalizacja (miejsce)

Organizator obozu harcerskiego w porozumieniu z Lasami Państwowymi musi dążyć do wyboru możliwie najlepszej lokalizacji z perspektywy celów obozu, możliwości danego terenu, ale przede wszystkim bezpieczeństwa samych harcerzy. Kwestie te szczegółowo opisane są w rozdziale nr 11 dot. obowiązków PSP. Z perspektywy Policji kluczowe jest właściwe oznakowanie lokalizacji obozu ze wskazaniem danych GPS. Ponadto dobrą praktyką jest wzajemna wymiana informacji pomiędzy nadleśnictwem a Policją obejmująca m.in.: terminy obozów, ich lokalizację, a w przypadku obozów wędrownych – trasy marszu i miejsca postoju. Ważne jest także

uwzględnienie topografii terenu przylegającego do miejsca obozowania, ze szczególnym uwzględnieniem dróg dojazdu, dojścia i ewakuacji, a także identyfikacja zagrożeń, takich jak tereny bagienne czy mokradła.

Uczestnicy obozu harcerskiego powinni być ponadto zapoznani z wyznaczonymi trasami ewakuacyjnymi oraz przyjętą symboliką oznaczeń. Uzasadnionym jest również przeprowadzenie w pierwszych dwóch dniach, a następnie w miarę możliwości przynajmniej raz w tygodniu z uwzględnieniem również pory wieczorowo-nocnej (oczywiście w zależności od czasu trwania obozu) ćwiczeń ewakuacyjnych, celem utrwalenia znajomości trybu postępowania w przypadku ewakuacji.

2. Współpraca z instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo

W celu prawidłowego zapewnienia bezpieczeństwa osoba odpowiedzialna (Komendant obozu) powinna znać telefony kontaktowe do służb: Policja, PSP i nadleśnictwa.

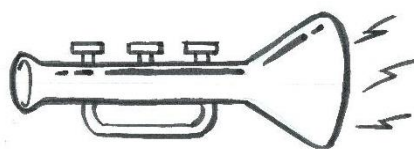

3. Ostrzeżenie – alarmowanie

Komendant obozu wraz z kadrą powinni ustalić sygnały alarmowe stosowane w przypadku wystąpienia zagrożenia, z wyróżnieniem dla głównych potencjalnych rodzajów zagrożeń, np. atmosferycznych (pożar, powódź, wichura), dla życia i zdrowia (ratunek – harcerz wzywa/ potrzebuje pomocy) lub wtargnięcie dzikiej zwierzyny na teren obozu. Należy również określić sposoby reagowania w przypadku ich zastosowania (np. ewakuacja i zbiórka w miejscu wyznaczonym jako bezpieczne, nawiązanie kontaktu ze służbami ratunkowymi w trybie pilnym – nr 112).

Zaleca się, aby organizator bądź osoby funkcyjne na obozowisku miały zainstalowane aplikacje, jak np. Regionalny System Ostrzeżenia, Monitor

Burz bądź Pogoda XL oraz by za ich pośrednictwem kontrolowali sytuację pogodową na danym terenie, dzięki czemu z wyprzedzeniem dowiedzą się o ewentualnych zagrożeniach pogodowych.

Zapoznanie z powyższymi procedurami powinno nastąpić w miarę możliwości już przed rozpoczęciem obozu.

W pierwszym dniu obozu należy umiejscowić w sposób widoczny i ogólnodostępny numery telefonów ratunkowych oraz zapoznać z nimi uczestników obozu.

Komendant obozu powinien dokonać sprawdzenia zasięgu telekomunikacyjnego, a w przypadku stwierdzenia utrudnień – poinformować o ustalonym miejscu możliwego nawiązania kontaktu telefonicznego wszystkich uczestników obozu.

Na terenie obozu należy rozlokować w ogólnodostępnym i znanym uczestnikom miejscu środki ratunkowe oraz środki przeciwpożarowe.

Niezależnie od powyższego, na organizatorze obozu harcerskiego (podobnie jak każdej innej formy wypoczynku dla dzieci i młodzieży) spoczywa obowiązek podniesienia świadomości uczestników na temat zagrożeń związanych z kontaktem z dziką zwierzyną, w tym ryzyk wynikających z nieświadomego płoszenia zwierzyny leśnej.

14. Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie – wytyczne z perspektywy korzystania i ochrony obiektów wodnych

Autor: Wioletta Kacprzyk, Rafał Zubkowicz³¹

Kolejną instytucją, z którą powinni kontaktować się organizatorzy obozów harcerskich jest Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie (PGW Wody Polskie). Jest ono podmiotem odpowiedzialnym za krajową gospodarkę wodną, administrujący m.in. obiektami wód płynących i stojących, choć nie wszystkimi. Organizator obozu chcąc zorganizować kąpielisko czy też pobierać wodę do celów zarówno spożywczych, jak i gospodarczych musi dokonać stosownych uzgodnień z ww. podmiotem³².

³¹ Tekst rozdziału powstał na podstawie odpowiedzi Prezesa Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie – Joanny Kopczyńskiej (zn spr. KZP.0800.1.2024 z dnia 29 lutego 2024) na pismo Dyrektora Ośrodka Rozwojowo-Wdrożeniowego Lasów Państwowych w Bedoniu – Piotra Adamskiego (zn spr. DS.715.7.1.2024 z dnia 6 lutego 2024) oraz został zaakceptowany przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie w dniu 29.10.2024 r.

³² W przypadku korzystania z gruntów pokrytych wodami lub innymi niż te grunty, w stosunku do których prawa właścicielskie wykonują Wody Polskie, wymagane będzie zawarcie stosownych umów zgodnie z przepisem art. 261 lub 264-265 ustawy – Prawo wodne.

Miejsca do kąpeli

Formalna organizacja miejsca do kąpeli wymaga konieczności uzyskania zgody zarządcy akwenu na jego organizację. Aby być pewnym, kto jest podmiotem odpowiedzialnym za dany obiekt wodny, najlepiej zwrócić się do właściwej miejscowo jednostki Wód Polskich na szczeblu regionu – regionalnego zarządu gospodarki wodnej. W celu ułatwienia lokalizacji akwenu przewidzianego do korzystania dla celów rekreacyjnych należy operować możliwie precyzyjnymi informacjami dotyczącymi jego lokalizacji, tj.: ID działki albo numer działki, obręb, gmina.

Przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne – rozdział 2 pt. Wody wykorzystywane do kąpeli definiuje dwa typy miejsc, w obrębie których można korzystać z kąpeli:

- **Kąpielisko** – to wyznaczony przez radę gminy wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych, wykorzystywany przez dużą liczbę osób kąpiących się przed dłuższy czas, pod warunkiem, że w stosunku do tego kąpieliska nie wydano stałego zakazu kąpeli. Jego organizacja wymaga spełnienia wymogów formalno-prawnych (niezależnie od kwestii własności wód³³), i to już w roku poprzedzającym korzystanie z kąpieliska. Organizatorzy kąpielisk planowanych do utworzenia do końca grudnia roku poprzedzającego sezon kąpielowy, w którym kąpielisko ma być otwarte, powinni przekazać wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta (właściwemu względem wody powierzchniowej, na której planowane jest wyznaczenie kąpieliska) wniosek o umieszczenie danego miejsca w wykazie kąpielisk. Praktycznie oznacza to, że wniosek taki należy składać co roku. Zakres ww. wniosku wskazany został w art. 37 ust. 4 i 5 ustawy – Prawo wodne.

Organizator kąpieliska z mocy ww. ustawy zamieszcza szereg informacji podstawowych np. termin otwarcia i zamknięcia kąpieliska oraz dołącza do niego w szczególności kopię zgłoszenia wodnoprawnego wraz z zaświadczeniem o niezgłoszeniu sprzeciwu przez właściwego terenowo kierownika Nadzoru Wodnego PGW Wody Polskie oraz zgodę na tworzenie kąpieliska od właściciela wód. Zarówno zgłoszenie wodnoprawne, jak i zgodę należy pozyskać we właściwej miejscowo jednostce Wód Polskich. Na podstawie kompletnego wniosku wójt, burmistrz lub prezydent miasta przygotowuje projekt uchwały rady gminy w sprawie wykazu kąpielisk na terenie gminy, podaje go do publicznej wiadomości, przekazuje do zaopiniowania PGW Wody Polskie, właścicielowi wód oraz właściwemu organowi Inspekcji Ochrony Środowiska i państwowemu powiatowemu lub państwowemu granicznemu inspektorowi sanitarnemu. W przypadku kąpieliska położonego na:

- o terenie parku narodowego – także dyrektorowi parku narodowego,
- o polskich obszarach morskich – także właściwemu dyrektorowi urzędu morskiego,
- o śródlądowej drodze wodnej – także właściwemu dyrektorowi urzędu żeglugi śródlądowej).

Następnie rady gmin w terminie do 20 maja każdego roku podejmują uchwały w sprawie wykazów kąpielisk na terenie gminy lub na polskich obszarach morskich przyległych do danej gminy oraz w sprawie sezonu kąpielowego.

³³ Jedyną różnicę w przypadku, gdy właściciel wód jest prywatnym podmiotem stanowi pozyskanie zgody o której mowa w art. 37 ust. 5 pkt 3 (kąpielisko) lub art. 39 ust. 5 pkt 1 (miejsce okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli) – nie uzyskuje jej się wówczas we właściwej miejscowo jednostce Wód Polskich, tylko od właściciela.

Uchwały rad gmin stanowią akty prawa miejscowego i podlegają publikacji w dziennikach urzędowych województw.

Organizator kąpieliska, dysponując zgodą na organizację kąpieliska, jest zobowiązany do szeregu prac i działań, w tym kontroli wewnętrznej m.in.:

- Jego oznakowania przy pomocy tablicy informacyjnej lub urządzenia umożliwiającego zapoznanie się z informacjami dotyczącymi danego kąpieliska umieszczonych w łatwo dostępnym i widocznym miejscu, w bliskim sąsiedztwie każdego kąpieliska. Szczegółowy zakres informacji, wymogi co do tablic lub urządzeń do oznakowania kąpielisk oraz stosowaną symbolikę określono w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z 21 grudnia 2018 r. w sprawie ewidencji oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli (Dz. U. z 2018 r. poz. 2476).
 - Zapewnienia obsługi przez ratowników wodnych, którzy strzegą bezpieczeństwa osób korzystających z wyznaczonego kąpieliska (rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 stycznia 2012 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących liczby ratowników wodnych zapewniających stałą kontrolę wyznaczonego obszaru wodnego, Dz. U. z 2022 r. poz. 1981).
 - Kontroli w zakresie jakości wody. Kwestię tę regulują przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 stycznia 2019 r. w sprawie nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu okazjonalnie wykorzystywanym do kąpeli (Dz. U. z 2019 r. poz. 255).
 - Informowania właściwego państwowego powiatowego inspektora sanitarnego o wystąpieniu zmian, które mogłyby mieć wpływ na pogorszenie jakości wody w kąpielisku oraz o każdym zawieszeniu harmonogramu pobrania próbek w ramach kontroli wewnętrznej i jego przyczynach.
- **Miejsce okazjonalnie wykorzystywane do kąpeli** – to wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych niebędący kąpieliskiem i wymagający jedynie zgłoszenia do wójta czy burmistrza. Może ono funkcjonować co najwyżej **przez 30 kolejnych dni w roku kalendarzowym**. Miejsca te mają zapewnić bezpieczeństwo osobom kąpiącym się podczas krótkotrwałego wypoczynku letniego np.: obozy harcerskie, sezonowe ośrodki wypoczynkowe bądź gospodarstwa agroturystyczne.
- Utworzenie miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli wymaga zgłoszenia wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta właściwemu ze względu na planowaną lokalizację tego miejsca. Zakres zgłoszenia jest określony w art. 39 ust. 4 i 5 ustawy – Prawo wodne. Do zgłoszenia dołącza się w szczególności zgodę właściciela wód. W dalszej kolejności wójt, burmistrz lub prezydent miasta przekazuje zgłoszenie do właściwego terenowo kierownika Nadzoru Wodnego PGW Wody Polskie w celu przyjęcia zgłoszenia wodnoprawnego, oraz do zaopiniowania właściwemu organowi Inspekcji Ochrony Środowiska i państwowemu powiatowemu lub państwowemu granicznemu inspektorowi sanitarnemu, a w przypadku miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpeli położonego na:
- terenie parku narodowego – także dyrektorowi parku narodowego,
 - śródlądowej drodze wodnej – także właściwemu dyrektorowi urzędu żeglugi śródlądowej,
 - polskich obszarach morskich – także właściwemu terytorialnie dyrektorowi urzędu morskiego.

Organizator może utworzyć miejsce okazjonalnie wykorzystywane do kąpieli, jeżeli wójt, burmistrz lub prezydent miasta nie wniesie sprzeciwu, w drodze decyzji, w terminie 30 dni od dnia doręczenia zgłoszenia utworzenia miejsca okazjonalnie wykorzystywanego do kąpieli, albo przed upływem terminu na wniesienie sprzeciwu przekaże zawiadomienie o braku sprzeciwu.

Pobór wody do celów spożywczych i gospodarczych

Przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne nie przewidują odrębnych procedur w przypadku czasowego korzystania z wód lub wykonywania urządzeń wodnych na ograniczony czas ich użytkowania. W związku z powyższym **wykonanie ujęć wód, zaliczanych do urządzeń wodnych oraz pobór wód**, stanowiący usługę wodną, **wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego**, odpowiednio na podstawie przepisu art. 389 pkt 1 i 6 tej ustawy. Jednocześnie należy pamiętać, że:

- Woda pobierana na cele spożywcze, powinna odpowiadać wymaganiom określonym w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Rozporządzenie to ma zastosowanie do wody pochodzącej z indywidualnych ujęć wody zaopatrujących nie mniej niż 50 osób lub dostarczających nie mniej niż średnio 10 m³ wody na dobę, jak również do wody dostarczanej w ramach działalności gospodarczej lub do budynków użyteczności publicznej lub do budynków zamieszkania zbiorowego lub do podmiotów działających na rynku spożywczym, wykorzystujących wodę.
- Na wykonanie ujęcia wód, a następnie na pobór wód, wymagane jest uzyskanie pozwoleń wodnoprawnych, wydawanych przez właściwe organy PGW Wody Polskie. Do udzielenia pozwolenia wodnoprawnego, oprócz operatu wodnoprawnego wymagane jest dołączenie: dokumentacji hydrogeologicznej w przypadku poboru wód podziemnych lub obliczeń hydrologicznych w przypadku poboru wód powierzchniowych, które określają wielkość zasobów dyspozycyjnych, a tym samym ilość wód możliwych do pobrania z danego ujęcia wód.

Wody płynące oraz wody podziemne stanowią własność Skarbu Państwa, w związku z czym uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego na wykonanie ujęcia na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa oznacza jednocześnie zgodę na wykonanie tych ujęć, a następnie możliwość ich użytkowania. Niemniej zajęcie nieruchomości lub jej części stanowiącej własność Skarbu Państwa wiąże się z koniecznością zawarcia stosownych umów³⁴.

Wody stojące mogą stanowić własność osób cywilnych lub prawnych. Wówczas oprócz pozwolenia wodnoprawnego wymagane jest uzyskanie dodatkowej zgody cywilnoprawnej tych osób, a także zawarcie umowy dotyczącej używania cudzego gruntu, gdyż dochodzi bowiem również do zajęcia nieruchomości.

Przepisy prawne regulują również inne kwestie związane z wodami, które mogą być istotne dla organizatorów obozów harcerskich. Dotyczą one:

- dojścia do obiektu wodnego (np. ewentualna nieznaczna modyfikacja ukształtowania terenu nad lustrem wody, dosypanie piasku tworzące czasową „mini plażę”),

³⁴ W przypadku, gdy dochodzi do zajęcia gruntów stanowiących grunty pokryte śródlądowymi wodami powierzchniowymi niezbędne jest zawarcie umowy użytkowania w oparciu o art. 261 ustawy – Prawo wodne, natomiast w sytuacji, gdy inwestor zajmuje inne grunty należy wówczas zawrzeć umowę dzierżawy.

- wejścia do obiektu wodnego (np. ewentualna nieznaczna modyfikacja ukształtowania terenu pod lustrem wody, dosypanie piasku w przypadku kamienistego zejścia, wycięcie roślin wodnych niepodlegających ochronie),
- nietrwale i trwale związanych z gruntem niewielkich budowli np. kładek i pomostów w obrębie obiektów wodnych,
- cumowanie sprzętu wodnego (np. kajaków) w strefie brzegowej obiektów wodnych.

Dla przykładu:

- **Zmiana ukształtowania linii brzegowej** – w celu bezpiecznego zejścia do wody, które będzie realizowane częściowo na gruntach pokrytych wodami, wymaga uzyskania od organu PGW Wody Polskie stosownej zgody wodnoprawnej.
- **Nawiezenie piasku** na grunt przyległy do wód, znajdujący się poza linią brzegu, nie wymaga uzyskania zgody wodnoprawnej, jeżeli nadsypanie terenu będzie nieznaczne i nie będzie mieć wpływu na warunki przepływu wód. Nadsypanie piasku nie może prowadzić do zniszczenia roślinności. W przypadku istnienia roślinności jej wycinka musi być przeprowadzona zgodnie z wymogami prawa³⁵. Jednocześnie nawiezenie piasku na grunty pokryte wodami (np. rzeka, jezioro), związane z korzystaniem z kąpieliska, jest ingerencją w dno bądź brzegi cieków lub jeziora, w sposób mający wpływ na zmianę naturalnych przepływów wód lub stanu wód stojących. Stanowiąc będzie roboty w wodach, których wykonywanie wymagać będzie pozwolenia wodnoprawnego.
- **Wykonanie pomostów** o wymiarach nieprzekraczających 3,0 m szerokości i 25 m długości wymaga dokonania zgłoszenia wodnoprawnego. W przypadku przekroczenia tych wymiarów niezbędne jest uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego na podstawie przepisu art. 389 pkt 6 ustawy – Prawo wodne na wykonanie urządzeń wodnych.
- **Cumowanie** jednostek pływających powinno odbywać się w miejscach do tego przeznaczonych (port lub przystań), których wykonanie wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego.
- **Pozostawianie kajaków** na brzegu poza gruntem pokrytym wodami nie wymaga zgody wodnoprawnej.

Warto pamiętać, że przystosowanie dojścia do wody może wymagać uzyskania pozwolenia wodnoprawnego. Rodzaj wymaganych pozwoleń wodnoprawnych uzależniony jest od lokalnych warunków terenowych, przy czym pozwolenia wodnoprawnego wymagają następujące czynności:

- usunięcie namulów lub karp pozostałych po wyciętych roślinach – na podstawie przepisu art. 389 ustawy – Prawo wodne w związku z art. 34 pkt 8 tej ustawy, na wydobywanie z wód powierzchniowych kamienia, żwiru, piasku lub innych materiałów;
- wycięcie roślin, w tym trzciny, na gruntach pokrytych wodami – na podstawie przepisu art. 389 ustawy – Prawo wodne w związku z art. 34 pkt 8 tej ustawy, na wycinanie roślin z wód lub z brzegu.

³⁵ Zaleca się, aby przed nawiezieniem piasku każdorazowo skontaktować się z właściwą jednostką PGW Wody Polskie i upewnić się, że tego typu działanie nie zostanie zakwalifikowane jako niszczenie lub uszkodzanie brzegów śródlądowych wód powierzchniowych.

15. Zakończenie

Autor: Wioletta Kacprzyk

Organizacja obozów harcerskich, czyli wielodniowych pobytów dzieci i młodzieży na terenach leśnych, to zagadnienie wielowątkowe. Z jednej strony jest to piękna tradycja i inwestycja w przyszłość młodych pokoleń Polaków. Z drugiej strony wymaga współpracy wielu środowisk i instytucji, której celem jest zapewnienia uczestnikom obozu zdrowego, bezpiecznego i komfortowego wypoczynku, połączonego z rozwijaniem swoich umiejętności oraz zaradności.

Las, jako miejsce organizacji obozów harcerskich, nie jest i nie powinien być wybierany przypadkowo. Zawsze posiada on ogromny potencjał przyrodniczy, ale należy pamiętać, że pełni on rolę środka do osiągnięcia określonych celów wychowawczych, które są zależne od specyfiki danego środowiska – organizacji harcerskiej.

Aspekt ogólny

Udostępnianie lasów społeczeństwu stanowi dowód na prowadzenie zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej przez j.o. PGL LP. Umożliwienie organizacji obozowisk harcerskich jest natomiast konkretnym działaniem potwierdzającym realizację powyższej idei.

Zapewnienie harcerzom możliwości wypoczynku w lesie przynosi wiele korzyści zarówno dla środowiska, jak i społeczeństwa. Przede wszystkim obozy te stwarzają wyjątkową okazję do promowania edukacji przyrodniczej i ekologicznej wśród młodego pokolenia. Uczestnicy obozów, mając bezpośredni kontakt z naturą, uczą się m.in.

szacunku do środowiska, zasad zrównoważonego rozwoju oraz dbania o zachowanie bioróżnorodności.

Organizacje harcerskie i ich członkowie to grupa ludzi zróżnicowanych wiekowo, ale łączy ich jedno – miłość do lasu i pragnienie rzeczywistego obcowania z przyrodą. Uczestnictwo w obozach harcerskich pozwala młodym ludziom rozwijać świadomość wpływu człowieka na środowisko w mikroskali, co sprzyja budowaniu postaw proekologicznych. Niezwykle ważnym aspektem jest także możliwość obserwacji pracy leśników, a jeszcze lepiej – wspólne poznawanie jej tajników. Tego rodzaju doświadczenie pozwala młodzieży na bliższe zapoznanie się z codziennymi obowiązkami osób odpowiedzialnych za ochronę i pielęgnację polskich lasów. Bezpośredni kontakt z leśnikami daje uczestnikom szansę nie tylko na zrozumienie specyfiki pracy leśniczego, ale także na zaangażowanie się w drobne prace leśne, co wzmacnia ich więź z naturą i świadomość ekologiczną. To sprawia, że zarządzanie zasobami leśnymi i wyzwania związane z ochroną lasów stają się bardziej zrozumiałe i bliższe. Realne budowanie tej relacji może przełożyć się na ocieplenie wizerunku Lasów Państwowych jako instytucji, a także na lepsze zrozumienie działań podejmowanych przez PGL LP wśród młodszych pokoleń Polaków.

Obozowiska harcerskie to także doskonała okazja do budowania więzi i integracji społecznej. Dają one młodym ludziom szansę na rozwój praktycznych umiejętności, które mają istotne znaczenie w późniejszym życiu codziennym, takich jak współpraca, odpowiedzialność czy umiejętność aktywnego spędzania czasu w naturalnym środowisku, z dala od technologicznych nowinek. Otwarcie się Lasów Państwowych na potrzeby organizacji harcerskich to nie tylko wkład w budowanie zdrowego społeczeństwa, ale także możliwość kształtowania postaw prośrodowiskowych wśród młodego pokolenia.

W dłuższej perspektywie obozowiska harcerskie na terenie Lasów Państwowych stają się fundamentem budowania zrównoważonej przyszłości Polski i jej lasów, łącząc w sobie ochronę naszej planety poprzez edukację ekologiczną, ochronę przyrody oraz rozwój społeczny, który wspiera kształtowanie świadomych obywateli.

Aspekt techniczny

Z uwagi na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom obozów harcerskich ich organizacja obwarowana jest wieloma regulacjami formalno-prawnymi, ustaleniami technicznymi, czy dobrymi praktykami.

Aby skutecznie interpretować i zarządzać takimi przedsięwzięciami, niezbędna jest znajomość specyficznej terminologii, pozwalającej na rozumienie różnic np. między różnymi grupami wiekowymi dzieci i młodzieży, składem personalnym obozu, formami organizacji wypoczynku czy technicznym nazewnictwem składu osobowego obozu. Na przykład, biwak i złaz to nie to samo, podobnie jak kadra instruktorska czy kadra obozu.

Harcerstwo w polskich lasach ma swoje wieloletnie tradycje i aktualnie istnieje wiele organizacji harcerskich, w tym tylko największe są objęte patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Założenia ideowe każdej z nich są nieco inne, ale podstawowe cele wychowawcze – takie jak służba, braterstwo i praca nad sobą – pozostają wspólne. W ich realizacji stosowane są różne metody wychowawcze, takie jak zasada oddziaływania pozytywnego, działania od wewnątrz, działania wzajemnego, oddziaływania naturalnego czy pośredniego. Różne może być także podejście do kwestii wychowania zróżnicowanego czy religijnego, a zatem i program działania. Niezależnie od tego, rola lasu w wychowaniu jest kluczowa. Las stanowi fundament, na którym oparty

jest program wychowania dzieci i młodzieży. Można powiedzieć, że dla harcerzy las jest tym, czym woda dla ryby. Dzięki przyrodzie organizacje i stowarzyszenia harcerskie:

- kształtują szeroko rozumiane postawy ekologiczne, tak ważne dla dobra nas i całej Ziemi,
- rozwijają zaradność, przedsiębiorczość i samodzielność życiową, szczególnie ważną dla współczesnego – komputerowego pokolenia młodych ludzi,
- budują sprawność i tężyznę fizyczną, kluczowe dla zachowania zdrowia człowieka.

W związku z różnorodnymi celami i metodami wychowawczymi, organizacje harcerskie różnią się także zakresem modeli obozowania. Niektóre preferują obozy wędrowne, inne stacjonarne; jedni organizują wypoczynek w namiotach lub na kanadyjkach, drudzy na samodzielnie zbudowanych platformach.

Praktyczne wdrożenie idei wychowawczych podczas organizacji obozów harcerskich jest możliwe jedynie w ramach współpracy różnych instytucji publicznych z uwzględnieniem aktualnie obowiązujących przepisów prawa. Każda instytucja publiczna, ze względu na swoją specyfikę działania, podlega innym regulacjom. Na inne kwestie zwracają uwagę Lasy Państwowe, Straż Pożarna, Policja, Sanepid czy Wody Polskie.

Dla leśników wyzwaniem może być dobór najkorzystniejszej powierzchni leśnej, która spełnia oczekiwania harcerzy, nie kolidując przy tym np. z bieżącymi pracami gospodarczymi. Z tego powodu obozowiska mogą mieć charakter obiektów stałych lub tymczasowych. Należy jednak pamiętać, że każda organizacja i stowarzyszenie ma nieco inne potrzeby terenowe i infrastrukturalne, a zatem kwestie optymalnych warunków terenowych będą przez nie rozumiane różnie. Z perspektywy Lasów Państwowych kluczowe jest udostępnianie terenu zgodnie z zapisami m.in. ustawy o lasach oraz podpisanie odpowiednich umów i dokumentów. Omówienie spraw techniczno-organizacyjnych jest kluczowe dla sprawnej organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży, komfortu pobytu, ale przede wszystkim dla zapewnienia bezpieczeństwa zarówno uczestnikom obozów, jak i zarządcy terenu.

Państwowa Straż Pożarna koncentruje swoje działania na kwestiach bezpieczeństwa przeciwpożarowego oraz ewentualnej ewakuacji uczestników obozu w przypadku zagrożenia. Aby usprawnić organizację obozów harcerskich w lasach w 2018 roku opracowano dokument pt. „Wytyczne w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla harcerskich obozów namiotowych”, który przedstawia dobre praktyki w tym zakresie. Wytyczne te wskazują, że funkcjonowanie obozów harcerskich w lesie nie powinno być postrzegane jako źródło zagrożenia, zarówno dla lasu, jak i dla harcerzy. Straż Pożarna wskazuje, że podstawowym źródłem zagrożenia są czynniki zewnętrzne, na które człowiek nie ma wpływu. Kluczowe jednak są przyjęte procedury alarmowe oraz zasady organizacji ewakuacji obozu, które leżą po stronie organizatora obozu.

Za bezpieczeństwo higieniczno-sanitarne obozów harcerskich odpowiada właściwy terenowo powiatowy inspektorat sanitarny. Obejmuje to zasady organizacji i zagospodarowania obozu – w tym części mieszkalnej, sanitarnej i kuchennej – a także gospodarkę odpadami, opiekę medyczną, zasady żywienia uczestników oraz zapewnienie dostępu do wody pitnej i ewentualnych kąpielisk w pobliżu obozu. Państwowy Inspektorat Sanitarny wszelkie działania opiera na aktualnym prawodawstwie, uwzględniając m.in. przepisy zawarte w wydanej w 2023 roku „Instrukcji w sprawie wymagań higieniczno-sanitarnych dla stacjonarnych obozów pod namiotami”.

Policja odpowiada za bezpieczeństwo organizowanych obozów harcerskich, a jej zadania zaczynają się jeszcze przed rozpoczęciem obozu, kiedy wyznaczana jest jednostka oraz konkretny funkcjonariusz odpowiedzialny za opiekę nad harcerzami

i skautami. Kluczowy jest jednak okres, w którym dzieci i młodzież przebywają w lesie. Wówczas Policja angażuje się w kwestie organizacyjne związane z miejscem obozu, współpracą z innymi instytucjami, ostrzeganiem, mediami i infrastrukturą, a także w działania informacyjno-edukacyjne skierowane do uczestników obozu.

Obozy harcerskie najczęściej organizowane są w pobliżu zbiorników wód stojących czy cieków wodnych. To wiąże się z udziałem Wód Polskich w kwestiach formalnych przed rozpoczęciem obozu, jak i w jego trakcie. Tworzenie kąpieliska to kwestia nie tylko techniczna, ale także wymaga spełnienia określonych warunków prawnych.

Niezależnie jednak od wielu aspektów formalno-prawnych harcerstwo i skauting stanowią niezwykle ważne ogniwo wychowania współczesnego pokolenia dzieci i młodzieży. Obozy stacjonarne, wędrowne i kolonie zuchowe oferują unikalne doświadczenia, które wspierają wszechstronny rozwój uczestników. Las staje się miejscem wypoczynku oraz przestrzenią do nauki, samorozwoju i budowania trwałych wartości.

16. Załączniki

16.1. Protokół uzgodnień z dnia 19 czerwca 2019 r.

PROTOKÓŁ UZGODNIEŃ
w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa
na obozach harcerskich pod namiotami

z dnia 19 czerwca 2019 r.

pomiędzy:

- 1) Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej,
- 2) Komendantem Głównym Policji,
- 3) Dyrektorem Generalnym Lasów Państwowych

a organizacjami harcerskimi:

- 1) Stowarzyszeniem Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego,
- 2) Niezależnym Kręgiem Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkółka”,
- 3) Royal Rangers Polska,
- 4) Stowarzyszeniem „Skauci Króla”,
- 5) Stowarzyszeniem Harcerskim,
- 6) Związkiem Harcerstwa Polskiego,
- 7) Związkiem Harcerstwa Rzeczypospolitej,

każda reprezentowana przez swoich należycie upoważnionych przedstawicieli.

ZWAŻYWSZY, ŻE:

- (1) Ważnym elementem harcerskiego programu wychowawczego, który stanowi podsumowanie śródrocznej pracy wychowawczej drużyny, jest Harcerska Akcja Letnia, w trakcie której harcerze mogą przeżywać przygodę w bezpośrednim kontakcie z przyrodą;
- (2) Harcerska Akcja Letnia opiera się na służbie i wolontariacie ponad 10 000 młodych ludzi, którzy rocznie organizują 1200-1500 obozów, kolonii i wypraw kursowych dla ponad 100 000 młodych ludzi;
- (3) Zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży jest najwyższym priorytetem dla wszystkich sygnatariuszy Protokołu;
- (4) Ponad 90% lokalizacji obozów harcerskich to tereny należące do Lasów Państwowych, a jednostki harcerskie organizujące wypoczynek w danej lokalizacji zmieniają się, ale wyznaczone miejsca są te same przez wiele lat;
- (5) Organizacje harcerskie od kilkudziesięciu lat współpracują ze służbami podległymi MSWiA, które odwiedzają obozy. Standardem na obozach harcerskich są alarmy i próbną ewakuację.

W CELU WZMOCNIENIA BEZPIECZEŃSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY UCZESTNICZĄCYCH W OBOZACH HARCERSKICH POD NAMIOTAMI,

W EFEKcie WSPÓŁPRACY ORGANIZACJI HARCERSKICH Z MINISTERSTWEM SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI, KOMENDĄ GŁÓWNĄ PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ, KOMENDĄ GŁÓWNĄ POLICJI ORAZ DYREKCJĄ GENERALNĄ LASÓW PAŃSTWOWYCH,

UZGODNIONE ZOSTAŁY ZASADY I PROCEDURY POSTĘPOWANIA OKREŚLONE W NINIEJSZYM PROTOKOLE, KTÓRE BĘDĄ STOSOWANE ZGODNIE Z OBOWIĄZUJĄCYMI PRZEPISAMI PAŃSTWOWYMI I REGULACJAMI WEWNĘTRZNYMI POSZCZEGÓLNYCH SYGNATARIUSZY PROTOKOŁU:

1. PRZYGOTOWANIA DO OBOZOWEJ AKCJI LETNIEJ

1.1. Zgłoszenie obozu harcerskiego pod namiotami:

1.1.1. Komenda obozu harcerskiego, niezależnie od podjętych działań w zakresie organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży, o których mowa w art. 92c i 92d ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457 z późn. zm.), przekazuje skutecznie (m.in. za pośrednictwem poczty elektronicznej), na co najmniej 14 dni przed terminem rozpoczęcia wypoczynku na obozie harcerskim, zwanym dalej „obożem”, do właściwej dla miejsca lokalizacji obozu komendy powiatowej (miejskiej) Państwowej Straży Pożarnej oraz komendy powiatowej /miejskiej Policji, dane w zakresie:

- a) jednostki organizującej obóz (organizatora wypoczynku),
- b) terminu organizacji obozu (terminu trwania wypoczynku),
- c) komendanta obozu (kierownika wypoczynku) - dane personalne wraz z numerem telefonu komórkowego,
- d) osób wyznaczonych do komunikacji ze służbami ratowniczymi (realizacji łączności) - należy podać dane kontaktowe do co najmniej dwóch osób z komendy obozu wraz z określeniem dostępnych kanałów łączności (np. numer telefonu komórkowego),
- e) liczby uczestników i kadry obozu wraz z informacją o osobach niepełnosprawnych i wieku uczestników wypoczynku oraz liczbę podobozów,
- f) szkice lub mapy przedstawiające planowane:
 - w przypadku obozów stacjonarnych:
 - lokalizację miejsca obozu wraz z oznaczeniem koordynat nawigacyjnych,
 - wyznaczone miejsca zbiórki do ewakuacji,
 - miejsca bezpiecznego schronienia (np. budynek szkoły, leśniczówki) wraz z określeniem sposobu i środków realizacji ewakuacji,
 - drogi dojazdowe dla ekip ratowniczych,
 - drogi ewakuacyjne, względnie drogi dojścia do wyznaczonych miejsc zbiórki do ewakuacji oraz miejsc bezpiecznego schronienia,
 - w przypadku obozów wędrownych:
 - trasy wędrowki wraz z informacją o przewidywanych czasach dotarcia do miejsc noclegu,
 - lokalizację miejsc noclegu wraz z oznaczeniem koordynat nawigacyjnych,
 - lokalizację przewidywanych miejsc bezpiecznego schronienia;
- g) przewidzianych kanałów łączności (np. GSM, radiotelefony, osoba wyznaczona do przekazania informacji służbom ratowniczym) wraz z określeniem sposobu utrzymania zasilania dla elektrycznych środków łączności,
- h) dostępnych na terenie obozu środków umożliwiających pozyskiwanie informacji o zagrożeniach (np. aplikacji Regionalnego Systemu Ostrzegania RSO, serwisu pogodowego IMGW-PIB www.pogodynka.pl).

1.1.2 W przypadku obozów wędrownych przekazanie danych przez komendę obozu, o których mowa w pkt. 1.1.1, następuje do każdej komendy powiatowej (miejskiej) Państwowej Straży Pożarnej oraz komendy powiatowej (miejskiej) Policji właściwej dla miejsca przebiegu trasy oraz noclegu obozu wędrownego.

1.1.3 Komenda obozu przekazuje informacje, o których mowa w pkt. 1.1.1. lit. c i d, również do właściwego miejscowo wójta gminy oraz w miarę możliwości sołtysa, a także nadleśnictwa, o ile obóz znajduje się na terenie będącym w zarządzie PGL Lasy Państwowe.

1.2. Po otrzymaniu zgłoszenia obozu pod namiotami:

1.2.1. Państwowa Straż Pożarna:

- a) przedstawiciel właściwej komendy PSP nawiązuje kontakt z komendantem obozu i przekazuje dane kontaktowe, a w przypadku obozu stacjonarnego ustala termin spotkania w miejscu lokalizacji obozu;
- b) weryfikuje dostępność kanałów łączności, poprzez nawiązanie kontaktu ze stanowiskiem kierowania właściwej komendy PSP lub innym wyznaczonym punktem alarmowym jednostki ochrony przeciwpożarowej włączonej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego,
- c) określa możliwość wykorzystania łączności radiowej UKF pomiędzy obozem harcerskim i Stanowiskiem Kierowania Państwowej Straży Pożarnej lub/i siłami i środkami PSP kierowanymi do działań przy uwzględnieniu zasięgów radiowych oraz dostępności środków łączności radiowej (w posiadaniu PSP lub organizacji harcerskich),
- d) przekazuje dane kontaktowe do właściwego miejscowo stanowiska kierowania komendy powiatowej (miejskiej) PSP (co najmniej jeden numer telefonu inny niż numer alarmowy).

1.2.2. Policja:

- a) kierownik jednostki organizacyjnej Policji właściwej dla miejsca lokalizacji obozu wyznacza funkcjonariusza Policji (np. dzielnicowego) do kontaktu z komendantem tego obozu;
- b) wyznaczony funkcjonariusz Policji kontaktuje się z komendantem obozu i przekazuje dane kontaktowe do służby dyżurnej właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji, a w przypadku obozu stacjonarnego ustala termin spotkania w miejscu lokalizacji obozu;
- c) jednostka organizacyjna Policji właściwa ze względu na miejsce zbiórki do wyjazdu na obóz na wniosek organizatora wypoczynku lub rodziców dzieci i młodzieży wybierającej się na wypoczynek, może dokonać sprawdzenia autokarów, którymi będzie realizowany przewóz uczestników, w miejscu zbiórki lub w wyznaczonym punkcie kontrolnym.

1.2.3. Komenda obozu:

Monitoruje na bieżąco stan przygotowania do realizacji obozu i zapewnia dostępność osób wyznaczonych do kontaktu z Państwową Strażą Pożarną i Policją.

2. PODCZAS TRWANIA OBOZU - HARCERSKA AKCJA LETNIA

2.1. Państwowa Straż Pożarna:

2.1.1. W pierwszych dniach trwania obozu stacjonarnego:

- a) rozpoznaje teren obozu i potwierdza informacje, o których mowa w pkt 1.1.1.,
- b) sprawdza sposób wdrożenia zasad bezpieczeństwa obowiązujących na obozie oraz zaznajomienia uczestników obozu ze sposobem alarmowania oraz postępowania na wypadek wystąpienia zagrożenia,
- c) weryfikuje warunki i organizację ewakuacji na terenie obozu,
- d) w przypadku, gdy ustalono możliwość wykorzystania łączności radiowej UKF o której mowa w pkt. 1.2.1. lit. c, przekazuje zasady prowadzenia korespondencji i sprawdzania łączności oraz przeprowadza szkolenie w tym zakresie, a w przypadku wykorzystania radiotelefonu będącego własnością PSP sporządza protokół użyczenia.

2.1.2. Realizuje działania edukacyjne w ramach prewencji społecznej, na podstawie wniosku w tym zakresie, skierowanego do właściwego komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej.

2.2. Policja:

- a) w pierwszych dniach trwania obozu stacjonarnego wyznaczony funkcjonariusz z właściwej jednostki organizacyjnej Policji dokonuje profilaktycznego sprawdzenia obozu oraz ustala z jego komendantem dalsze wizyty z udziałem Policji, w tym o charakterze informacyjno-edukacyjnym,
- b) przeprowadza na terenie obozu wizyty i działania w porozumieniu z komendantem obozu.

2.3. Komenda obozu:

- a) nawiązuje kontakt ze stanowiskiem kierowania PSP w godzinach ustalonych podczas wizyty funkcjonariusza PSP na obozowisku lub przed noclegiem w przypadku obozu wędrownego,
- b) podczas nawiązywania kontaktu (nie mniej niż 2 razy w ciągu doby w przypadku obozu stacjonarnego lub raz w ciągu doby przed noclegiem w przypadku obozu wędrownego) komenda obozu sprawdza łączność i uzyskuje informacje o możliwych zagrożeniach,
- c) niezwłocznie informuje dyżurnego właściwej jednostki organizacyjnej Policji o zagrożeniach dla życia i zdrowia ludzkiego, a także mienia,
- d) niezwłocznie informuje jednostkę PSP o zidentyfikowanych zagrożeniach,
- e) może kontaktować się z Policją w przypadkach braku kontaktu z innymi służbami, np. PSP, pogotowiem ratunkowym,
- f) codziennie zapoznaje się z prognozą pogody na dzień następny, ostrzeżeniami meteorologicznymi i hydrologicznymi dla miejsca lokalizacji obozu,
- g) przed pierwszym noclegiem zapoznaje jego uczestników z procedurami określającymi organizację alarmowania i ewakuacji oraz w pierwszych dniach trwania obozu przeprowadza praktyczne sprawdzenie organizacji i warunków ewakuacji (próbą ewakuację w porze dziennej).

2.4. W przypadku obozów organizowanych w obrębie baz obozowych, czynności o których mowa w pkt. 2.3, może realizować szef bazy w porozumieniu z komendantami obozów.

3. **SYTUACJA ZAGROŻENIA ŻYCIA I ZDROWIA**

W przypadku powzięcia informacji o zagrożeniu istotnym dla bezpieczeństwa uczestników obozu:

- 3.1. Stanowisko kierowania komendy powiatowej (miejskiej) PSP informuje komendanta obozu o tym zagrożeniu. W przypadku braku możliwości nawiązania kontaktu z komendantem obozu, nawiązuje łączność z pozostałymi wyznaczonymi do kontaktu osobami z komendy obozu.
- 3.2. W przypadku braku kontaktu z komendą obozu, stanowisko kierowania PSP nawiązuje kontakt z dyżurnym właściwej jednostki organizacyjnej Policji w zakresie potrzeby przekazania informacji o zagrożeniu. W przypadku braku możliwości przekazania tej informacji przez Policję dysponuje najbliższą jednostką KSRRG w celu przekazania powiadomienia o zagrożeniu.
- 3.3. Stanowisko kierowania komendy powiatowej (miejskiej) PSP, w przypadku otrzymania od komendy obozu informacji o potrzebie przeprowadzenia ewakuacji do miejsca bezpiecznego schronienia, dysponuje odpowiednie do działań siły i środki.
- 3.4. Komenda obozu na podstawie pozyskanych informacji o zagrożeniu decyduje o wprowadzeniu:
 - a) **Procedury 1**, która zakłada, że:
 - uczestnicy obozu pakują do podręcznych plecaków podstawowe rzeczy (takie jak: ubranie na zmianę, odzież przeciwdeszczową, dokumenty, lekarstwa, pieniądze, itp.),
 - wprowadza stały nastuch na kanale ratowniczym (w przypadku posiadania radiotelefonu),
 - utrzymuje kontakt telefoniczny z PSP lub z najbliższym miejscem, w którym znajduje się telefon stacjonarny lub inny środek łączności (soltys lub leśniczy),
 - wszyscy wychowawcy - drużynowi są w bezpośrednim kontakcie z komendą obozu,
 - ogranicza się organizowanie wypraw i przedsięwzięć programowych w oddaleniu od obozu.
 - b) **Procedury 2**, która zakłada:
 - powiadomienie o ewakuacji właściwego miejscowo stanowiska kierowania komendy powiatowej (miejskiej) Państwowej Straży Pożarnej i służby dyżurnej właściwej jednostki organizacyjnej Policji,

- ewakuację obozu do wyznaczonego miejsca zbiórki do ewakuacji,
- zabezpieczenie miejsca obozu,
- ewakuację do miejsca bezpiecznego schronienia.

4. WDROŻENIE PROTOKOŁU UZGODNIEŃ

- 4.1. Uzgodnienia, o których mówi niniejszy Protokół należy wdrożyć do realizacji w trybie natychmiastowym. W związku z tym:
- a) organizacje harcerskie zobowiązują się do przesłania niniejszego Protokołu Uzgodnień do wszystkich wojewódzkich struktur organizacji harcerskich. Struktury wojewódzkie przesyłają Protokół do wszystkich komendantów tegorocznych obozów pod namiotami,
 - b) Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej zobowiązuje się do przekazania niniejszego Protokołu do stosowania w jednostkach organizacyjnych PSP,
 - c) Komenda Główna Policji zobowiązuje się do przekazania niniejszego Protokołu, za pośrednictwem komend wojewódzkich/Stołecznej Policji do wszystkich komend powiatowych (miejskich) Policji.
 - d) Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych zobowiązuje się do rozesłania niniejszego Protokołu do wszystkich Dyrekcji Regionalnych, a te niezwłocznie przesyłają ją do Nadleśnictw.
- 4.2. Niniejszy Protokół aktualizuje wzajemne ustalenia jego sygnatariuszy i zastępuje dotychczasowe ustalenia zawarte w Protokole Uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami z dnia 21 czerwca 2018 r.

KOMENDANT GŁÓWNY PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ <i>Surki</i>	KOMENDANT GŁÓWNY POLICJI <i>[Signature]</i>	DYREKTOR GENERALNY LASÓW PAŃSTWOWYCH <i>B. Atelek</i>
STOWARZYSZENIE HARCERSKIE <i>[Signature]</i>	ROYAL RANGERS POLSKA <i>[Signature]</i>	NKIH „LEŚNA SZKÓŁKA” <i>[Signature]</i>
		SHK „ZAWISZA” FSE <i>[Signature]</i>
STOWARZYSZENIE SKAUCI KRÓLA <i>[Signature]</i>	ZWIĄZEK HARCERSTWA RZECZYPOSPOLITEJ <i>[Signature]</i>	ZWIĄZEK HARCERSTWA POLSKIEGO <i>[Signature]</i>

16.2. Porozumienie o współpracy z dnia 24 czerwca 2019 r.

POROZUMIENIE

zawarte w dniu 24 Czerwca 2019 roku w Warszawie

pomiędzy:

**Dyrekcją Generalną Lasów Państwowych, ul. Grójecka 127,
02-124 Warszawa zwaną dalej DGLP**

reprezentowaną przez:

- Andrzeja Koniecznego – Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych,

a organizacjami harcerskimi:

- 1) Stowarzyszeniem Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego,
- 2) Niezależnym Kręgiem Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkołka”,
- 3) Royal Rangers Polska,
- 4) Stowarzyszeniem Skauci Króla,
- 5) Stowarzyszeniem Harcerskim,
- 6) Związkiem Harcerstwa Polskiego,
- 7) Związkiem Harcerstwa Rzeczypospolitej,

reprezentowanymi przez upoważnionych przedstawicieli,

zwanych dalej łącznie Stronami

**w sprawie współpracy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe
i organizacji harcerskich.**

Preambuła

W poczuciu odpowiedzialności za wychowanie społeczeństwa w duchu odpowiedzialności za zasoby przyrodnicze jakimi są lasy oraz dostrzegając, że:

1. Istota harcerstwa opiera się o działania i program wychowawczy realizowany głównie w terenie leśnym.

2. Priorytetem sygnatariuszy Porozumienia jest zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom obozów harcerskich odbywających się na terenach zarządzanych przez PGL LP.
3. Lasy Państwowe i organizacje harcerskie mają tożsame wartości związane z poszanowaniem i ochroną przyrody.
4. Obie strony Porozumienia działają w duchu odpowiedzialności za konieczność propagowania świadomości znaczenia i wagi dziedzictwa kulturowego dla kształtowania właściwych, opartych na patriotycznych wzorcach postaw młodego pokolenia.

Sygnatariusze porozumienia deklarują wolę rozpoczęcia współpracy.

§ 1.

CEL POROZUMIENIA

Celem porozumienia jest wyrażenie woli współpracy pomiędzy PGL LP a organizacjami harcerskimi wymienionymi w Porozumieniu i określenie ogólnego zakresu tejże współpracy.

§ 2.

PRZEDMIOT POROZUMIENIA

Strony wyrażają wolę nawiązania współpracy w celu wymiany informacji, wiedzy i dobrych praktyk chcąc stworzyć warunki do prawidłowego przygotowania i przebiegu obozów harcerskich oraz podejmowania inicjatyw popularyzujących przyrodę jako narzędzie pedagogiczne.

§ 3.

ZOBOWIĄZANIA STRON

W celu realizacji działań wymienionych w § 2 postanawia się podejmować wszelkie, uzgodnione formy współpracy, w tym w szczególności:

1. Stworzenie platformy wymiany informacji, wiedzy, dobrych praktyk oraz prowadzonych działań i inicjatyw.
2. Dążenie do strategicznej i regularnej komunikacji między stronami w tym organizowanie regularnych spotkań przedstawicieli obu stron.
3. Prowadzenie działań z zakresu komunikacji wewnętrznej promujących wiedzę o specyfice działalności obu stron.
4. Podejmowanie działań komunikacyjnych i promocyjnych z zakresu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju.

5. Opisanie i wdrożenie jednolitych procedur w ramach organizowania obozowisk.
6. Konsultacje wymogów bezpieczeństwa obozów harcerskich.

§ 4.

POSTANOWIENIA POZOSTAŁE

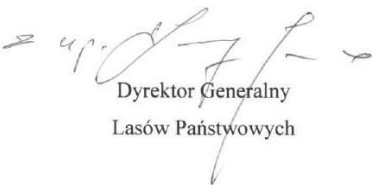
1. Realizacja zapisów porozumienia finansowana jest ze środków własnych Stron porozumienia.
2. Mając na uwadze realizację porozumienia jego strony dopuszczają możliwość ustalenia szczegółowych zasad współpracy pomiędzy Stronami a jednostkami terenowymi PGL LP.

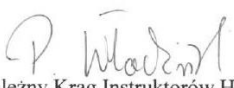
§ 5.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Porozumienie zostaje zawarte na czas nieokreślony.
2. Każda ze Stron może wypowiedzieć Porozumienie z zachowaniem formy pisemnej, pod rygorem nieważności, za uprzednim trzymiesięcznym wypowiedzeniem dokonany ze skutkiem na ostatni dzień miesiąca.
3. Wszelkie zmiany i uzupełnienia Porozumienia wymagają formy pisemnej, pod rygorem nieważności.
4. W sprawach nieuregulowanych Porozumieniem mają zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego.
5. Porozumienie sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze Stron.
6. Porozumienie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego
„Zawisza” Federacja Skautingu
Europejskiego

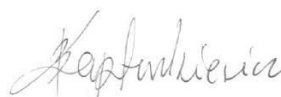

Dyrektor Generalny
Lasów Państwowych

Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich
„Leśna Szkołka”

Royal Rangers Polska

Stowarzyszenie
Skauci Króla

Stowarzyszenie Harcerskie

Związek Harcerstwa Polskiego

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej

16.3. Wzór umowy dzierżawy

Zn. spr.:715....

Umowa dzierżawy nr/202... gruntów leśnych do sytuowania czasowych obozowisk³⁶

zawarta w dniu r. pomiędzy:

Skarbem Państwa – Państwowym Gospodarstwem Leśnym Lasy Państwowe – Nadleśnictwem z siedzibą w, przy ul., poczta, NIP, REGON, zwanym w dalszej treści umowy „**Wydzierżawiającym**”, reprezentowanym przez Nadleśniczego Panią/Pana, działającym za uprzednią zgodą Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w

a

....., z siedzibą w (kod pocztowy), przy ul., wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS, posiadającym nr NIP/PESEL REGON, w skład którego wchodzi z siedzibą w (kod pocztowy), przy, zwanym w dalszej treści umowy „**Dzierżawcą**”, reprezentowanym przez:

Panią/Pana..... – Komendanta

Panią/Pana..... – Skarbnika

Zwanymi w dalszej części umowy **Stronami** została zawarta umowa o następującej treści:

§ 1 – Przedmiot dzierżawy

1. Wydierżawiający oświadcza, że jest zarządcą gruntu stanowiącego własność Skarbu Państwa oraz że pozostaje on w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe – Nadleśnictwa zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 roku o lasach (Dz.U. 2023 poz.1356 t.j.), o której mowa w § 1 ust 2.
2. Wydierżawiający oddaje w dzierżawę Dzierżawcy grunt stanowiący działkę ewidencyjną nr, obręb ewidencyjny, gmina, powiat, województwo, stanowiący część oddziałów, leśnictwa, obrębu leśnego, o łącznej powierzchniha, sklasyfikowaną jako las (**Ls**), dla której Sąd Rejonowy w prowadzi księgę wieczystą nr/...../....., opisaną w Planie Urządzania Lasu (na lata).
3. Szczegółową lokalizację przedmiotu dzierżawy zaznaczono na załączniku graficznym (wrys z mapy gospodarczej/ wydruk z leśnej mapy numerycznej w skali 1:5000) stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej umowy.

³⁶ Umowa ma charakter umowy dzierżawy (mimo, że dzierżawca nie pobiera pożytków) – jest to zgodne z art. 39 ustawą o lasach.

4. Zawarcie niniejszej umowy następuje za uprzednią zgodą Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w wyrażoną zgodnie z art. 39 ustawy o lasach z dnia 28.09.1991 r. (Dz.U. 2023 poz.1356 t.j.) wyrażoną na piśmie z dnia r., znak spr.
5. Dla obszaru, o którym mowa w § 1 ust 2 nie ma obowiązującego Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego.
6. Wyzierzawiający oświadcza, że przedmiot dzierżawy jest wolny od jakichkolwiek obciążeń, które by uniemożliwiały zawarcie niniejszej umowy i korzystania z niego. Zawarcie umowy nie narusza żadnych innych umów ani ciążących na Wyzierzawiającym zobowiązań wobec osób trzecich, które mogłyby mieć wpływ na wykonanie niniejszej umowy.
7. Wyzierzawiający informuje, a Dzierżawca przyjmuje do wiadomości, że przedmiot dzierżawy wchodzi w skład obszaru w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 – Dyrektywa, obszar specjalnej ochrony oraz innych form ochrony HCVF (High Conservation Value Forest) – powierzchnia referencyjna siedlisk cennych przyrodniczo³⁷.

§ 2

1. Przedmiot dzierżawy przekazany zostaje Dzierżawcy wyłącznie celem zorganizowania i przeprowadzenia obozu/ obozów na terenach leśnych o charakterze sezonowym/ całorocznym dzieci i młodzieży w ramach wypoczynku np. pod namiotami w okresie od do
2. Dzierżawca oświadcza, że zna m.in.: położenia, granice, powierzchnię, stan gospodarczy przedmiotu dzierżawy, lokalizację miejsc na rozpalanie ognia i innych, jak również zna drogi dojazdowe do przedmiotu dzierżawy udostępnione do ruchu pojazdami silnikowymi i z tego tytułu nie rości i nie będzie rościł pretensji do Wyzierzawiającego.
3. Dzierżawca jest świadomy i zobowiązuje się dopełnić wszelkich uzgodnień, zgód i opinii od instytucji publicznych celem organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży na terenach leśnych przed jego rozpoczęciem.
4. Dzierżawca zobowiązany jest do bieżącego zapoznawania się ze zmianami aktów wykonawczych oraz przestrzegania zakazów i nakazów wynikających m.in. z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r., poz. 1098), dla występujących na przedmiocie dzierżawy form ochrony przyrody.

§ 3

1. Wszelkie zmiany, jakie Dzierżawca zamierza dokonać na terenie będącym przedmiotem umowy, będą skonsultowane z Wyzierzawiającym, a dokonanie zmian wprowadzane po uprzedniej pisemnej zgodzie Wyzierzawiającego.
2. Wykonywanie praw wynikających z niniejszej umowy nie może ograniczać prowadzenia przez Wyzierzawiającego gospodarki leśnej na przylegającym do dzierżawionego gruntu obszarze. Drogi oraz linie podziału powierzchniowego przebiegające przez teren będący przedmiotem dzierżawy muszą być przejezdne, wobec powyższego zabrania się grodzenia i ustawiania na nich przeszkód, grodzień, które uniemożliwiłyby przejazd przez teren leśny.
3. Bez uprzedniej, pisemnej zgody Wyzierzawiającego Dzierżawca nie ma prawa m.in. do:
 - 1) usuwania i sadzenia jakichkolwiek drzew i krzewów,
 - 2) podnajmu oraz oddawania do użyczenia przedmiotu umowy osobom trzecim lub podmiotom trzecim,
 - 3) pobierania pożytków z produkcji leśnej,
 - 4) palenia ognisk w miejscu/ miejscach niewyznaczonym przez Wyzierzawiającego,

³⁷ Zapis fakultatywny.

- 5) sytuowania czasowych i trwałych naniesień w obrębie przedmiotu dzierżawy,
- 6) dokonywania innych zmian w obrębie przedmiotu dzierżawy.
4. Usytuowanie poszczególnych elementów składowych obozowiska wymaga uprzedniego uzgodnienia z Wydierżawiającym³⁸.
5. Dojazd do terenu będącego przedmiotem umowy jest możliwy jedynie drogami leśnymi/trasami uzgodnionymi z leśniczym, na terenie którego zlokalizowane jest obozowisko³⁹.
6. Miejsce/ miejsca przeznaczone do przygotowywania i rozpalania kontrolowanego ognia (ogniska) wskazuje wyłącznie Wydierżawiający.
7. Wydierżawiający dopuszcza (po uprzednim każdorazowym uzgodnieniu z Wydierżawiającym) posadowienie na terenie będącym przedmiotem dzierżawy następujących nietrwałych obiektów i urządzeń stanowiących zaplecze socjalno-kuchenne oraz sanitarno-bytowe działające wyłącznie na potrzeby Dzierżawcy w tym m.in.:
 - a. drewnianych urządzeń małej architektury,
 - b. ogrodzeń nietrwale związanych z gruntem,
 - c. zbiorników na nieczystości płynne,
 - d. umywalni i pryszniców polowych lub kontenerowych nietrwale związanych z gruntem, ujęcia wody z jej rozprowadzeniem, sanitariatów typu Toi-Toi,
 - e. urządzeń rozprowadzających energię elektryczną pod warunkiem uzyskania uprzedniej akceptacji osoby posiadającej uprawnienia zawodowe w tym zakresie.
8. Posadowienie przez Dzierżawcę na gruncie leśnym będącym przedmiotem umowy nietrwałych obiektów tymczasowych nie może powodować wyłączenia gruntów z produkcji leśnej rozumianej na podstawie odrębnych przepisów.
9. Dzierżawca zobowiązuje się do:
 - a. zorganizowania obozu własnym kosztem i staraniem, z uprzednim uzyskaniem wszystkich niezbędnych zgód i zezwoleń wymaganych prawem w związku z działalnością prowadzoną w tym szczególnie w zakresie wypoczynku dzieci i młodzieży,
 - b. zapewnienia skutecznej opieki nad uczestnikami obozu oraz osobami trzecimi przebywającymi na terenie przedmiotu dzierżawy,
 - c. uzgodnienia z Wydierżawiającym zasad podłączenia do mediów, o ile Dzierżawca prowadzi formalne uzgodnienia z podmiotami zewnętrznymi,
 - d. utrzymania ładu i porządku na nieruchomości określonej w § 1 i w jej bezpośrednim sąsiedztwie oraz w obrębie obiektów i miejsc technicznie obsługujących obozowisko, w szczególności tymczasowym miejscu postoju pojazdów,
 - e. udostępniania Wydierżawiającemu przedmiotu dzierżawy w każdym czasie, w celu przeprowadzenia kontroli wykonania postanowień niniejszej umowy,
 - f. bezwzględnego przestrzegania Regulaminu obozowiska, którego wzór stanowi załącznik nr 3 do niniejszej umowy, którego postawienie jest obowiązkiem Dzierżawcy,
 - g. bezwzględnego stosowania się do przepisów przeciwpożarowych i zasad bezpieczeństwa ppoż oraz ewentualnych dodatkowych zaleceń Wydierżawiającego przekazanych Dzierżawcy, szczególnie w okresie suszy w lesie,
 - h. prawidłowego podjęcia czynności w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego i ewakuacji, w tym zapewnienia we własnym zakresie, przez cały okres trwania zorganizowanego obozu m.in.:

³⁸ W zależności od decyzji Kierownika j.o. PGL LP oraz uwarunkowań terenu i okoliczności do praw Dzierżawcy można zaliczyć np. możliwość usuwania samosiewów z terenu obozowiska, wykonanie ogrodzenia tymczasowego, posadowienie nietrwale związanych z gruntem budowli w konstrukcji drewnianej (brama) itp.

³⁹ Do dobrych praktyk należy wskazanie bezpośrednio przed obozem numerów rejestracyjnych pojazdów, jakie będą się poruszały po drogach leśnych systematycznie. Należy pamiętać, że incydentalnie będą wjeżdżać również pojazdy sanitarne i różnych służb, jak również ewentualnie goście przyjeżdżający na teren obozu.

- i. wyposażenia przedmiotu dzierżawy przed rozpoczęciem obozu w podręczny i sprawny technicznie sprzęt gaśniczy zgodnie z obowiązującymi przepisami, dostosowując jego rozmieszczenie do przepisów przeciwpożarowych,
 - ii. umieszczenia w widocznym miejscu instrukcji postępowania na wypadek pożaru i ewakuacji uczestników obozu w stanie wyższej konieczności, w tym sposobu ogłaszania alarmu wraz z wykazem telefonów alarmowych, wskazaniem miejsca ewakuacji i dróg dotarcia do tego miejsca,
 - i. bezwzględnego przestrzegania przepisów sanitarnych, w tym zapewnienia we własnym zakresie, przez cały okres trwania zorganizowanego obozu:
 - i. sprawnych sanitariatów typu „Toi-toi”, które będą ustawione w miejscach uzgodnionych z Wydierżawiającym,
 - ii. pojemników (kontenerów) do czasowego gromadzenia odpadów komunalnych,
 - iii. do zabezpieczenia, zorganizowania gromadzenia i wywożenia wszelkich śmieci i nieczystości.
 - j. bezwzględnego przestrzegania przepisów ochrony środowiska i innych, które odnoszą się do przedmiotu dzierżawy, w tym respektowania nakazów i zarządzeń Wydierżawiającego w tym zakresie,
 - k. stałego monitorowania i zgłaszania Wydierżawiającemu stanu drzew budzących zastrzeżenia w zakresie ich stanu zdrowotnego mogących zagrażać bezpieczeństwu ludzi i zwierząt przebywających w obrębie przedmiotu dzierżawy, a także elementom infrastruktury danego obiektu,
 - l. przed rozpoczęciem obozu zapoznania wszystkich jego uczestników z zasadami i ogólnymi regulacjami prawnymi zachowania się na gruntach leśnych oraz dopilnowania by zasady te były przestrzegane przez uczestników obozu,
 - m. spowodowania, aby osoby trzecie np. przyjeżdżające w odwiedziny przebywające na terenie przedmiotu dzierżawy przestrzegały zasad ochrony przyrody, ochrony przeciwpożarowej oraz zakazów określonych w art. 30 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach poprzez m.in. palenie tytoniu i ognisk w miejscach do tego przystosowanych staraniem Dzierżawcy, jak również parkowanie samochodów w miejscach do tego wyznaczonych przez Wydierżawiającego.
10. Z zastrzeżeniem §8 ust. 2 Wydierżawiający zastrzega sobie możliwość rozwiązania niniejszej umowy ze skutkiem natychmiastowym m.in. w następujących przypadkach:
- a. nieużywania przedmiotu dzierżawy zgodnie z celem dzierżawy określonym w §2 ust 1,
 - b. naruszania jakichkolwiek postanowień niniejszej umowy,
 - c. nieopłacania czynszu w określonym umową terminie,
 - d. innych, w tym naruszających zasady współżycia społecznego.

§ 4

1. Wszelka korespondencja dotycząca niniejszej umowy i w zakresie realizacji postanowień umownych ze strony Wydierżawiającego oraz podpisywania Protokołów Zdawczo-Odbiorczych jest Pani/ Pan Nadleśnictwa, tel. kom.,@....lasy.gov.pl
2. Wszelka korespondencja dotycząca niniejszej umowy i w zakresie realizacji postanowień umownych ze strony Dzierżawcy jest Pani/ Pan, pełniący funkcję, tel.,@....., adres korespondencyjny

3. Osobą wyznaczoną do bieżącego kontaktu w trakcie trwania niniejszej umowy ze strony Dzierżawcy oraz podpisywania Protokołów Zdawczo-Odbiorczych jest Pani/ Pan, tel.,@....pl.

§ 5

1. Wyzdierżawiający nie ponosi odpowiedzialności za wszelkie wypadki, jakie powstaną i jakim uległy osoby przebywające na terenie przedmiotu dzierżawy oraz za inne szkody powstałe na skutek działania osób trzecich lub działania sił przyrody (pożary, silne wiatry, itp.) jak również szkodliwego oddziaływania flory i fauny leśnej dla zdrowia ludzi.
2. Wszelkie, ewentualne szkody powstałe na obszarze przedmiotu umowy Dzierżawcy, których przyczyny, rozmiar i wartość ustalą przedstawiciele Stron umowy i spiszą w formie protokołu, zostaną usunięte przez Dzierżawcę własnym kosztem i staraniem.

§ 6

1. Strony ustalają, że kwota czynszu za cały okres dzierżawy określony w §2 ust 1 wynosi złotych brutto (słownie złotych: 00/100) i jest płatny jednorazowo z góry, najpóźniej do dnia podpisania protokołu Zdawczo-Odbiorczego przekazania przedmiotu dzierżawy⁴⁰.
2. W kolejnych latach czynsz ten będzie rewaloryzowany przez Wyzdierżawiającego wg. wskaźnika wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłoszonych przez GUS w styczniu danego roku kalendarzowego⁴¹.
3. Kwota wymieniona w §6 ust. 1 zawiera doliczony podatek VAT wg obowiązujących przepisów, a wszelkie opłaty bankowe związane z realizacją przelewu ponosi Dzierżawca.
4. Czynsz, o którym mowa w §6 ust. 1, wraz z ewentualnym podatkiem od towarów i usług płatny będzie w terminie 14 dni, licząc od dnia wystawienia faktury.
5. Czas wystawienia faktury ustala się na 7 dni od podpisania niniejszej umowy.
6. Faktura VAT będzie wystawiona z następującymi danymi i przesłana na następujący adres:
7. Czynsz, o którym mowa w §6 ust. 1 płatny będzie na wskazany przez Wyzdierżawiającego rachunek bankowy w kasie Wyzdierżawiającego.
8. W przypadku niedotrzymania terminu płatności, Dzierżawca zobowiązuje się do zapłaty odsetek za każdy dzień opóźnienia w wysokości zgodnej z obowiązującymi przepisami i odsetkami ustawowymi.

§ 7

1. Dzierżawca na minimum 5 dni roboczych pisemnie poinformuje Wyzdierżawiającego o planowanej dacie rozpoczęcia i zakończenia obozu oraz liczbie jego uczestników (dzieci/ młodzieży) oraz liczbie osób – kadry obozu.
2. Przed rozpoczęciem obozu w terminie do 5 dni roboczych przed datą jego rozpoczęcia Wyzdierżawiający przekaże Dzierżawcy przedmiot dzierżawy protokolarnie. Protokół Zdawczo-Odbiorczy podpisany zostanie przez Strony zgodnie ze wzorem stanowiącym załącznik nr 2 do niniejszej umowy. Osobą upoważnioną ze strony Wyzdierżawiającego, w tym do podpisania protokołów jest Pani/ Pan wskazany w §4 ust 1.
3. Po zakończeniu obozu Dzierżawca zobowiązuje się do uporządkowania terenu własnym kosztem i staraniem oraz przywrócenia nieruchomości do stanu poprzedniego

⁴⁰ Wysokość ustalonego czynszu nie powinna być niższa niż faktyczne koszty ponoszone na teren przez j.o. PGL LP, w tym zawierać np.: podatki, opłaty lokalne, koszty związane z utrzymaniem, czynsz dzierżawny.

⁴¹ Zapis fakultatywny.

z uwzględnieniem naturalnego stopnia zużycia. W przypadku niewykonania ww. czynności Wydierżawiający uprawniony jest do dokonania ich na koszt Dzierżawcy, a Dzierżawca wyraża zgodę na jego obciążenie, zobowiązując się do uiszczenia poniesionych kosztów przez Wydierżawiającego w terminie do 5 dni od dnia otrzymania wezwania od Wydierżawiającego.

4. W celu zabezpieczenia przestrzegania warunków umowy, Dzierżawca wpłaci kaucję w wysokości ... zł na rachunek bankowy Nadleśnictwa ... w tytule przelewu wpisując: „Kaucja zgodnie z umową dzierżawy z dnia.....”. Nadleśnictwo zatrzyma kaucję w przypadku nieprzywrócenia gruntu do stanu poprzedniego – a w szczególności braku uprzątnięcia gruntu w terminie 3 dni od zakończenia obozu, pozostawienie trwałych oznaczeń etc. Zatrzymanie kaucji nie pozbawia Nadleśnictwa prawa do dochodzenia odszkodowania na zasadach ogólnych. Kaucja zostanie zwrócona Dzierżawcy na rachunek bankowy: ..., niezwłocznie po terminowym podpisaniu protokołu przekazania terenu Nadleśnictwu – bez zastrzeżeń.
5. Po zakończeniu obozu Dzierżawca zobowiązuje się w terminie do 5 dni roboczych przekazać Wydierżawiającemu przedmiot dzierżawy protokolarnie. Protokół Zdawczo-Odbiorczy podpisany zostanie przez Strony zgodnie ze wzorem stanowiącym załącznik nr 2 do niniejszej umowy. Osobą upoważnioną ze strony Dzierżawcy, w tym podpisania protokołów jest Pani/ Pan wskazany w §4 ust 3.
6. W przypadku nieprzekazania przez Dzierżawcę przedmiotu umowy w terminie określonym w §7 ust. 5, Dzierżawca zapłaci Wydierżawiającemu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z przedmiotu umowy w przeliczeniu za jeden dzień obowiązywania umowy w kwocie **złotych** (słownie złotych: 00/100) za każdy kolejny dzień korzystania z przedmiotu umowy, do dnia sporządzenia protokołu, o którym mowa w ust 4.

§8

1. Każdej ze stron przysługuje uprawnienie do rozwiązania umowy z dniowym wypowiedzeniem, sporządzonym na piśmie i skutecznie dostarczonym drugiej Stronie umowy⁴².
2. Wypowiedzenie umowy przez Dzierżawcę przed upływem okresu jej obowiązywania nie rodzi po stronie Wydierżawiającego obowiązku zwrotu jakichkolwiek nakładów poczynionych w przedmiocie umowy oraz zwrotu utraconych korzyści przez Dzierżawcę.

§ 9

Wykonawca oświadcza, iż w momencie przekazywania Zamawiającemu przed zawarciem niniejszej umowy danych osobowych rozumianych zgodnie z postanowieniami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) Dz. Urz. UE L.2016. 119 udostępniono mu treść klauzuli informacyjnej mającej zastosowanie do Dzierżawcy, a znajdującej się na stronie internetowej Nadleśnictwa pod adresem www.....

§ 10

Wszelkie zmiany postanowień niniejszej umowy wymagają dla swej ważności zachowania formy pisemnej w postaci aneksu.

⁴² To tylko w przypadku umów bezterminowych. Jeśli umowa jest zawarta na czas oznaczony wówczas przedterminowe (bardzo rygorystycznie dla Dzierżawy warunki!) określa par. 3 ust. 10.

§ 11

1. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową mają zastosowanie odpowiednie przepisy Kodeksu cywilnego.
2. Sprawy sporne wynikłe z niniejszej umowy będą rozpatrywane przez sąd właściwy miejscowo dla siedziby Wydzierżawiającego.

§ 12

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym egzemplarzu dla każdej ze Stron / Umowa została zawarta w postaci elektronicznej⁴³.

Dzierżawca:

Wydzierżawiający:

.....
(podpis i pieczęć)

.....
(podpis i pieczęć)

Załączniki:

1. Wrys z mapy gospodarczej/ wydruk z leśnej mapy numerycznej Nadleśnictwa w skali 1:5000
2. Protokół Zdawczo-Odbiorczy przekazania/ odbioru przedmiotu dzierżawy
3. Regulamin korzystania z terenu obozowiska na terenie Nadleśnictwa ...

⁴³ Treść zapisu zależy od formy podpisania umowy.

16.4. Wzór protokołu Z-O

Załącznik nr 2 do umowy dzierżawy nr .../202...

**PROTOKÓŁ ZDAWCZO-ODBIORCZY
(PRZEKAZANIA/ ODBIORU* przedmiotu dzierżawy)
z dnia202... r.**

Realizując umowę dzierżawy nr .../202... r. z dnia pomiędzy:
Skarbem Państwa – Państwowym Gospodarstwem Leśnym Lasy Państwowe – Nadleśnictwem ...
z siedzibą w ..., NIP ..., REGON ..., zawarty w dalszej części „Wydzierżawiającym”
reprezentowanym przez Nadleśniczego Panią/Pana ..., działającymi za uprzednią zgodą
Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w ...,

a
... z siedzibą w ..., NIP ..., REGON ..., zwanym w dalszej części umowy „Dzierżawcą”
reprezentowanym przez ...,

§ 1

Dzierżawca/Wydzierżawiający* po uprzednim dokonaniu przez obie Strony oględzin przekazuje
grunt leśny – teren obozowiska – o powierzchni ... ha przedstawicielowi
Dzierżawcy/Wydzierżawiającego*.

§ 2

Dzierżawca/Wydzierżawiający* oświadcza, że nie wnosi żadnych uwag/ zastrzeżeń
do przekazanego gruntu.

W przypadku zaistnienia uwag/ zastrzeżeń ich zakres wskazano poniżej:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(zastrzeżenia + sposób ich rozwiązania wraz z terminem)

§ 3

Protokół niniejszy sporządzono w 2 egzemplarzach.

Wydzierżawiający

Dzierżawca

.....

.....

16.5. Propozycja regulaminu obozowiska

Załącznik nr 3 do umowy dzierżawy nr/202...

Regulamin korzystania z terenu obozowiska na terenie Nadleśnictwa⁴⁴

1. Obozowisko ... znajduje się na terenie leśnym zarządzanym przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe – Nadleśnictwo (...) z siedzibą w
2. Obozowisko ... jest zlokalizowane na terenie gminy ..., powiat ..., na działce ewidencyjnej ..., obręb ewidencyjny ..., stanowiący część podziału leśnego (adres leśny: ...).
3. Każda osoba przebywająca na terenie obozowiska wyraża zgodę na postanowienia niniejszego regulaminu i zobowiązuje się do przestrzegania jego postanowień.
4. Nadleśnictwo nie jest organizatorem wypoczynku dzieci i młodzieży w rozumieniu przepisów prawa, a jedynie wydzierżawia teren, na który obóz się odbywa.
5. Dzierżawcą terenu, na którym zorganizowany jest obóz jest podmiot zewnętrzny.
6. Teren, na którym zorganizowane jest obozowisko nie posiada specjalnych przystosowań i udogodnień celem organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży.
7. Na teren obozowiska dozwolony jest wjazd jedynie pojazdami, na które wydało zezwolenie Nadleśnictwo ... i tylko po ustalonych przez Nadleśnictwo ... drogach. Podczas odwiedzin, parkowanie samochodów dopuszczone jest wyłącznie w wyznaczonym miejscu przez Nadleśnictwo ... zlokalizowane ... (współrzędne geograficzne: ...).
8. Teren obozowiska nie jest strzeżony. Nadleśnictwo ... nie odpowiada za mienie ruchome przywiezione i zgromadzone przez organizatorów i uczestników na terenie obozowiska oraz poza nim.
9. Za bezpieczeństwo (zdrowie i życie) uczestników obozu oraz osób przebywających na terenie obozowiska odpowiada organizator obozu. Nadleśnictwo ... nie ponosi odpowiedzialności za negatywne zdarzenia, które mogą zaistnieć bez winy i udziału Nadleśnictwa m.in.: w przypadku nieostrożności osób korzystających z terenu obozowiska lub nieprzestrzegania zapisów niniejszego regulaminu, jak również za wszelkie wypadki i zdarzenia spowodowane nieprzestrzeganiem samego regulaminu i ogólnych zasad BHP przez uczestników obozu i osoby trzecie.
10. Nadleśnictwo ... nie ponosi odpowiedzialności za szkody powstałe na skutek pożaru lasu, wiatrolomów, wywrotów drzew, posuszu, skutki nagłych zjawisk atmosferycznych, siły wyższej, a także oddziaływania flory i fauny leśnej, w tym m.in.: ukąszenia, ugryzienia i inne skutki spotkania człowieka z dziką zwierzyną.
11. W sytuacji kryzysowej, nadzwyczajnej, wystąpienia gwałtownych zjawisk atmosferycznych prosimy o niezwłoczny kontakt z powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego lub z Nadleśnictwem
12. Jeżeli zauważy/a Pan/i jakiegokolwiek potencjalnie niebezpieczne zdarzenia i sytuacje prosimy o niezwłoczny kontakt z Nadleśnictwem ... i posługiwanie się tym adresem lokalizacyjnym ...
13. Korzystając z terenów leśnych, należy bezwzględnie przestrzegać powszechnie obowiązujących przepisów prawa w tym m.in. ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 r. (Dz. U...), szczególnie art. 26, 27, 28, 29, 30 dotyczące zasad udostępniania lasu, ustawy o ochronie przyrody i innych, o ile obowiązują.
14. Nadleśnictwo może wprowadzić dodatkowe obostrzenia dla uczestników obozu, jeśli uzna to konieczne ze względów bezpieczeństwa.

⁴⁴ Regulamin powinien znajdować się:

1. na stronie internetowej nadleśnictwa,
2. w terenie, przy każdym wjeździe/wyjeździe z obozowiska.

15. Naruszenie postanowień niniejszego regulaminu uprawnia Nadleśnictwo ... do usunięcia naruszającego postanowienia niniejszego regulaminu przy użyciu sił porządkowych, w tym skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego.
16. Szczegółowe zasady korzystania z obozowiska przez uczestników obozu, obowiązki oraz zakazy reguluje odrębny regulamin – Regulamin organizatora obozowiska. Znajduje się on w centralnym miejscu obozowiska.
17. Skargi i wnioski należy składać pod adresem email ...@...lasy.gov.pl lub nr tel. ...
18. W sprawach nieuregulowanych niniejszym regulaminem rozstrzygnięcie podejmuje Nadleśniczy Nadleśnictwa ...

Wykaz telefonów alarmowych:

Telefon ratunkowy – 112

Pogotowie Ratunkowe – 999

Straż Pożarna – 998

Policja – 997

Nadleśnictwo, tel....

Straż Leśna Nadleśnictwa tel....

Leśniczy Leśnictwa ..., tel....

16.6. Wzór Wniosku o rezerwację terenu obozowiska

.....
Data i miejscowość

.....
Dane organizacji harcerskiej

Nadleśnictwo

Wniosek o rezerwację obozowiska

Proszę o rezerwację obozowiska zlokalizowanego na terenie Nadleśnictwa o adresie leśnym w terminie od do celem organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży dla łącznie około dzieci i młodzieży. Osobą odpowiedzialną w naszej organizacji harcerskiej za organizację obozowiska jest Pani/ Pan, tel. kom....., adres mailowy
Decyzję o rezerwacji obozowiska prosimy przesłać na adres mailowy@......pl

Pouczenie:

Zarządca terenu informuje, że podstawą organizacji obozu wypoczynkowego dzieci i młodzieży na tym obozowisku są:

1. Rezerwacja obozowiska poprzez dostarczenie do Nadleśnictwa ... niniejszego wniosku o rezerwację obozowiska oraz otrzymanie pisma od Nadleśnictwa ... z pozytywną opinią w tej sprawie.
2. Podpisanie stosownej umowy dzierżawy z Nadleśnictwem w terminie, miejscu i sposobie wskazanym w rezerwacji obozowiska.

.....
Podpis Zwierzchnika
związku/ stowarzyszenia/
organizacji lub innej osoby
umocowanej w tym zakresie

16.7. Wzór pisma o rezerwację terenu obozowiska

Zn. spr.

.....
Data i miejscowość

Nadleśnictwo
Pan/i Nadleśniczy

.....
.....
.....@.....
.....pl

Pisma o rezerwacji terenu obozowiska

Niniejszym informuję, że wniosek o rezerwację obozowiska zlokalizowanego na terenie Nadleśnictwa o adresie leśnym w terminie od do celem organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży został rozpatrzony pozytywnie/negatywnie.

Rezerwacja niniejszego obozowiska jest aktualna przez 30 dni kalendarzowych, licząc od daty jej wysłania pod wskazany we wniosku o rezerwację obozowiska adres mailowy. W tym czasie należy skontaktować się z pracownikiem Nadleśnictwa Panią/em na adres mailowy@.....pl i dopełnić formalności z zawarciem umowy dzierżawy. W przypadku braku zawarcia umowy w ww. terminie rezerwacja będzie automatycznie anulowana po upływie 30 dni kalendarzowych.

Pouczenie:

W momencie podpisywania umowy dzierżawy Dzierżawca (związek/ stowarzyszenie/ organizacja) będzie musiał podpisać oświadczenie w zakresie przygotowania formalnego, merytorycznego i technicznego organizacji obozów wypoczynkowych dzieci i młodzieży, w tym organizacji ich zgodnie z zapisami protokołu uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami z dnia 19 czerwca 2019 r.

Przed datą rozpoczęcia obozu Organizator obozu prześle do Nadleśnictw do wglądu treść *regulaminu organizatora obozowiska* uwzględniającą wszystkie zapisy stanowiące załącznik nr 3 do niniejszego pisma.

.....
Podpis Nadleśniczego

W załączeniu:

- Wzór umowy dzierżawy obozowiska.
- Wzór oświadczenia w zakresie zakresu przygotowania formalnego, merytorycznego i technicznych do organizacji obozów wypoczynkowych dzieci i młodzieży.
- Propozycja zapisów do uwzględnienia w regulaminie organizatora obozowiska.

16.8. Propozycja dodatkowych treści regulaminowych organizatora wypoczynku

Zapisy do uwzględnienia w regulaminie organizatora obozowiska

W regulaminie organizatora obozowiska powinny znaleźć się zapisy (niezmienione lub zmodyfikowane) mówiące m.in. o zasady korzystania z obozowiska np.:

1. Osoby uczestniczące oraz przebywające na teren obozu **zobowiązane są do:**

- Posiadania podstawowej wiedzy w zakresie bezpiecznych zasad poruszania się, przebywania i korzystania z zasobów leśnych,
- Utrzymania porządku na terenie oraz na obszarach przyległych,
- Nieuszkodzania i niewycinania drzew i krzewów rosnących na terenie obozowiska oraz w innych obszarach leśnych,
- Pozostawiania pojazdów silnikowych jedynie w miejscach wskazanych przez Nadleśniczego Nadleśnictwa ...,
- Uzyskania stałej zgody Nadleśniczego Nadleśnictwa ... na rozpalanie ogniska w wyznaczonych miejscach podczas trwania obozu. W przypadku zmiany lokalizacji miejsca do palenia ogniska, należy każdorazowo uzyskać zgodę Nadleśnictwa wskazując termin i miejsce planowanego rozpalenia. W celach opałowych można korzystać jedynie z odpadów drzewnych składowanych w wyznaczonym do tego miejscu,
- Upřednie poinformowanie Punktu Alarmowo-Dyspozycyjnego Nadleśnictwa ... o planowanej godzinie i miejscu rozpalenia ognia,
- Opuszczenia obozowiska w czasie silnej burzy i wiatrów, gradu, okiści i innych zaobserwowanych niebezpieczeństw oraz poinformowanie o tym fakcie Nadleśnictwo ... – leśniczego ...
- Do bezwzględnego podporządkowania się poleceniom wydanym przez pracowników Służby Leśnej wskazującym na powstałe naruszenia lub gdy ich działania służą bezpieczeństwu osób, mienia i ochrony lasu.

2. Osobom uczestniczącym oraz przebywającym na teren obozu **nakazuje się do:**

- Przestrzegania obowiązku,
- Przestrzegania informacji zamieszczonych na znakach i tablicach informacyjnych znajdujących się na udostępnionym terenie obozowiska,
- Korzystania z terenu zgodnie z obowiązującymi przepisami przeciwpożarowymi,
- Zabezpieczania posiadanego mienia,
- Znajomości zasad bezpieczeństwa, w szczególności w zakresie:
 - Zagrożeń związanych z niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, m.in. wiatr, burza, wysokie i niskie temperatury, grad, okiść,
 - Zagrożeń wynikających z uwarunkowań terenowych, m.in. stoków, bagien i innych miejsc potencjalnie niebezpiecznych (możliwość potknięcia, poślizgnięcia),
 - Zagrożeń związanych z upadkiem przedmiotów z wysokości, m.in. konarów, gałęzi, drzew,
 - Zagrożeń związanych z pracą środków transportowych oraz transportowanym materiałem, m.in. z drewnem,
 - Zagrożeń w miejscach składowania i magazynowania surowca drzewnego,
 - Zagrożeń związanych z miejscem oddziaływania czynników szkodliwych i niebezpiecznych, m.in. środków ochrony roślin, spalin,

- Zagrożeń związanych z ekspozycją na szkodliwe czynniki biologiczne, m.in. możliwość ukąszenia przez owady, kleszcze, żmije, wpływ roślin, m.in.: pyłki, kolce, ciernie, właściwości parzące,
- Zagrożeń wynikających z obecności osób postronnych,
- Możliwością zbłądzenia w lesie.

3. Osobom uczestniczącym oraz przebywającym na teren obozu **zabrania się**:

- Rozbijania namiotów poza wyznaczonym terenem obozowiska,
- Naruszania gruntu, kopania dołów np. latryn, poza miejscami uzgodnionymi i wskazanymi przez Nadleśnictwo ...,
- Nadmiernego hałasowania,
- Wnoszenia na teren obozowiska oraz spożywania alkoholu oraz jakichkolwiek środków odurzających, palenia wyrobów tytoniowych, e-papierosów,
- Zaśmiecania terenu, wyrzucania do lasu jakiegokolwiek rodzaju nieczystości stałych i płynnych, w tym odpadków spożywczych,
- Korzystanie z otwartego ognia na terenie obozowiska oraz poza jego obrębem poza miejscami do tego wyznaczonymi przez Nadleśniczego Nadleśnictwa ...
- Niszczenia i usuwania oraz sadzenia drzew, krzewów oraz innych roślin,
- Płoszenia, chwytania, straszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt, niszczenia gniazd, nor, legowisk itd.,
- Pozostawienia pojazdów lub innych przedmiotów w sposób utrudniający prowadzenie potencjalnych akcji gaśniczych,
- Stałego przebywania zwierząt domowych,
- Jazdy pojazdami mechanicznymi konnymi,
- Sytuowania czasowych i trwałych naniesień w obrębie obozowiska.

16.9. Propozycja wzoru oświadczenia organizatora wypoczynku

.....
Data i miejscowość

.....
.....
Nadleśnictwo
Pan/i Nadleśniczy
.....

Oświadczenie w zakresie przygotowania formalnego, merytorycznego i technicznego do organizacji obozów wypoczynkowych dzieci i młodzieży

Związek/stowarzyszenie/organizacja np. harcerska o nazwie
z siedzibą w osobie komendanta lub innej osoby umocowanej
..... oświadcza, że:

- a) Posiada przygotowanie formalne, merytoryczne i techniczne do organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży, w tym wszelkie stosowne zgody i dokumenty pozwalające jej na bycie organizatorem wypoczynku w rozumieniu przepisów prawa na czas objęty wypoczynkiem realizowanym na terenie Nadleśnictwa.....
- b) Jest świadoma odpowiedzialności w tym odpowiedzialności prawnej za zdrowie, życie i mienie wszystkich osób zaangażowanych w organizację i udział w obozowisku.
- c) Zobowiązuje się jednocześnie do pozostawienia lasu w stanie możliwie niezmienionym, w tym w zakresie wywozu nieczystości stałych i płynnych (śmieci).
- d) Oświadcza, że posiada wiedzę i aktualną dokumentację w zakresie m.in.:
 1. organizacji obozów wypoczynkowych dzieci i młodzieży i biwaków,
 2. zapobiegania i reagowania podczas sytuacji kryzysowych,
 3. bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz majątku związku/stowarzyszenia/organizacji,
 4. aktualną polisę ubezpieczeniową o zakresie adekwatnym do działalności związku/stowarzyszenia/organizacji w odniesieniu do i ich poszczególnych szczebli organizacyjnych i potencjalnych uczestników obozu,
 5. zasad ochrony przeciwpożarowej,
 6. przepisów prawnych, w tym m.in.: wytycznych i zaleceń Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej, Komendy Głównej Policji, Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe oraz ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 r. (Dz. U...), w tym szczególnie art. 26, 27, 28, 29, 30 dot. zasad udostępniania lasu, ustawy o ochronie przyrody.

.....
Podpis Komendanta
związku/ stowarzyszenia/
organizacji harcerskiej/ lub innej
umocowanej w tym zakresie osoby

16.10. Wyciąg z Wytycznych Komendy Głównej PSP

Wytyczne w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla harcerskich obozów namiotowych, opracowanych w czerwcu 2018 r. przez Biuro Rozpoznawania Zagrożeń Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej.

Zadania i obowiązki organizatora wypoczynku dzieci i młodzieży w postaci obozu harcerskiego w lesie wynikające z Wytycznych Komendy Głównej PSP (cytat):

- 1) *Przed pierwszym noclegiem po przybyciu na teren obozu, jego kadra i uczestnicy powinni zostać zapoznani z zasadami bezpieczeństwa, w tym przede wszystkim z:*
 - a) *zasadami ochrony przeciwpożarowej określonymi w regulaminie wypoczynku,*
 - b) *zasadami alarmowania i ewakuacji w przypadku zagrożenia i przyjętymi w tym zakresie procedurami,*
 - c) *zasadami postępowania na wypadek pożaru lub innego miejscowego zagrożenia,*
 - d) *miejscami usytuowania podręcznego sprzętu gaśniczego lub innych środków przygotowanych do wykorzystania w sytuacji zagrożenia,*
 - e) *obsługą podręcznego sprzętu gaśniczego (dotyczy osób wyznaczonych do tego celu – zaleca się, aby były to osoby pełnoletnie).*
- 2) *Na terenie obozu należy umieścić w widocznym i dostępnym miejscu wykaz telefonów alarmowych (np. w sąsiedztwie miejsca zbiórki do ewakuacji lub placu apelowego) oraz wyznaczyć osobę (wzgl. osoby) odpowiedzialną za:*
 - a) *powiadomienie służb ratowniczych w przypadku wystąpienia pożaru lub innego miejscowego zagrożenia (np. kierownika wypoczynku i wychowawców),*
 - b) *przeprowadzenie ewakuacji w przypadku wystąpienia pożaru lub innego miejscowego zagrożenia.*
- 3) *Na terenie obozu należy zdefiniować i wyznaczyć miejsca ważne (istotne) z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej, w szczególności służące do:*
 - a) *rozpalania ognisk,*
 - b) *przygotowywania posiłków ze stanowiskami z otwartym ogniem,*
 - c) *składowania drewna opałowego,*
 - d) *zbiórki do ewakuacji,*
 - e) *postoju dla pojazdów,*
 - f) *użytkowania lub przechowywania butli z gazem płynnym (propan-butan),*
 - g) *użytkowania urządzeń gazowych,*
 - h) *lokalizacji stanowiska pracy agregatu prądotwórczego.*

Miejsca zbiórki do ewakuacji oraz miejsca lokalizacji butli z gazem płynnym powinny być jednoznacznie oznakowane (propozycje oznakowania w tym zakresie przedstawiono w załączniku do wytycznych).

- 4) *W celu zapewnienia właściwego funkcjonowania ochrony przeciwpożarowej obozu należy:*
 - a) *utrzymywać w pełnej sprawności technicznej i funkcjonalnej podręczny sprzęt gaśniczy oraz punkty poboru wody do celów przeciwpożarowych (jeżeli występują),*

- b) zapewnić środki łączności umożliwiające powiadamianie służb ratowniczych i utrzymywać je w pełnej sprawności,
- c) utrzymywać w pełnej sprawności technicznej instalacje użytkowe.
- 5) Zaleca się, aby w ramach wyposażenia indywidualnego, każdy uczestnik obozu posiadał latarkę, ubranie przeciwdeszczowe oraz folię termiczną (tzw. folię życia).
- 6) Na terenie obozu należy zapewnić warunki do udzielenia pomocy przedmedycznej, w tym wyznaczyć osoby przewidziane do jej udzielenia.
 - a) Organizator obozu określa zakres wyposażenia obozu w środki do udzielenia pomocy przedmedycznej oraz pozostałe wymagania w tym zakresie (np. wymagania co do tworzenia odrębnych punktów pomocy przedmedycznej i kwalifikacji kadry).

Czynności zabronione na terenie obozu harcerskiego w lesie (cytata):

- 1) Zabronione jest wykonywanie czynności, które mogą spowodować pożar, jego rozprzestrzenianie się, utrudnienie w ewakuacji lub w prowadzeniu działań ratowniczych, w szczególności:
 - a) zamykanie wyjść z namiotów, w których przebywają ludzie, w sposób uniemożliwiający szybkie otwarcie i opuszczenie namiotów (stosowanie tzw. „suptów”, klódek w zamkach itp.),
 - b) umieszczanie przedmiotów przed wyjściami z namiotów w sposób utrudniający ich sprawne opuszczenie i ewakuację,
 - c) ograniczanie dostępu do:
 - i) podręcznego sprzętu gaśniczego,
 - ii) punktów poboru wody do celów przeciwpożarowych (np. hydrantów zewnętrznych, stanowisk postojowych przy zbiornikach z wodą do celów przeciwpożarowych),
 - iii) punktów „odcięcia” mediów (np. głównego wyłącznika prądu, kurków/zaworów gazowych),
 - d) używanie otwartego ognia i stosowanie innych źródeł zapłonu/ciepła w sposób mogący przyczynić się do powstania pożaru,
 - e) używanie otwartego ognia w namiotach mieszkalnych,
 - f) użytkowanie niesprawnych technicznie (wzgl. niepoddanych wymaganiom przeglądów) instalacji i urządzeń użytkowych, w tym agregatów prądotwórczych, urządzeń gazowych oraz butli z gazem płynnym,
 - g) użytkowanie urządzeń gazowych i agregatów prądotwórczych poza
 - h) miejscami wyznaczonymi do tego celu.

Zasady wyposażania terenu obozu harcerskiego w lesie w podręczny sprzęt gaśniczy (cytata):

- 1) Dla obozu:
 - a) przeznaczonego dla więcej niż 30 osób, lub
 - b) o powierzchni przekraczającej 500 m², lub
 - c) obejmującego co najmniej 10 namiotów
 oraz w każdym sektorze obozu podzielonego na sektory należy przewidzieć co najmniej jedno stanowisko z podręcznym sprzętem gaśniczym umożliwiającym podjęcie próby ugaszenia pożaru we wczesnej fazie jego rozwoju.
 W pozostałych przypadkach decyzję w zakresie wyposażenia obozu w podręczny sprzęt gaśniczy podejmuje organizator wypoczynku lub osoba, której przekazano obowiązki w tym zakresie, wskazana w regulaminie wypoczynku, odpowiedzialna

za jego ochronę przeciwpożarową (np. kierownik wypoczynku lub komendant obozu), na podstawie oceny występujących w określonym przypadku zagrożeń pożarowych.

- 2) Stanowiska z podręcznym sprzętem gaśniczym należy sytuować w taki sposób, aby odległość od najdalej położonego namiotu względem takiego stanowiska nie przekraczała 30 m. Do stanowiska podręcznego sprzętu gaśniczego powinien być zapewniony dostęp o szerokości co najmniej 1 m.
- 3) Zaleca się wyposażać stanowisko z podręcznym sprzętem gaśniczym co najmniej w: koc gaśniczy, tłumicę, szpadel lub łopatę, wiadro lub inny pojemnik wypełniony piaskiem o pojemności 10 l oraz jeden z niżej wymienionych sprzętów:
 - a) hydronetka o pojemności 20 l napełniona wodą,
 - b) 2 zabezpieczone wiadra o pojemności co najmniej 10 l, każde napełnione wodą,
 - c) 1 gaśnicę o skuteczności gaśniczej co najmniej 21A.
 Decyzję w zakresie wyposażenia stanowiska w sprzęt podejmuje organizator wypoczynku lub osoba, której przekazano obowiązki w tym zakresie, wskazana w regulaminie wypoczynku, odpowiedzialna za jego ochronę przeciwpożarową (np. kierownik wypoczynku lub komendant obozu) na podstawie oceny występujących w określonym przypadku zagrożeń pożarowych.
- 4) Stanowiska z podręcznym sprzętem gaśniczym należy organizować niezależnie od wyposażenia w gaśnice budynków znajdujących się na terenie obozu. Budynki należy wyposażać w gaśnice zgodnie z zasadami określonymi w przepisach dotyczących ochrony przeciwpożarowej budynków.
- 5) Konstrukcja stanowiska z podręcznym sprzętem gaśniczym powinna zapewniać ochronę tego sprzętu przed negatywnym oddziaływaniem warunków atmosferycznych (opady, nasłonecznienie itp.) oraz zapewnić jego sprawność i użyteczność.
- 6) W miarę możliwości technicznych należy zapewnić oświetlenie stanowiska z podręcznym sprzętem gaśniczym w porze nocnej.
- 7) Zaleca się wyposażenie stanowisk z podręcznym sprzętem gaśniczym w ręczny sprzęt oświetleniowy (np. latarki).

Zasady rozpalania ognisk na terenie obozu harcerskiego w lesie (cytat):

- 1) Przed organizacją obozu należy uzyskać zgodę właściciela terenu (wzgl. innego władającego terenem) na rozpalanie ognisk.
- 2) Ognisko można rozpalać wyłącznie w miejscu do tego wyznaczonym i do tego celu przystosowanym, z uwzględnieniem warunków atmosferycznych, okresowych ograniczeń lub zakazów w tym zakresie (silne wiatry, wysoki stopień zagrożenia pożarowego w lasach itp.).
- 3) Miejsce do rozpalania ogniska należy wyznaczyć w sposób ograniczający możliwość rozprzestrzeniania się ognia poza obszar paleniska. Palenisko zaleca się oddalić od:
 - a) koron drzew o co najmniej 6 m,
 - b) szlaków komunikacyjnych (ewakuacyjnych) o co najmniej 10 m,
 - c) elementów zagospodarowania terenu obozu (m.in. namiotów, ogrodzenia itp.) o co najmniej 10 m,
 - d) budynków murowanych o co najmniej 12 m,
 - e) budynków drewnianych i innych budynków i obiektów wykonanych przede wszystkim z materiałów palnych o co najmniej 16 m,
 - f) pól uprawnych, nieużytków rolnych o co najmniej 16 m.
- 4) W ramach przygotowania miejsca do rozpalania ogniska należy:

- a) wyznaczyć i okopać palenisko,
 - b) usunąć ściółkę leśną (w przypadku terenów nieleśnych wierzchnią warstwę suchej roślinności) w promieniu co najmniej 2 m od paleniska,
 - c) przygotować podręczny sprzęt umożliwiający natychmiastową interwencję oraz całkowite ugaszenie ogniska (np. wiadro z wodą, wiadro z piaskiem, gaśnicę przeznaczoną do gaszenia pożarów grupy A, tłumicę, szpadel itp.), niezależnie od wyposażenia obozu w sprzęt, o którym mowa w rozdziale IX (rodzaj i ilość środków gaśniczych i podręcznego sprzętu powinna być dostosowana do wielkości ogniska i występujących w pobliżu ogniska zagrożeń),
 - d) wyznaczyć w pobliżu podręczne składowisko drewna opałowego – zaleca się w odległości od 3 do 6 m od paleniska.
- 5) W ramach podręcznego składowiska drewna opałowego można przechowywać drewno w ilości nieprzekraczającej dobowego zapotrzebowania, lecz nie większej niż 1 m³,
 - 6) Miejsce rozpalania ognisk od momentu rozpalenia ognia do całkowitego wygaszenia ogniska powinno być pod stałym nadzorem osoby wyznaczonej do tego celu.

Zasady przechowywania butli z gazem płynnym i użytkowania urządzeń gazowych na terenie obozów harcerskich w lesie (cytat):

- 1) Przed przystąpieniem do użytkowania instalacji lub urządzeń zasilanych gazem płynnym (propan-butan) należy sprawdzić ich sprawność techniczną.
- 2) Butle z gazem płynnym dostarczane na teren obozu powinny:
 - a) pochodzić z legalnego punktu dystrybucji gazu, co może potwierdzać zabezpieczenie zaworu folią termokurczliwą (plombą świadczącą o źródle pochodzenia) oraz
 - b) nie posiadać widocznych uszkodzeń mechanicznych.
- 3) Zaleca się, aby w jednym sektorze obozu znajdowały się nie więcej niż 2 butle z gazem płynnym o masie gazu do 11 kg, przy czym w przypadku butli turystycznych o mniejszej zawartości gazu dopuszcza się ich większą liczbę, z zastrzeżeniem, że jego łączna masa zgromadzona w butlach nie może przekraczać 22 kg, z zastrzeżeniem dopuszczenia, o którym mowa w pkt 20.
- 4) Sposób przemieszczania, użytkowania oraz przechowywania butli z gazem płynnym powinien ograniczać ryzyko ich uszkodzenia. Butli nie wolno rzucać, przewracać, toczyć, uderzać o nie przedmiotami oraz używać do celów niezgodnych z ich przeznaczeniem.
- 5) Butle z gazem płynnym należy przechowywać jednowarstwowo w pozycji pionowej, na zewnątrz namiotów, w miejscach wyznaczonych wyłącznie do tego celu.
- 6) Miejsca użytkowania lub przechowywania butli z gazem płynnym powinny zapewniać ochronę tych butli przed przegrzaniem, w tym poprzez zapewnienie ochrony przed nasłonecznieniem.
- 7) Butli z gazem płynnym nie wolno użytkować oraz przechowywać w miejscach usytuowanych poniżej poziomu terenu oraz w innych źle wentylowanych przestrzeniach.
- 8) Butle z gazem płynnym powinny być oddalone od najbliższych studzienek lub innych zagłębień terenu oraz otworów do pomieszczeń z podłogą znajdującą się poniżej przyległego terenu co najmniej o 3 m.
- 9) Do miejsca użytkowania oraz przechowywania butli należy zapewnić dostęp umożliwiający prowadzenie akcji ratowniczo-gaśniczej, o szerokości co najmniej 1 m.

- 10) *Miejsce przechowywania butli z gazem płynnym należy oznakować znakami informującymi o:*
 - a) *zakazie używania otwartego ognia,*
 - b) *występowaniu zagrożenia wybuchem.*
- 11) *W promieniu 1 m od miejsca przechowywania butli z gazem płynnym nie wolno wykonywać czynności mogących powodować zapłon gazu, w tym użytkować urządzeń generujących źródła zapłonu (np. iskrzących narzędzi).*
- 12) *Miejsca przechowywania butli z gazem płynnym powinny być oddalone o co najmniej 10 m od:*
 - a) *namiotów,*
 - b) *miejsca przeznaczonego do rozpalania ogniska i innych miejsc, gdzie przewidywane jest używanie ognia otwartego i innych źródeł zapłonu,*
 - c) *miejsc postojowych dla pojazdów,*
 - d) *miejsca przechowywania drewna opałowego,*
 - e) *stanowiska pracy agregatu prądotwórczego.*
- 13) *Urządzenia gazowe zasilane z butli z gazem płynnym powinny być użytkowane w miejscach wyznaczonych do tego celu (np. miejsca przygotowania posiłków).*
- 14) *Użytkowanie urządzeń i instalacji gazowych powinno odbywać się pod nadzorem osób dorosłych.*
- 15) *Butle z gazem płynnym nie powinny być ustawione bezpośrednio na podłożu palnym, z wyjątkiem urządzeń eksploatowanych zgodnie z warunkami określonymi przez producenta.*
- 16) *W namiotach mieszkalnych zabronione jest użytkowanie urządzeń zasilanych paliwem gazowym (np. kuchenek turystycznych, palników oraz promienników).*
- 17) *W namiotach przeznaczonych do przygotowywania posiłków ze stanowiskami z urządzeniami gazowymi należy zapewnić wentylację naturalną, umożliwiającą wypływ spalin i napływ świeżego powietrza (np. przez odsłonięcie poły namiotu).*
- 18) *Urządzenia gazowe wraz z zasilającymi je instalacjami gazowymi należy użytkować zgodnie z warunkami określonymi przez ich producenta (instrukcja obsługi, dokumentacja techniczno-ruchowa). Należy zwrócić szczególną uwagę na wymagania dotyczące sposobu podłączenia, eksploatacji, konserwacji oraz przeglądów oraz wskazany czasookres użytkowania poszczególnych elementów/podzespołów instalacji oraz urządzeń.*
- 19) *Przechowywanie nieużytkowanych butli, zarówno pustych jak i napełnionych, stanowi co do zasady istotny czynnik powodujący wzrost zagrożenia. Z tego względu liczba butli na terenie obozu powinna być ograniczona do minimum wynikającego z bieżących potrzeb.*
- 20) *Dopuszcza się lokalizowanie w jednym sektorze obozu większej liczby butli lub ilości gazu płynnego w butlach niż określona w pkt 3, jeżeli jest to niezbędne z uwagi na potrzeby użytkowe, przy czym w takim przypadku należy przyjmować indywidualne rozwiązania techniczno-organizacyjne w celu ograniczenia zagrożenia pożarowo-wybuchowego. Przedmiotowe rozwiązania powinny uwzględniać zasady wiedzy technicznej, w tym wynikające z obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych i przeciwpożarowych dotyczących stosowania butli z gazem płynnym i instalacji/urządzeń gazowych. Zaleca się, aby rozwiązania te ustalane były z udziałem osoby posiadającej odpowiednią wiedzę i kwalifikacje w omawianym zakresie.*

Zasady użytkowania agregatów prądotwórczych i instalacji z nim połączonych na terenie obozu harcerskiego w lesie (cytat):

- 1) *Przed przystąpieniem do użytkowania instalacji lub urządzeń elektrycznych należy potwierdzić ich sprawność techniczną.*
- 2) *W namiotach mieszkalnych dopuszcza się stosowanie instalacji elektrycznej wyłącznie do celów oświetlenia.*
- 3) *Oświetlenie namiotów mieszkalnych powinno się zasiląć napięciem nieprzekraczającym napięcia dotykowego dopuszczalnego długotrwale.*
- 4) *W instalacjach elektrycznych, na zasadach wiedzy technicznej (tam, gdzie jest to zasadne), należy stosować:*
 - a) *złącza instalacji elektrycznej zasilającej obóz, umożliwiające odłączenie od sieci zasilającej, usytuowane w miejscu dostępnym dla obsługi oraz zabezpieczone przed uszkodzeniami, wpływami atmosferycznymi, a także ingerencją osób nieuprawnionych,*
 - b) *ochronę dla zapewnienia bezpieczeństwa według zasad określonych w Polskich Normach dotyczących ochrony dla zapewnienia bezpieczeństwa, mających zastosowanie do tymczasowych instalacjach elektrycznych.*
- 5) *Zasady użytkowania agregatów prądotwórczych:*
 - a) *sposób użytkowania i przechowywania agregatu powinien ograniczać ryzyko powstania pożaru lub wybuchu i uwzględniać wymagania przepisów przeciwpożarowych,*
 - b) *stanowisko pracy agregatu powinno być zlokalizowane w terenie otwartym, tak, aby emitowane z niego spaliny nie oddziaływały negatywnie na użytkowników obozu (dopuszczalne jest zadaszenie stanowiska pracy agregatu i osłonięcie przy zachowaniu odpowiedniej wentylacji urządzenia),*
 - c) *agregat prądotwórczy powinna obsługiwać i nadzorować osoba, która zapoznała się z instrukcją obsługi agregatu,*
 - d) *agregat należy włączać i wyłączać przy odłączonych odbiornikach,*
 - e) *agregat należy uziemić, jeżeli instrukcja obsługi to przewiduje,*
 - f) *podłączenia do agregatu oraz połączenia instalacji zasilanych z agregatu usytuowanych w terenie otwartym powinny być zabezpieczone przed wilgocią,*
 - g) *należy dostosować moc odbiorników do mocy agregatu,*
 - h) *zakazane jest uzupełnianie paliwa w czasie pracy agregatu oraz w innych przypadkach, gdy urządzenie to jest rozgrzane,*
 - i) *paliwo do agregatów należy przechowywać w zamkniętych, szczelnych pojemnikach przeznaczonych do tego celu,*
 - j) *pojemniki na paliwo do agregatów powinny być:*
 - i) *oznakowane w sposób umożliwiający identyfikację zawartości bez ich otwierania,*
 - ii) *usytuowane w miejscach dobrze wentylowanych, dostępnych wyłącznie dla osób wyznaczonych do obsługi agregatu, oddalonych od miejsca rozpalania ogniska oraz przechowywania butli z gazem o co najmniej 10 m,*
 - k) *w przypadku przechowywania pojemników z paliwem do agregatów w budynkach, należy uwzględnić przepisy przeciwpożarowe dotyczące przechowywania materiałów niebezpiecznych pożarowo w budynkach”.*

16.11. Spis regulacji formalnych i aktów prawnych

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 marca 2016 r. w sprawie wypoczynku dzieci i młodzieży (Dz.U. z 2016 r. poz. 452 z późn. zm.)
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. z 2023 poz. 822)
3. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 stycznia 2012 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących liczby ratowników wodnych zapewniających stałą kontrolę wyznaczonego obszaru wodnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1981)
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 21 grudnia 2018 r. w sprawie ewidencji oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli (Dz. U. z 2018 r. poz. 2476)
5. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 stycznia 2019 r. w sprawie nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu okazjonalnie wykorzystywanym do kąpeli (Dz. U. z 2019 r. poz. 255)
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. z 2017 r. poz. 2294 ze zm.)
7. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz. U. z 2022 r. poz. 1425)
8. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 147)
9. Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz.U. z 2023 r. poz. 1478 ze zm.)
10. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. 2024.1061, 1237)
11. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 275)
12. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2020 r. poz. 2021 oraz z 2022 r. poz. 24, 138 i 1570)
13. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285, z późn. zm.)
14. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U.2023.1356 t.j.)
15. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U.2019.1950 t.j.)
16. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230)
17. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2023 poz. 900 t.j.)
18. Statut Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe: https://bip2.lasy.gov.pl/pl/bip/px_dg-rdlp_katowice~statut_panstwowego_gospodarstwa_leznego_lasy_panstwowe.pdf
19. Porozumienie o współpracy z dnia 24 czerwca 2019 r. podpisane między Dyrekcją Generalną Lasów Państwowych a organizacjami harcerskimi
20. Protokół uzgodnień w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa na obozach harcerskich pod namiotami z dnia 19 czerwca 2019 r. podpisany pomiędzy: Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej, Komendantem Głównym Policji i Dyrektorem Generalnym Lasów Państwowych, a organizacjami harcerskimi
21. Wytycznych w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla harcerskich obozów namiotowych, opracowanych w czerwcu 2018 r. przez Biuro Rozpoznawania Zagrożeń Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej